

umran

araştırma ve kültür vakfı yayın organıdır

Bosna... Bosna...

LOKMAN YILDIRIM

Kosova Patlamaya Hazır

IMPACT

Dünya Sistemi ve Müslümanlar

MUSTAFA ÖZEL

Katolik Kilisesinde Reform mu?

L'EXPRESS

İslâm Dünyasında Siyasî Mezhepler

ISMAIL TÜMAY

Kur'an Işığında Zalim, Mazlum ve Biz

ABDURRAHMAN A. EMİROĞLU

HAÇ-HİLAL KAVGASI

VE

TÜRKİYE'NİN KİMLİK SORUNU

**ARAŞTIRMA VE KÜLTÜR
VAKFI
YAYIN ORGANİDİR**

**AKV Adına
SAHİBİ
Necati CEYLAN**

İŞLETME
Araştırma ve Kültür Vakfı
Bilgi İletişim Merkezi (AKBİM)

**AKV Yayın Koordinatörü
Mustafa ERTEKİN**

**Yazı İşleri Müdürü
Abdullah YILDIZ**

İdare Merkezi
Harhor Cad. Ragıpbe-
y Sk. No: 2/10 Fahi/İSTANBUL
Tel: 534 88 88

Yazışma Adresi
P.K. 62 Fahi/İSTANBUL

AKV Merkez ve Şube Adresleri

Merkez
Akbiyık Cad. Sultanhmet Camii Yanı
(Eski Siyavan Mektebi) Sultanhmet/İstanbul
Tel: 517 44 44

Ankara Küçüksat Cad. (Akay Yokusu)
No: 15/19 Lale Apt.
Tel: (4) 418 68 60
Bakanlık / ANKARA

İzmit Tepasık Mah.
Feridun Özbay Cad. No: 15/3 İZMİT
Bayrampaşa (İrtibat): Murat Mah. Sinema
Sok. No: 21/2 Bayrampaşa/İSTANBUL

ABONE ŞARTLARI
Yıl k: 50.000 TL
(Öğrenci: 30.000 TL)
Yurtdışı: 15 DM

POSTA ÇEKİ NO
Abdülvahap Yaman / 658136

FİYATI: 10.000 TL

Dizgi-Keduzan: Aycaz Grafik
Baskı: Yıldızlar Matbaacılık A.Ş.
Ayda bir yayımlanır

umran'dan

Değerli okuyucu

Araştırma ve Kültür Vakfı adına 1991'de 16 sayfa, 1992'de ise 32 sayfa olarak yayınladığımız "BÜLTEN'i" bu sayıdan itibaren 48 sayfa olarak ve UMRAN ismiyle sizlere sunuyoruz.

Cemil Meriç'in tanımlamasıyla UMRAN: "Tarihi ve insanı bir bütün olarak ifade eden bir kelime. Bir toplumun yaptıklarını ve meydana getirdiklerinin bütünü, içtimai ve dinî düzen, âdetler ve inançlar. UMRAN en geniş manada içtimai hayat..."

Ayda bir çıkarmayı arzulamamıza rağmen şimdilik iki ayda bir yayınlamaya devam etmek durumundayız. Siz okuyucularımızın desteği ile inşallah aylık dergi haline geleceğimizi umuyoruz.

Sizlerden gelen teklifler doğrultusunda dergimiz yeni çehresi ve zengin içeriği ile elinize ulaşmış bulunuyor. Bu bağlamda sizlerden gelebilecek yazı, makale, araştırma ve incelemelere imkan ölçüsünde yer vermeye çalışacağız

Ayrıca yeni yayın dönemi ile birlikte ABONE KAMPANYASI başlatmış bulunuyoruz. Bu kampanyaya yardımcı olacağınızı umuyoruz.

UMRAN, okuyucusunun yakın desteği, gayreti, önerileri ve duasıyla gelişecek; daha iyi ve beğenilize layık bir dergi haline gelecektir.

Mustafa ERTEKİN

İÇİNDEKİLER

Başyazı	2
Abdullah Yıldız	
Bosna ile Gündeme Gelen Osmanlı ve Türkiye'nin Kimlik Sorunu	4
Mustafa Ertekin	
Bosna... Bosna...	14
Lokman Yıldırım	
Batı İslamiyet'ten ve Osmanlı'nın Canlanmasından Korkuyor	16
Kur'an ışığında Zalim, Mazlum ve Biz	18
Abdurrahman A. Emiroğlu	
Somali	21
Selin Koçak	
Niçin Bosna Değil de Somali ?	22
Metin Çiğirici	
Kosova Patlamaya Hazır	24
IMPACT (Çev. Şakir Altıntaş)	
Katolik Kilisesi'nde Reform mu?	26
L'EXPRESS (Çev. Kamil Çileçöp)	
Ne Dedi, Ne Yazdı ?	31
Dünya Sistemi ve Müslümanlar	32
Mustafa Özel	
Kur'anî Kavramlar VI: İman ve Amel	36
Mustafa Aydın	
İslâm Dünyasında Siyasî Mezhepler -I-	38
İsmail Tümay	
Kırap Dünyası	46
Okuyucu Mektupları	48

HAÇ-HİLÂL

Kavgasına Doğru

"Bütün Kur'anları yaksak,
bütün camileri yıksak,
Avrupalının gözünde Os-
manlıyız; Osmanlı, yani
İslâm. Karanlık, tehlikeli,
düşman bir yığın!
"Avrupa, maddeciliğine
rağmen Hristiyanıdır;
sağcısıyla, solcusuyla Hri-
stiyân. Hristiyan için
tek düşman biziz: Haçlı
ordularını bozgundan boz-
guna uğratan korkunç ve
esrarlı kuvvet."

Cemil Meriç

Sırp papaz Anfilohios Randović, Rum Ortodoks Kilisesi (İstanbul) Başpiskoposu Hrisostomos'la görüşükten sonra, Rum Simerini gazetesine verdiği demeçte: 'Sırbistan ile Yunanistan arasında bir konfederasyon kurulması, ayrıca Yunan, Sırp, Rus, Romen ve Karadağ Ortodokslarının birleşmesi' öncüsünde bulundu. Sırp papaz Randović, 'Ortaçağ'da buna benzer bir şey vardı. Balkanlar'dan Orta-doğu'ya kadar uzanan yerlerde Ortodokslar birlikti,' dedi."

11 Ocak 1993 tarihli gazetelerde çıkan bu küçük haber, çok önemsiz görülebilir. Ancak Amerikalı uluslararası ilişkiler uzmanı Fred Halliday'ın Ocak 1993 Nokta dergisinde yer alan şu ifadeleri de buna eklenince, ortaya çok önemli bir durum çıkmaktadır:

"Moskova'daki dostlar, ınpkı Hırvatlar, Sırlar, Yunanlılar gibi düşünmeye başlamışlar. 'Bizim derdimiz Almanya ile, Fransa ile değildir, Avrupa ile değildir. Bizim tarihi düşmanımız Türklerdir; ona göre hareket etmemiz lâzım, dayanışma içinde olmamız lâzım,' diyorlar. Yunanlı ve Rus dostlarımız... 'Türkiye'nin yayılmacı olduğuna inanıyorlar... Tarihsel bir korku..."

Tarihin tozlu kitap sayfaları arasında mahpus kaldığı zannedilen birçok duygu, düşünce ve akım, 21. yüzyılın eşiğine girerken yeniden canlanıyor. Sanki 19. yüzyıl başlarında, hatta daha gerilerdeyiz. Körfez Savaşı, "Çağdaş Haçlı seferleri" biçiminde belli aralıklarla sürüyor. Sırlar, "Kosova'nın intikamı"ndan söz ediyorlar. "Pan-Slavizm" ve "Ortodoks birliği" ideali tekrar sahnedir.

Öyle görünüyor ki, canlanan yalnızca "tarihsel korkular" değil. Tarihin tozlu kitap sayfaları arasında mahpus kaldığı zannedilen birçok duygu, düşünce ve akım, 21. yüzyılın eşiğine girerken yeniden canlanıyor. Sanki 19. yüzyıl başlarında, hatta daha gerilerdeyiz. Körfez Savaşı, "Çağdaş Haçlı seferleri" biçiminde belli aralıklarla sürüyor. Sırlar, "Kosova'nın intikamı"ndan söz ediyorlar. "Pan-Slavizm" ve "Ortodoks birliği" ideali tekrar sahnedir. Bu akımın öncülüğünü geçmişte olduğu gibi bugün, olağanüstü kan kaybına ve "şimdilik" izlemek zorunda kaldığı "içe dönük" politikasına rağmen Rusya; piyonluğunu ise gözü dönmüş saldırgan Sırlar üstlenmişe benziyor. Bosna'da aylardır en vahşi ve en ürkütücü biçimle katliamlar sergileyen Sırların, açık ve pervasız destekçileri de yine "Ortodoks ittifakı"nın kadim üyeleri: Rusya, Yunanistan, Karadağ, Romanya... Bosna Müslüman-

ların elini kolunu "BM Ambargosu" ile bağlayıp adeta onları kurbanlık kuzular gibi Sırp kurtlarına teslim edenler, sonra da bir kenara çekilip manzaranı seyredenler ise, Hristiyan ağababaları: Suskun Avrupa devletleri, sadece kınama ve eleştirilerle yetinen AT üyeleri, petrol uğrına her fırsatta Körfez'de kabadayılık sergileyen, "aç insanları doyurma" gö-

rüntüsü altında yine benzer menfaatler için Somali'ye yantuzlarını saplayan, ama Bosna sözkonusu olduğunda (petrol olmadığı için) dokuz aydır kılını kıpırdatmayan "rakipsiz kovboy imparatorluğu" ABD...

Acaba Bosna'da boğazı kesilenler, gözü çıkarılanlar, tecavüze uğrayanlar "Müslüman" değil de "Hristiyan" din kardeşleri olsaydı, Batı'nın ve ABD'nin tepkisi böyle mi olurdu? Elbette ve kesinlikle hayır! Bu takdirde bin türlü gerekçe icad edilirdi, müdahale için. Hem de BM şemsiyesi altında. Nitekim saldırılan taraf "Katolik" Slovenya ve Hırvatistan olunca, sorun bir-kaç hafta içinde çözüme kavuşturulmuştu. Bosna konusunda ise kaplumbağa hızı ile çözüm aranıyor. BM Genel Sekreteri "Kıpti-Ortodoks" Butros Gali, Sırp kardeşlerinin akıllamaz cinayetleri karşısında kelimenin tam anlamıyla "Sağır Sultan" kesiliyor ve utanmadan, yüzü kızarmadan, insanlığın gözünün içine baka baka; "Bosna'nın durumunun, pek çok savaş bölgesinden daha iyi olduğu" yalanını söyleyebiliyor.

Bütün bunlar, gözlerimizin önünde cereyan edip dururken; şu soruları kendi kendimize sorup cevaplarını aramamız gerekmez mi?

Acaba, "Neo-Haçlılar," giderek netleşen bir dayanışma ve tavır içerisine girerken; hedef olarak, "Hilâl'in temsilcisi" olarak gördükleri Türkiye insanı (aydını-halkı, politikacısı-bürokratı, yazarı-giziri ile) konumunun farkında mı? Sıkça tekrar edilen "Adriyatik'ten Çin Seddi'ne" ifadesi kapsamına giren Türk ve gayri Türk Müslüman yelpazenin sorumluluğunu üstlenecek misyona ve yeterliliğe sahip mi? Hepsinden önce, tarihten devrıldığı "İslâmi kimliği"ne onurla ve gururla sahip çıkacak mı? Yoksa bu kimliğinden dolayı utanıp sıkılmaya ve "aşağılık" duymaya devam edecek, bu tarihsel mirasın altında ezilecek mi?

Türkiye fikir hayatında görülen son gelişmelere bakılırsa; yukarıdaki sorulara bütünüyle olumsuz cevaplar vermekten bizi alıkoyacak bazı ilerlemeler görülebilir.

Öncelikle, T.C.'nin 70 yıllık "Misâk-ı Milli'ci"

T.C.'nin 70 yıllık "Misâk-ı Milli'ci" politikası aşlmıştır. Yurtta sulh, Cihanda sulh'ün devri çoktan geçmiştir. Sistemin ideolojik tezlerinin tümü çürümüştür. Lâik Batıcı düzen, eleştiri üstüne eleştiri almaktadır. Türkiye aydını yeni arayışlar içinde, sistem arayışı içindedir.

politikası aşlmıştır. Yurtta sulh, Cihanda sulh'ün devri çoktan geçmiştir. Sistemin ideolojik tezlerinin tümü çürümüştür. Lâik Batıcı düzen, eleştiri üstüne eleştiri almaktadır. Türkiye aydını yeni arayışlar içinde, sistem arayışı içindedir. Örneğin; şimdiye değin ısrarla tarihsel kimliğinden uzaklaşmaya çalışan, "İslâm", "ümme", "Osmanlı" gibi imajlardan buca buca kaçan "Batıcı-ulusçu" aydın tipine karşılık; "Neo-Osmanlıci" ya da "2. Cumhuriyetçi" diye isimlendirilen nisbeten enternasyonal düşüncedeki aydın kesim giderek sesini yükseltmektedir. Son olaylar vesilesiyle (Bosna, Somali, Irak) Batı'nın "çifte standardını", daha doğrusu "gerçek yüzünü" görme fırsatı bulan bazı politikacı, yazar ve dü-

şünürler, konumunu, kimliğini yeniden sorgulama gereğini duymaktadır. Bu kendini sorgulama sürecinin, "öze dönüşü" ve "benliğine" sahip çıkma eğilimini artıracakını söyleyebiliriz.

Yıllardır Batıcı lâik düzenle kavg halinde olan, "Ehli Salib'in bize asla dost olmayacağını savunan ve "Ümme"nin sorunlarına ayırım yapmadan sahip çıkmaya çalışan müslümanlar, bu "değişim ihtiyacı" ve "sistem arayışını" çok iyi tesbit etmeli ve insanımızın "kimlik bunalımı"ndan kurtulmasına yardımcı olmalıdır. Bu bağlamda müslümanlar, İslâm'ı, Kur'an'ı çağımız insanının idrakine sunacak

seviyeli araştırma ve tartışmalarla bu değişim sürecine ivme kazandırılmalıdır. Kimse İslâm'ı kendi tekelinde görmemeli, tartışmaktan asla kaçınmamalıdır. Unutmayalım ki, Kur'an kadar "kendisini tartışmaya açan", "eleştirilene yer veren" başka bir kitap yoktur. Türkiye insanının, bu "öz-dönüşümü" gerçekleştirmeden, tarihin ve konjonktürün dayattığı "devasa misyonu" sahiplenmesini bekleyemeyiz. Bize düşen, bu dönüşümün ve değişimin sağlıklı olarak gerçekleşmesine öncülük etmeye çalışmaktır.

"Bir toplum kendi özünü değiştirmedikçe, Allah o toplumun konumunu-kaderini değiştirmez." (Ra'd/11).

Abdullah YILDIZ

Basında:

BOSNA'YLA GÜNDEME GELEN "OSMANLI" VE TÜRKİYE'NİN KİMLİK SORUNU

Neticisi "Cumhuriyet"le biten İstiklâl Harbi'nin başlangıcı sayabileceğimiz I. Büyük Millet Meclisi'nin toplantı bildirisi ve hedefleri, tamimi olarak milletin kendi duygusu, düşüncesi ve hedeflerini gösteriyordu:

Ankara'ya acele yazı

Kolordulara (14 üncü Kolordu Komutan Vekillîliğine), 61 inci Tümen Komutanlığına, Refet Beyefendi'ye, Bütün Valiliklere, Müstakil Sancaklara, Müdafaa-ı Hukuk Merkez Heyetlerine, Belediye Başkanlıklarına,

1- Cenab-ı Hakk'ın lütfuyla Nisanın 23 üncü Cuma günü, Cuma namazından sonra, Ankara'da Büyük Millet Meclisi açılacaktır.

2- Vatanın istiklâlinin, yüce Hilâfet ve Saltanat makamının kurtarılması gibi en önemli ve hayati vazifeleri yapacak olan bu Büyük Millet Meclisi'nin açılış gününü Cumaya rastlatmakla, Cuma gününün mübarek oluşundan istifade ve bütün muhterem Mebus Hazretleri ile Hacı Bayram Veli câmi-i şerifi'nde cuma namazı kılınarak Kur'an'ın ve namazın nurlarından da feyz alınacaktır. Namazdan sonra Sakal-ı Şerif ve Sancak-ı Şerifi alıp Meclis'in toplanacağı yere gidilecektir. Oraya girmeden önce bir dua okunarak

kurbanlar kesilecektir. Bu merasimde câmi-i şeriften itibaren toplantı binasına kadar, kolordu komutanlığınca askerî birliklerle özel merasim düzeni alınacaktır.

3- Açılış gününün kutsallığını belirtmek için, bugünden itibaren vilâyet merkezinde, Vali Beyefendi Hazretleri'nin düzenleyeceği şekilde hatim indirilmesine ve Buhar-i Şerif okunmasına başlanacak ve Hatim-i Şerif'in son kısımları uğur getirmesi için Cuma günü namazdan sonra toplantı binası önünde tamamlanacaktır.

4- Kutsal ve yaralı vatanımızın her köşesinde aynı şekilde bu günden itibaren Hatim-i Şerifler indirilmesine ve Buhar-i Şerif okunmasına başlanarak, Cuma günü ezandan önce minarelerde salâ verilecek. Hutbe arasında, Halifemiz Padişahımız Efendimiz Hazretleri'nin mübarek namları zikredilirken Padişah Efendimiz'in yüce varlıklarının ve şanlı memleketleriyle bütün kullarının bir an önce selâmet ve saadete kavuşmaları duası ayrıca okunacak ve Cuma namazının kılınmasından sonra da hatim tamamlanarak Yüce Hilâfet ve Saltanat makamının ve bütün vatan topraklarının kurtuluşu için girişilen Milli Mücadele'nin bu-

yüklüğü ve kutsallığı ve milletin her ferdinin kendi temsilcilerinden kurulmuş olan bu Büyük Millet Meclisi'nin göstereceği vatan vazifelerini yapmağa mecbur olduğu hakkında vaazlar verilecektir. Daha sonra Halife ve Padişahımızın, din ve devletimizin, vatan ve milletimizin kurtuluşu, selâmeti ve istiklâli için dua edilecektir. Bu dinî ve vatanî merasimin yapılmasından ve câmilerden çıktuktan sonra, Osmanlı vilâyetlerinin her tarafından hükûmet binasına gelinerek Meclis'in açılmasından dolayı resmi tebriklerde bulunulacaktır. Her tarafta Cuma namazından önce uygun şekilde Mevlid-i Şerif okunacaktır.

5- Bu tebliğin hemen yayınlanarak her tarafa gönderilmesi için her vasıtaya başvurulacak ve süratle en ücre köylere, en küçük askerî birliklere, memleketin bütün teşkilât ve müesseselerine ulaştırılması sağlanacaktır. Ayrıca büyük levhalar halinde her tarafa asılacak ve mümkün olan yerlerde basılıp çoğaltılarak parasız dağıtılacaktır.

6- Cenab-ı Hakk'tan başarılar niyaz olunur.

*Heyet-i Temsiliye adına
Mustafa Kemal
(Nutuk, c. 1, s. 526-527).*

A

ncak Lozan'da İngiltere ve müttefikleri, yeni kurulacak devletin Osmanlı'dan hiçbir iz taşımaması konusunda direttiler. Bu devletin, İslam ülkeleriyle ilişkisini kesmesini istediler. Lord Gürzon'un dikte ettiği şartları kabulden sonradır ki, müstakil bir devletin kurulmasına müsaade edildi.

Lozan Konferansı'ndan, oturum

"20/11/1922'de, İngiliz bakanlarından Lord Gürzon, Türkiye delegesi İsmet İnönü'ye şöyle diyordu:

"Biz sizi müstakil bir devlet olarak bırakmaya muktedir değiliz (bırakamayız). Çünkü, siz öyle bir yerde bulunuyorsunuz ki, etrafınız diğer müslüman ülkelerle sarılı, uzun süre sıkıntısını çektiğimiz "şark meselesi" yine başımıza gelebilir." Daha sonra Kongre'ye ara verildi ve konu Ankara ve Londra'da tartışıldı. Nihayet gelecekte İngiltere ve müstemlekeleri üzerinde sıkıntı sebebi olmayacak biçimde ve Lord Gürzon'un da açıkladığı gibi şu dört şartın yerine getirileceği, İsmet İnönü tarafından kongreye arz edildi:

- 1- Türkiye'nin İslam memleketleriyle irtibatının kesilmesi.
- 2- Hilafetin kaldırılması.
- 3- Hilafete yardımcı olacak ve hilafeti hatırlatacak bütün hareketlerin yok edilmesi.
- 4- Türkiye'nin kendi başına yeni bir düstur seçmesi. Bu seçeceği düsturun İslam şariatına dayalı Osmanlı düsturlarından tamamen ayrı bir düstur olması.

Kemal Atatürk Gürzon'un şartlarını yerine getirmekten başka İngilizlerin bile düşünemediği kadar yeni düsturu uyguladı."

İslam Terbiyesi: Eylül 1985, c. 18, s. 706

SON GERÇEKLER

Türkiye, kendi tarihini altında kıvranıyor, Karabağ, Bosna, Kuzey Irak, Kıbrıs ve Makedonya besgeni, okullardaki tarih kitaplarını ezip geçiyor...

Osmanlı'nın doğuşu, yükselişi, duraklama dönemi ve çöküşü üzerine yazılan tarih kitapları sararıp soluyor.

-Ve bu sararan kitaplar içinde lise öğretmeni, öğrencilerine, Fatih'in gemileri kızaklarla İstanbul Boğazı'na doğru nasıl kaydığını anlatıyor.

"Yelkenleri atlastan" diye başlayıp, Osmanlı'nın deniz gücünü anlatıyor.

Ve o öğrenci akşam eve gelince, televizyon haberlerinde bugün Denizcilik Bakanı'nın daha teşkilatını kurmadığını öğreniyor.

Öğretmen, Yavuz Sultan Selim'in seferlerini anlatıyor. Ardından, o çok bitinen ve "Viyana Kapıları" diye başlayan Avrupa seferleri geliyor.

Aynı akşam haberlerde, hükümetin, Bosna-Hersek katliamındaki çaresizliği görülüyor.

KÜLTÜREL ÖKSÜZLÜK...

İşte bütün bunlar, bu toplumda bir "kültürel öksüzlük" yaratıyor...

Ruhlar ve beyinler, düşünceler ve inançlar kuruyup savruluyor.

Ve bu gerçekler, okullarda okutulan tarihimizi, bir masal haline getiriyor.

Böylece Türkiye, kendi geçmişini altında kıvranıyor.

Dişişleri Bakanlığı, Bosna-Hersek için tarihi bir sorumluluk hissediyor, ama sesini çıkaramıyor.

Diş politikamız, geçmişle bugünün gerçekleri arasında ezilip yalvarma noktasına kadar alçalıyor.

Yakın tarih, Azerbaycan ve Nahçıvan üzerinde müthiş bağlar kuruyor, ama bugünün gerçeği bu bağları bir Osmanlı masahıymış gibi hayal haline getiriyor.

Bakanlarımız, büyükelçilerimiz, diplomalarımız, askerlerimiz eziliyor.

Çünkü tarihimiz, güncel gerçeklerimize bol geliyor.

Şimdi düşünün...

Dişişleri Bakanı Hikmet Çetkin, bir bayram günü halka ve seçmenlerine "Muhteşem tarihten" söz ediyor. Sonra Paris'te Bosna-Hersek için yalvaran bir ses tonuyla, "Bosna'daki katliamı tek başımıza durduramayız. Yardımcı olun" diyor.

Kahire Büyükelçimiz, oradaki büyükelçilik binalarının en muhteşeminde oturuyor. Yani Osmanlı'dan kalma bir saray yavrusunda diplomasi yapıyor.

Ama o muhteşem binada üçüncü sınıf bir diplomat olarak yaşıyor.

KAPIKULU DUYGUSU...

Çünkü Kavalalı'nın köşkü, tarihinden çıkıp büyüyor, büyüyor...

Ve diplomamız kendi tarihinden fıskıran bu muhteşem mekânda çaresiz bir kapikulu duygusuna kapılıyor.

Evet, bütün bunlar gösteriyor ki;

Türkiye artık ya kendi tarihini bir masal olarak kabul edecek ya da ucuz bbbülenmelerden uzak duracak.

Yani halk, ortaokuldaki tarih kitaplarıyla aldatılmayacak.

Ve yine bütün bunlar gösteriyor ki;

Cumhuriyetin ilanıyla bu koskoca tarih, bir masal haline getirilmeye çalışılmış...

Bu asker cumhuriyeti, tek parti kafasıyla ilkeler belirlemiş.

Mustafa Kemal, yalnızca Harp Okulu eğitime emanel edildiği için tümüyle antlaşmamış. Ve laiklik adına Müslüman düşmanlığı yapılmış.

Bu yüzden orduda namaz kılmak "zınnı suç" olarak görülmüş, ama asker Kıbrıs'a çıkarken, "Allah Allah" diye bağırılmış...

Yine bu yüzden ortaokul kitaplarındaki Fuzulî, Baki, Mevlana, sanki bir başka toplumun düşünürleri, yazarları gibi tercümeyle okutulacak hale getirilmiş.

TARİH PİÇİ...

Evet şimdi bunların acısı yaşanıyor.

Çünkü 2 binli yıllara doğru bu toplum, Bosna'ya Kıbrıs'la, Karabağ ve Makedonya'yla, ansızın kendi tarihine yakalanıyor.

Ders kitaplarında masal gibi dinlediğimiz Osmanlı tarihi, şimdi ruhlarımızı ayaklandırtıyor, ama gerçekler boynumuzu büküyor.

Bu yüzden Dişişleri Bakanlığı boc alıyor, bu yüzden milli eğitim sendeliyor.

Bu yüzden "Kültürel Öksüzlük", bizi birer "Tarih Piç" haline getiriyor.

Bu yüzden, uzaklara bakıyoruz, Bu yüzden kendimizi, "değişemiyoruz".

Ve bu yüzden Müslüman olmakla demokrat olmayı birleştiremiyoruz...

Fatih ÇEKİRGE/Hürriyet-17.1.1993

Bosna ve Osmanlı Mirasına Sahip Çıkmak

Resmi ideoloji, bu şartların bize dikte edildiğini unutturdu. Böylece, ıste İslam'dan uzak, lâik, dışta müslümanlara sırtını dönmüş politika, devletin ve toplumun "idealleri" haline getirildi. İç ve dış politikada tıkanmamızın sebebi budur. Bugün dünya dengesinde meydana gelen önemli değişimler, Bosna başta olmak üzere Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya'da yaşanan olaylar Türkiye'yi bu ka- buğunu kırmaya, Osmanlı'nın mirasını devralmaya zorluyor:

Yurtta Sulh-Cihanda Sulh'la Kandırıldık.

"Dış dünya ile olan duvarı biz kendi kendimize örmedik. Bizim dünyaya bakışımız aslında 1923'ten beri kendi bakışımız değildir. Yani biz devletimizi bir ipotek altında kurduk. Bu ipotek de senelerce (yurtta sulh cihanda sulh) şeklinde dile getirildi. Bu aslında bizim mecburiyetimizdi. Bizce empoze edilen şartlardı. Ama biz bunu (ideallerimiz) haline soktuk. Dünya şartları değişince bize empoze edilen şartlar ortadan kalktı ve biz şimdi buna alışmaya çalışıyoruz. Ve bunun sıkıntısını çekiyoruz."

"Aslında ta başında, cumhuriyet kurulurken bunların bizim ideallerimiz olmadığını, ama bizim katlanmak zorunda olduğumuz şartlar olduğunu söyleseydik, halkımızı bu konuda aldatmasaydık, şimdi çok daha kolay adapte olabilirdik."

Prof. Mahir Kaynak (Zaman: 9.1.93)

Siyaset bilimci Prof. Dr. İlber Ortaylı:

"Türkiye, Tarihi Misyonunu Kullanmalı"

Laisizm Ölüyor: "Avrupa'da Hristiyanlık öldü, tarih oluyor" laflarının geçerli bir tarafı kalmadı.

BOSNA

KİMLİK İMTİHANIMIZ

Tıbbasını Bosna'da geçiren CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Bosna gerçeğini gözleriyle gördü ve dönüşte izlenimlerini anlatır, yazdı. Baykal'ın anlattıklarından bir kısmını aşağıda sunuyoruz:

30 Aralık'ta Hırvatistan'ın başşehri Zagreb'e indik. Türk heyetinin geldiğini duyan yabancı gazeteciler etrafımızı sardılar. Bunlardan birisi yarımaya yaklaşarak "Müdahale edecek misiniz?" dedi. Ben "Tabii BM'nin öncelikle milletlerarası hukuka göre bu konuda karar alması gerekir. Böyle bir kararın alınacağından da şüpheli duymuyorum. Böyle bir karardan sonra da Türkiye üzerine düşen görevi yapar" dedim. "Haklısınız" dedi; fakat hareketlerinden tatmin olmadığını gözledim. "BM bu kararı alır mı?" diye sordu. Ben "Alması gerekir" dedim. Yine tatmin olmamıştı. Ve sonra şunları söyledi: "BM müdahale kararını almasa da siz yine müdahale edin."

Ben merak ettim. Bir gazetecinin bizden müdahale istemesi garibime gitti. "Siz kimsiniz?" diye sordum. "Ben ABD'li bir gazeteciyim. Alaskalı'yım." diye cevap verdi. Sonra başkalarına sordum, öğrendim ki, bir süredir Saraybosna'da imiş. Buradaki durumu gördükten sonra kendi maddi imkanlarıyla üç kamyon yiyecek maddesi alıp Saraybosna'ya sokmak istemiş, ancak bunda başanlı olamamış...

Bosna'da en yaygın söz, "Allah'a emanet" sözü. Türkçe telafuzuyla söylüyorlar. Siziñle konuşuyorlar, ayrıldıkten "Allah'a emanet" diyerek ayrılıyorlar. Önce biz bunu bir nezaket ifadesi olarak anlamışık. Sonra baktık ki, oradaki duruma en uygun değerlendirmesi bu. Her şey, herkes Allah'a emanet. Ne devlet var, ne adalet var, ne şu, ne bu var. Tabiatın ortasında çıplak bir vaziyette Allah'a emanet durumdasınız. Ve böyle bir durumdaki insana yapifacak en güzel temenni, onu Allah'a emanet etmekli. (...)

Hastaneyi gezerken, bir hasta dikkatimizi çekti. Başı sarılı, kıpırdıyamıyor. Genç bir asker. Doktor kafasında üç kurşunun olduğunu söyledi. Ameliyat edilememiş. Sadece gözleri oynuyor. Doktor "Nasılın?" diye sordu. Asker büyük bir güç gösterisi yaparak, dört parmağını leker teker yumdu, baş parmağını kaldırdı ve zafere işareti yaptı. Müthiş etkilendim. O arada Hasan Fehmi, eğildi ve askerini elini öptü. Askerin eli gevşedi. Gözlerimiz doldu. (...)

BM komutanı Mısırlı bir general. BM Sekreteri Gali Mısırlı olduğu için olsa gerek, buraya da Mısırlı birisini atamış. Çalışmaları hakkında bilgi verdi. Bu açıklamalarından sonra ben hastane konusunu açtım. "Siz onlara kulak asmayın, doğru değliir" dedi. "Yakıt tahsis etmiyormuşsunuz" dedim. "Yakıt tahsis ediyoruz" diye cevap verdi. Canım sıkıldı. "Öñ ben o hastaneyi ziyaret ettim ve durumu yakından gördüm" dedim. Bu sefer umursamaz bir tavırla "Propaganda için yapmışlardır" dedi. "Anlamadım" dedim. "Orada o insanları propaganda için dilme mi teşketiklerini söylüyorsunuz" dedim. Ve ilave ettim: "Ben o hastaneyi kendim ziyaret etmek istedim. Kimse beni o hastaneyi göstermek için götürmedi. "Siz burada güvenliğı sağlamaya yetkimiz yok, yetkimiz insanı yardımıla sınırlı diyorsunuz. Hadi yapın insanı yardımınızı. Saraybosna'da 300 bin kişiyi eksi 18 derecede yatışmanın insanı yardımıla bir bir ilişkisi yok mu? Hastaneye yakıt vermenin insanı yardımıla bir ilişkisi yok mu?" dedim.

Hristiyan Fundamentalizmi çok tehlikeli bir şey. Anti-Semizm de başladı. Hristiyan Fundamentalizmi yayılıyor ve laisizm ölüyor."

Türkiye Hâlâ Umut: "Osmanlı, Balkanlar'a İslam medeniyetini taşıdı. Buralarda bir denge unsuruydu. Buradaki milletler birbirini katletmemişse bunu Osmanlı sağladı. Bizim Balkanlar'da tarihi

sorumluluğumuz var. İslam Dünyası'nın bin yıllık savaşını bu millet verdi. Karamsarlığa gerek yok. Şarkın umudu hâlâ bu millet."

Zaman-24.1.93

Bosna-Hersek:
Namusumuz

Kozlar şimdi tümüyle, Dakar öncesinde Özal'ın elinde. Zira,

Bu yüklenmenin üzerine "Durum bildiğiniz gibi değil, taradlar işte şöyle böyle" gibi kaçamak bir cevap verdi. Bunun üzerine iyice parladı: "Burada taral-maral yok. Burada saldırgan var, mazlum var. Saldırgan. Sırplar'dır, mazlum Bosnalılar'dır. Siz BM Uniforması içine girdiniz diye, bu gerçeği görmeyecek misiniz?" dedim. Bu çıkışım üzerine yardımcı Arjantinli komutan cevap verdi: "Doğru". Arjantinli komutanın beni doğrulaması üzerine Mısırlı general yumuşamaya, "İşte ben de Müslüman'ı da" gibi sözler söylemeye baş'adı.

Müthiş canım sıkıldı. Beyni yıkanmış f.pik bir 3. dünya aydını, Muhtemelen kolejlerde okutulmuş, kendi toplumuna yabancılaştırmış, kültüründen, tarihinden uzaklaşmış, kendisini bu görüye getiren güçlere yaranarak, onların değerlendirmelerini benimseyerek itibar göreceğini, terfi edeceğini zanneden bir zavallı..

Bu adamı görünce Mısır'da Müslüman Kardeşler'in neden bu kadar güçlü olduğunu çok iyi anladım.

Bosna-Hersek'teki BM ordusu bir operatör ordusudur. Tiyatro dekorudur. BM ordusu içinde Türklerin yer almasını istemediler. Aynı dine inanıyor musunuz, tarihi bağlarımız varmış.. gibi bahanelerle... Ama Ukraynalılar'ı aldılar. Ukraynalılar Sırp asıllıdır.

Altıyüz yıldır, burada yaşayan insanlar, yine aynı şekilde burada yaşamak istiyorlar. Kim-senin tavuğuna kış dememişler. Ama kendi benliklerini korumak istiyorlar.

Birileri gelip onlara diyor ki, senin bu kim'iğinle burada yaşama hakkını kabul etmiyorum. Yani sadece siyasi üstünlük empoze etmek değil. Bu bir jenosit, bir katliam. Ve öyle bir katliam ki, bu katliamın hedefi sadece insanlar da değil. Katliam tarihi ve kültüre dönük olarak da sürüyor. 800 cami yıkılmış. Savaşta cami yıkılır mı? Tesadüfen üç beş tane yıkılır. 800 cami. Camiler, medreseler, köprüler, imaretler insan gibi hedef olmuş. Bunlara bile tahammülleri yok. Bütün Osmanlı eserlerini yerle bir etmişler. Bir farklı kimliğin, geçmişte dahi varlığının olmasını kabul etmek istemiyorlar.

Bosna'da yaşayanlara ya'dımca olmak her insanın görevidir. Bosna'daki olaylar karşısında vicdanî sorumluluğumuzun gereğini yerine getirmeliyiz. Bosna'da bu zulümlere maruz bırakılan Bosnaklar, bizimle ortak birçok yön bulunduğu için, bizim de paylaştığımız nitelikleri yüzünden zulme uğruyorlar. Bosna'ya sahip çıkmamız aslında kendimize, benliğimize sahip çıkmamız demektir. Kendi kimliğimize sahip çıkmamız demektir. Bosna'da saldırılan kimlik bizim de paylaştığımız, onurumuz saydığımız kimliktir. Birkaç kilometre daha uzaktayız diye bu Sırp saldırılarını görmezden gelmeye, kendimize saygı adına hakkımız yoktur. Eğer kendimize saygımız varsa, Bosna'ya sahip çıkmalıyız. O sebeple Bosna olayını Türkiye'de insanlarımızın kimlik sorununu, kültürel kimlik meselesini yeniden düşünmesine, tanımlamasına yardımcı olacak bir fırsat diye görüyorum.

Aydın olanı o'mayanıyla bütün insanlarımızın (Biz kimiz, bu dünyada neyiz, bizim kimliğimize yönelen çeşitli davranışlar karşısında görevimiz nedir?) gibi sorulan kendisine sorması gerekiyor. Çok önemli kimlik krizini, Bosna vesilesiyle Türkiye'deki insanlarımız düşünmek, tartışmak ve görmek zorundadır. Ya tehdit altında bulunan kimliklerimiz reddedeceğiz. Bir elbiseyi alar gibi atacağız. Ya da benliğimize sarılacağız. Onurlu olan bize yakışan kimliğimize sahip çıkmaktır. Bu kimliğimizi bir kenara atarsak, hiçbir şekilde saygınlığımız olmaz. Müslüman olduğumuz için Avrupa'da utanacak mıyız? Müslüman olduğumuz için saldırılmayı (Avrupa'da) doğal mı karşılayacağız? Kendi tarihimizin, kimliğimizin hedef seçilmesi karşısında görmezden gelmeyi tercih ederek mi geleceğimizi güvence altına alacağız? Bunların cevapları bellidir. Özetle olay, Bosna'nın coğrafya sınırlarını aşan derecede önemli bir olaydır.

Zaman-11, 13 Ocak 1993

Bosna-Hersek gibi, hem Batılı ve hem de Müslüman ve Bosna'nın müslümanlığından tarihi sorumluluğa sahip tek ülke Türkiye... Bu sorumluluk nedeniyle, müslüman oldukları için 20 bin Bosnalı kadının ırzına geçilmesi, bizim ırzımıza geçilmesi demektir. Temerküz kamplarına müslüman olduğu için

insanlar tikiliyorsa, vicdanımız temerküz kamplarındadır. Yok edilen bizim tarihimiz, sürülen, dağıtılan, öldürülen bizim insanımızdır.

Eğer, Batı, Bosna-Hersek'i satarsa, o zaman tek yol işi bir Müslüman-Hristiyan çatışmasına dönüştürerek Batı'yı hizaya getirmek olacaktır.

İşte, şu yöl ayrımında Türkiye'nin (kişisel olarak Özal'ın) inisiyatifile toplanacak olan Senegal'deki İslam Zirvesi olağanüstü bir önem taşıyor.

Artık, tarihte olduğu gibi biz Bosna'yız; Bosna biziz!

Cengiz Çandar/9.1.93 Sabah

Tarihten Gelen Borç

Geçen gün "dua yetmez" diye yazmıştım.

Silah ambargosu Sırp katilleri etkilemedi. Silah ve cephaneyi Sırplar daha kolay ve daha ucuza bulabiliyorlar.

İki saatlik uçuş mesafesinde direniş destanları yazan bu kahramanların zorluğunu aşmak tek başımıza da kalsak bize düşüyor..

CHP Genel Sekreteri Günay haklı: "Nerede bizim şairlerimiz, romancılarımız?"

Sıcak odalarımızda "ah, vah" diye dövünecek yerde oraya gidelim.

Orada hayale sığmayacak şairler, şerhler, mucizeler yaşanıyor.

İnsanlık orada onurlanıyor..

Bosna'daki vahşet durana kadar ne yaparsak yapalım borcumuzu ödemiş sayılmayız.

Bağımsızlığını kurtuluş savaşı vererek kazanmış ilk Müslüman millet olarak yapacağımız daha çok fedakarlık var.

İspanya kadar bile olamadıysak bu ciddi bir uyarıdır.

Kurtuluş savaşı sırasında boyunduruk altında yaşamalarına rağmen bir çok Müslüman milletten yardım görmüş bir ülkemiz.

Bu onura layık olmak, bu borcu ödemek zorundayız!

Güngör Mengi/10.1.93 Sabah

Bosna İçin

Müslüman-Demokrat

Türkiye

Senegal'deki toplantının neticesi ne olursa olsun, Bosna-Hersek konusunun "sabit gerçekleri" vardır. Bu yazı, o "sabit gerçekleri" saptama yazısıdır..

1- Bosna-Hersek, Avrupa'da hâlâ kökü kazanmamış olan "Os-

manlı mirasının tasfiyesi" sorudur. Bosna-Hersek, Yugoslavya Federasyonu içinde, sisteme entegre federe bir birim olarak varolduğu sürece, yani Müslümanlar, Yugoslavya'da ve genel anlamında Avrupa'da "kabul edilebilir" bir azınlık olarak mevcut oldukları ölçüde sorun yoktur.

Yugoslavya'nın dağılmasıyla, bir Müslüman cumhuriyetin laik de olsa, Avrupa kıtasında belirmesi "istenmeyen bir olgu" olarak, Batı'nın Haçlı refleksini davet etmiştir.

2- Osmanlı mirasının Avrupa'dan tasfiyesi, Bosna-Hersek'te sonuca ulaşırsa, bunun kaçınılmaz sonucu, Türkiye'nin de Batı sisteminden dışarıya püskürtülmesine kadar gider. O sistem, Türkiye'yi zaten 20. yüzyılın konjonktürel nedenleriyle yan-gönüllü olarak içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla, Bosna-Hersek'in korunması ve Avrupa'daki varlığı, Türkiye için bir stratejik meseledir. Türkiye'nin herhangi bir iç meselesinden çok daha büyük ölçüde, tarihi hedefleri ve varlığı ile ilgilidir.

3- Türkiye veya bir başka deyimle mirasçısı olduğumuz Osmanlı Devleti olmasaydı, Bosna olmazdı ve sırf Müslüman oldukları için -zira etnik olarak, Bosna halkı Slav'dır ve Sırlar ve Hırvatlarla aynı dili konuşurlar- bunca zilletle, katliama ve haksızlığa uğruyorlarsa, bunun sorumluluğu, acısı, kültürel ve tarihi yükümlülükleri herkesten çok ve önce bizlerin omuzlarındadır.

Schit Turaylıç'ten, Gazi İzzetbegović'e kadar, umutların Türkiye'nin üzerinde sapanması

BUSH ve GALİ SUÇLU DEĞİL Mİ?

Ağlamaktan kan çarabına dönmüş gözler, kavuşmuş kollar üstünde dağınık saçlı başlar öne sarkmış, kederin ağırlığını taşıyan aciz. Anlamsız donuk bakışlar nereye, hangi zamana ulaşıyor belli değil. Aşagılanmaya isyan, çaresizliğe haykırış, boyasız tertemiz yüzlerinde ortak paydaşlıkları bir maske Bosna'lı müslüman kadınların.

1993'ün girişindeki eski yılın resimli-haberli bilançosunu yapan belli başlı dergiler Tuzla'daki mültecilerde Sırp askerlerinin ırzına geçtikleri Bosna'lı kadınların resimlerini yayınlıyorlar. Kapaqlarda elleri yüzüne kapamış ağlayan genç kızlar, içerde sötünlerden laşan Sırp vahşeti. 6 askerlin babasının etinden sekerek aldığı 12 yaşındaki kız canlı bir yeryüzüne almadan saldırdıktan sonra bıçaklamaları, odun aleşinde silah zoruyla canlı canlı yakılan kadın, erkekler, boynları kırılarak öldürülen çocuklar milyon ihlali dergilerde sayfa sayfa sıralanıyor. En çok satan gazete USA Today'de emekli amiral Elmo Zumwalt Jr. bir Sırp askerinin yakaladığı Bosna'lı bir gencin ilkin kulağın: sonra hayallerini bıçakla kesip kafasına bir kurşun sıkıldığını şöyleyerek Sırların akıl durduran canavarlığına braketler sıralıyor. Zumwalt, Sırların 21'inci yüzyıl taş devrine döndürdüğünü şeret ederek Amerikan kuvvetlerinin bu barbarlığa son vermesini öneriyor.

Nitelik açısından yüzyılın bu en büyük canavarlığı son bir yıldır dünya yazılı ve elektronik basınının baş konusu olmaya devam ediyor. Haber sayfaları Sırp vahşetinden geçilmiyor. Köşelerde linü kalemle, konuk yazarlar usanmadan "Bu cinayetler ne zaman duracak?" diye soruyorlar. Gazete ve dergilerde esir kampları, hamile bırakılan genç kızlar, işkenceyle öldürülenler, zorla evlerinden sürülenlerin resimleri boy boy, aile albümü gibi.

TV ekranlarındaki Bosna faciası seyredilir gibi değil. En sert yürekliğini ağlamaklı ediyor. AT son raporunda Sırların 20 bin Bosna'lı kadının ırzına geçişi açıklanıyor. Avrupa'nın göbeğinde bir yıldır süregelen uygarlık yüzkarası vahşet sergilenmesinin failleri hala ortada, BM ile Avrupa Topluluğu'nun görevlendirdiği iki kişi Sırp

kasabı Miloseviç'in etnik temizliğine kılıf bulma çabasında. ABD'li Cyrus Vance ile İngiliz Lord Owen, etnik temizlik adı altında yürütülen soykırımını durdurmak yerine Bosna'yı 10 parçaya bölerek Sırp kasaplarına nerdeyse tepsi içinde teslim elmeye çalışıyorlar.

ABD Dışişleri Bakanı Eagleburger'ın Miloseviç'i harp suçlusu ilan etmesi, BM'de Sırp harp suçlularının araştırılması kararları unutulmuş gibi. Oysa Bosna faciasının suçluları yalnızca Miloseviç, Sessel ve Karadzic mi? Ortada kahraman gibi dolaşan insan hakları, demokrasi, özgürlük nutukları atan sözde uygar değerlerine ne demeli?

Kafası böyle estiği için Panama'ya asker çıkartıp, bir zamanlar yönettiği CIA'den maaş bağladığı Noriega'yı kulağından tutup geldiği ülkesinde cezaevine koyan Bush, Slobodan Miloseviç'e niye ses çıkarmıyor? Saddam'a karşı 28 ülkeyi peşine takıp 500 bin askerle Irak'a yüklenen ABD başkanı Kuveyt gibi egemen bir ülke olan Bosna-Hersek'i işgal eden, 100 bin kişiyi öldüren, 1.5 milyon insanı göçe zorlayan, binlerce kadının ırzına geçilmesini emreden Sırp kasabı ve hempalarına karşı eli kolu bağlı.

Çöl ortasında bir kaç füze için "Kaldır yoksa tekrar geliyoruz." diye yandaşları Baker ve Mitterand'la savaş ültimatomu veren Bush dünya polisliğini oynarken niye seçmece adalet dağılıyor? Sırların cenaze evine döndürdüğü Bosna'ya meşru savunma için silah yardımını dahi çok gören Balı liderleri için sesi çıkmayan füzeler insan canından daha mı önemli? Ya 'Bosna zenginler savaşıdır. Somali'den sonra 10 kadar ihlâl var önümüzde.' derken Bosna'nın adını elmeyen ve BM Genel Sekreteri Gali'yi düşünün, Sırlar 14 ay önce Dobrovnik'i bombaladığında Bush "Aklini başına al, yoksa..." dese idi Miloseviç bunca canavarlık yapabiliyordu?

Geçen nisan'da Saraybosna kuşatıldığında bir kaç F-16 filosu Belgrad üstünde boy gösterseydi bugün Bosna bu hale düşer miydi? Hitler benzeri vahşet başlayınca mültefik uçakları Sırp mevzilerini bombalayıp asker laşayan gemiler Adriyalik'e dönen kırsaydılar Sırp kasapları etnik temizliğe cesaret edebilir miydi? Çok muhtemelen binlerce Bosna'lı bugün kara topraklar altında olmayacak, çocuk yaşındaki Müslüman kızların ırzına geçilmeyecekli. Ama insanlığın yüz karası olan barbarlık gösterilerine sözde uygar dünya liderleri göz yumdular. İnsan hakları, evrensel adalet kavramlarını dillerinden döşümeyen ama bunları işlerine geç'diği yerde kullananlardan bu dünyada hesap soracak çıkmayacak mı? Tarih bir kez daha iç çekiyor.

Doğan Ulus 11.1.1993-Hürriyet

Bu yüklenmenin üzerine "Durum bildiğiniz gibi değil, laraf laraf işte şöyle böyle" gibi kaçamak bir cevap verdi. Bunun üzerine iyice parladım: "Burada taraf-maraf yok. Burada saldırgan var, mazlum var. Saldırgan Sırp lar'dır, mazlum Bosnalılar'dır. Siz BM üniforması içine girdiniz diye, bu gerçeği görmeyecek misiniz?" dedim. Bu çıkışım üzerine yardımcı Arjantinli komutan cevap verdi: "Doğru". Arjantinli komutanın beni doğrulaması üzerine Mısırlı general yumuşamaya, "işte ben de Müslümanım da" gibi sözler söylemeye başladı.

Müthiş canım sıkıldı. Beyni yıkanmış tipik bir 3. dünya aydını. Muhtemelen kolejlerde okutulmuş, kendi toplumuna yabancılaşmış, kültüründen, tarihinden uzaklaşmış, kendisini bu göreve getiren güçlere yaranarak, onların değerlendirmelerini benimseyerek itibar göreceğini, terfi edeceğini zanneden bir zavalı!..

Bu adamı görünce Mısır'da Müslüman Kardeşler'in neden bu kadar güçlü olduğunu çok iyi anladım.

Bosna-Hersek'teki BM ordusu bir operet ordusudur. Tiyatro dekorudur. BM ordusu içinde Türkler'in yer almasını istemediler. Aynı dine inanıyor muyuz, tarihi bağlarımız varmış.. gibi bahanelerle... Ama Ukraynalılar'ı aldılar. Ukraynalılar Sırp asıllıdır.

Altayüz yıldır, burada yaşayan insanlar, yine aynı şekilde burada yaşamak istiyorlar. Kimse ne tavuğuna kış dememişler. Ama kendi benliklerini korumak istiyorlar.

Birileri gelip onlara diyor ki, senin bu kimliğinle burada yaşam hakkını kabul etmiyorum. Yani sadece siyasî üstünlük empoze etmek değil. Bu bir jenosit, bir katliam. Ve öyle bir katliam ki, bu katliamın hedefi sadece insanlar da değil. Katliam tarihe ve kültüre dönük olarak da sürüyor. 800 cami yıkılmış. Savaşta cami yıkılır mı? Tesadüfen üç beş tane yıkılır. 800 cami. Camiler, medreseler, köprüler, imaretler insan gibi hedef olmuş. Bunlara bile tahammülleri yok. Bütün Osmanlı eserlerini yerle bir etmişler. Bir farklı kimliğin geçmişle dahi varlığını olmasını kabul etmek istemiyorlar.

Bosna'da yaşayanlara yardımcı olmak her insanın görevidir. Bosna'daki olaylar karşısında vicdanî sorumluluğumuzun gereğini yerine getirmeliyiz. Bosna'da bu zulümlere maruz bırakılan Bosnaklar, bizimle ortak birçok yön bulunduğu için, bizim de paylaştığımız nitelikleri yüzünden zulme uğruyorlar. Bosna'ya sahip çıkmamız aslında kendimize, benliğimize sahip çıkmamız demektir. Kendi kimliğimize sahip çıkmamız demektir. Bosna'da saldıran kimlik bizim de paylaştığımız, onurumuz saydığımız kimlikler. Birkaç kilometre daha uzaklayız diye bu Sırp saldırılarını görmezden gelmeye, kendimize saygı adına hakkımız yoktur. Eğer kendimize saygımız varsa, Bosna'ya sahip çıkmalıyız. O sebeple Bosna olayını Türkiye'de insanlarımızın kimlik sorununu, kültürel kimlik meselesini yeniden düşünmesine, tarımlamasına yardımcı olacak bir fırsat diye görüyorum.

Aydın olanı olmayıya bütün insanlarımızın (Biz kimiz, bu dünyada neyiz, bizim kimliğimize yönelen çeşitli davranışlar karşısında görevimiz nedir?) gibi soruları kendisine sorması gerekiyor. Çok önemli kimlik krizini, Bosna vesilesiyle Türkiye'deki insanlarımız düşünmek, tartışmak ve çözmek zorundadır. Ya tehdit altında bulunan kimliklerimizi reddedeceğiz. Bir elbiseyi atar gibi atacağız. Ya da benliğimize sarılacağız. Onurlu olan bize yakışan kimliğimize sahip çıkmaktır. Bu kimliğimizi bir kenara atarsak, hiçbir şekilde saygınlığımız olmaz. Müslüman olduğumuz için Avrupa'da utanacak mıyız? Müslüman olduğumuz için saldırmayı (Avrupa'da) doğal mı karşılayacağız? Kendi tarihimizin, kimliğimizin hedef seçilmesi karşısında görmezden gelmeyi tercih ederek mi geleceğimizi güvence altına alacağız? Bunlara cevapları bellidir. Özellikle olay, Bosna'nın coğrafya sınırlarını aşan derecede önemli bir olaydır.

Zaman-11.13 Ocak 1993

Bosna-Hersek gibi, hem Batılı ve hem de Müslüman ve Bosna'nın müslümanlığından tarihi sorumluluğa sahip tek ülke Türkiye... Bu sorumluluk nedeniyle, müslüman oldukları için 20 bin Bosnalı kadının ırzına geçilmesi, bizim ırzımıza geçilmesi demektir. Temerküz kamplarına müslüman olduğu için

insanlar tıkiyorsa, vicdanımız temerküz kamplarındadır. Yok edilen bizim tarihimiz, sürülen, dağıtılan, öldürülen bizim insanımızdır.

Eğer, Batı, Bosna-Hersek'i satarsa, o zaman tek yol işi bir Müslüman-Hristiyan çatışmasına dönüştürerek Batı'yı hizaya getirmek olacaktır.

İşte, şu yol ayrımında Türkiye'nin (kişisel olarak Özal'ın) inisiyatifliyle toplanacak olan Senegal'deki İslam Zirvesi olağanüstü bir önem taşıyor.

- Artık, tarihte olduğu gibi biz Bosna'yız, Bosna bizi!

Cengiz Çandar/9.1.93 Sabah

Tarihten Gelen Borç

Geçen gün "dua yetmez" diye yazmıştım.

Silah ambargosu Sırp katilleri etkilemedi. Silah ve cephaneyi Sırp lar daha kolay ve daha ucuza bulabiliyorlar.

İki saatlik uçuş mesafesinde direniş destanları yazan bu kahramanların zorluğunu aşmak tek başımıza da kalsak bize düşüyor..

CHP Genel Sekreteri Günay hahı: "Nerede bizim şairlerimiz, romancılarımız?"

Sıcak odalarımızda "ah, vah" diye dövünecek yerde oraya gidelim.

Orada hayale sığmayacak şanelar, şerefler, mucizeler yaşanıyor.

İnsanlık orada onurlanıyor..

Bosna'daki vahşet durana kadar ne yaparsak yapalım borcumuzu ödemiş sayılmayız.

Bağımsızlığını kurtuluş savaşı vererek kazanmış ilk Müslüman millet olarak yapacağımız daha çok fedakarlık var.

İspanya kadar bile olamadıysak bu ciddi bir uyardır.

Kurtuluş savaşı sırasında boyunduruk altında yaşamalarına rağmen bir çok Müslüman milletten yardım görmüş bir ülkemiz.

Bu onura layık olmak, bu borcu ödemek zorundayız!

Güngör Mengi/10.1.93 Sabah

Bosna İçin

Müslüman-Demokrat

Türkiye

Senegal'deki toplantının neticesi ne olursa olsun, Bosna-Hersek konusunun "sabit gerçekleri" vardır. Bu yazı, o "sabit gerçekleri" şapama yazısıdır...

1- Bosna-Hersek, Avrupa'da hâlâ kökü kazınmamış olan "Os-

manlı mirasının tasfiyesi" sorunudur. Bosna-Hersek, Yugoslavya Federasyonu içinde, sisteme entegre federer bir birim olarak varolduğu sürece, yani Müslümanlar, Yugoslavya'da ve genel anlamında Avrupa'da "kabul edilebilir" bir azınlık olarak mevcut oldukları ölçüde sorun yoktu.

Yugoslavya'nın dağılmasıyla, bir Müslüman cumhuriyetin laik de olsa, Avrupa kıtasında belirmesi "istenmeyen bir olgu" olarak, Batı'nın Haçlı refleksini davet etmiştir.

2- Osmanlı mirasının Avrupa'dan tasfiyesi, Bosna-Hersek'te sonuca ulaşırsa, bunun kaçınılmaz sonucu, Türkiye'nin de Batı sisteminin dışarıya püskürtülmesine kadar gider. O sistem, Türkiye'yi zaten 20. yüzyılın konjonktürel nedenleriyle yan-gönüllü olarak içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla, Bosna-Hersek'in korunması ve Avrupa'daki varlığı, Türkiye için bir stratejik meseledir. Türkiye'nin herhangi bir iç meselesinden çok daha büyük ölçüde, tarihi hedefleri ve varlığı ile ilgilidir.

3- Türkiye veya bir başka deyimle mirasçısı olduğumuz Osmanlı Devleti olmasaydı, Bosna olmazdı ve sırf Müslüman oldukları için -zira etnik olarak, Bosna halkı Slav'dır ve Sırlar ve Hırvatlarla aynı dili konuşurlar- bunca zulme, katliama ve haksızlığa uğruyorlarsa, bunun sorumluluğu, acısı, kültürel ve tarihi yükümlükleri herkesten çok ve önce bizlerin omuzlarındadır.

Şehit Turaylıç'ten, Gazi İzzetbegović'e kadar, umutların Türkiye'nin üzerinde sapanması

BUSH ve GALİ SUÇLU DEĞİL Mİ?

Ağlamaktan kan çanağına dönmüş gözler, kavuşmuş kollar üstünde dağınık saçlı başlar öne sarılmış, kederin ağırlığını taşımaktan aciz. Anlamsız donuk bakışlar: nereye, hangi zamana ulaşıyor belli değil. Aşağılanmaya isyan, çaresizliğe haykırış, boyasız terlemiş yüzlerinde ortak paylaştıkları bir maske Bosna'lı Müslüman kadınları.

1993'ün girişindeki eski yılın resimli-haberli bilançosunu yapan belli başlı dergiler Tuzla'daki mülteci merkezinde Sırp askerlerinin irzına geçtikleri Bosna'lı kadınların resimlerini yayınlıyorlar. Kapaklarda elleri yüzüne kapanmış ağlayan genç kızlar, içeride sığınanlardan taşan Sırp vahşeti. 6 askerle babasının elinden sökerek aldığı 12 yaşındaki kız canıhaş feryatlarına aldırmadan saldırdıktan sonra bıçaklamaları, odun ateşinde silah zoruyla canlı canlı yakılan kadın, erkekler, boyunları kırılarak öldürülen çocuklar milyon tirajlı dergilerde sayfa sayfa sıralanıyor. En çok satan gazete USA Today'de emekli amirale Elmo Zumwalt Jr. bir Sırp askerinin yakaladığı Bosna'lı bir gençin ifkin kulağını sonra hayalarını bıçakla kesip kafasına bir kurşan sıkıldığını söyleyerek Sırların akıl durduran canavarlığına örnekler sıralıyor. Zumwalt, Sırların 21'inci yüzyılı taş devrine dönüştürdüğüne işaret ederek Amerikan kuvvetlerinin bu barbarlığa son vermesini öneriyor.

Nitelik açısından yüzyılın bu en büyük canavarlığı son bir yıldır dünya yazılı ve elektronik basınının baş konusu olmaya devam ediyor. Haber sayıları Sırp vahşetinden geçilmiyor. Köşelerde ünlü kalemler, konuk yazarlar utanmadan "Bu cinayetler ne zaman duracak?" diye soruyorlar. Gazete ve dergilerde esir kampları, hamile bırakılan genç kızlar, işkenceyle öldürülenler, zorla evlerinden sürülenlerin resimleri boy boy, aile albümü gibi.

TV ekranlarındaki Bosna faciası seyredilir gibi değil. En sert reklisini ağlamaklı ediyor. AT son raporunda Sırların 20 bin Bosna'lı kadının irzına geçtiği açıklanıyor. Avrupa'nın göbeğinde bir yıldır süregelen uygarlık yüzkarası vahşet sergilenmesinin failleri hala ortada, BM ile Avrupa Topluluğu'nun görevlendirdiği iki kişi Sırp

kasabı Miloseviç'in etnik temizliğine kılıf bulma çabasında. ABD'li Cyrus Vance ile İngiliz Lord Owen, etnik temizlik adı altında yürütülen soykırımını durdurmak yerine Bosna'yı 10 parçaya bölerek Sırp kasaplarına nerdeyse lepsi içinde teslim etmeye çalışıyorlar.

ABD Dışişleri Bakanı Eagleburger'in Miloseviç'i harp suçlusu ilan etmesi, BM'de Sırp harp suçlularının araştırılması kararları unutulmuş gibi. Oysa Bosna faciasına suçluları yalnızca Miloseviç, Sırp ve Karadziç mi? Orada kahraman gibi dolaşan insan hakları, demokrasi, özgürlük nutukları atan sözde uygar değerlerine ne demeli?

Kalası öyle estiği için Panama'ya asker çıkartıp, bir zamanlar yönettiği CIA'den maaş bağlatığı Noriega'yı kulağından tutup getirdiği ülkede cezaevine koyan Bush, Slobodan Miloseviç'e niye ses çıkarmıyor? Saddam'a karşı 28 ülkeyi peşine takıp 500 bin askerle Irak'a yüklenen ABD başkanı Kuveyt gibi egemen bir ülke olan Bosna-Hersek'i işgal eden, 100 bin kişiyi öldüren, 1.5 milyon insanı göçe zorlayan, binlerce kadının irzına geçilmesini emrini veren Sırp kasabı ve hempalarına karşı eli kolu bağı.

ÇBI ortasında bir kaç tüzeye için "Kaldır yoksa tekrar geliyoruz." diye yandaşları Baker ve Militerand'la savaş ultimatomu veren Bush dünya polisliğini oynarken niye seçmece adalet dağılıyor? Sırların cenaze evine dönüşürdüğü Bosna'ya meşru savunma için silah yardımını dahi çok gören Batı liderleri için sesi çıkmayan tüzeler insan canından daha mı önemli? Ya "Bosna zenginler savaşıdır. Somali'den sonra 10 kadar ihtilaf var önümüzde." derken Bosna'nın adını etmeyen ve BM Genel Sekreteri Gali? Bir düşünün, Sırlar 14 ay önce Dobrovnik'i bombaladığında Bush "Aklini başına al, yoksa..." deseydi Miloseviç bunca canavarlık yapabiliyordu?

Geçen ayda Saraybosna kuşatıldığında bir kaç F-16 litosu Belgrad üstünde boy gösterseydi bugün Bosna bu hale düşer miydi? Hitler benzeri vahşet başlayınca müttefik uçakları Sırp mevzilerini bombalayıp asker taşıyan gemileri Adriyatik'e dümen kırsaydılar Sırp kasapları etnik temizliğe cesaret edebilir miydi? Çok muhtemelen binlerce Bosna'lı bugün kara topraklar altında olmayacak, çocuk yaşındaki Müslüman kız anır irzına geçilmeyecekti. Ama insanlığın yoldu kararı olan barbarlık gösterilerine sözde uygar dünya liderleri göz yumdular. İnsan hakları, evrensel adalet kavramlarının dillerinden düşmeyen ama bunları işlerine geldiği yerde kullananlardan bu dünyada hesap soracak çıkmayacak mı? Tarih bir kez daha iç çekiyor.

Doğan Utuç 11.1.1993-Hürriyet

da, işte bu yüzden, boşuna değil-
dir...

4- Bosna-Hersek'in BM üyesi
bir tanınmış bir bağımsız devlet
olarak varlığı devam ettirilemezse,
Sancak, Kosova ve henüz zaten
AT ve BM tarafından dışlanmış
olan Makedonya'nın hakları asla
korunamaz. Bunun sonu, Türki-
ye'nin de içine çekileceği, kaçınıl-
maz bir Balkan Savaşı'dır. Veya,
Türkiye'nin Balkanlar'daki ağırlık-
nın Sırp-Yunan Ortodoks ekse-
ninin ağırlığı ile yer değiştirmesi-
dir. Bu da, önümüzdeki yüzyılda
18. ve 19. yüzyıldaki tarihi Türk-
Rus çatışmasının, bu kez, Orta As-
ya ve yeniden Kafkasya boyutları
da eklenerek geri gelmesine kadar
gider.

Bütün bu nedenlerle, Türki-
ye'ye çok ağır bir rol ve yük düşü-
yor:

1- Müslüman demokrat bir ül-
ke olarak İslam Dünyası'nın, ulus-
lararası camia ile barışık ilişkileri-
nin kurulmasına önderlik etmek.

2- Aksi halde, bütün bir ulusla-
rarası sistemi allak bullak edebile-
cek kozları "masanın altından"
dünyaya göstermek.

Bunları yapabilir mi, nasıl yap-
abilir... Bilmiyorum. Ama bunlar
yapılabildiği ölçüde, Türkiye, "bü-
yük ülke" olma yolunda dev bir
adım atmış olacaktır.

Cengiz Çandar/12.01.1993-
Sabah

Vahşetten Batı Sorumlu

Dün Batı'sı laik çevrelerin
büyük umutlarla bağlan-
dığı hümanist değerler,
Bosna'daki vahşeti dur-
durmaya yetmiyor. Batı-
nın çifte standartı böylece apaçık orta-
ya çıkıyor. Bu sebeple Haç-Hilâl kav-
gasının açıkça tergilendiği bu dramın
sorumlusu olan Batı, şiddetle
lânetleniyor.

Batı'nın Günah Yılı...

Şeffaf demokrasiye inanmış
Amerikalı, Saddam, Hafız Esad,

Kaddafi, Castro gibi kendinden
başka kimseye hesap vermeyen li-
derler koltuklarında otururken
Körfez Harbi'ni gerçekleştiren
George Bush'u 1993'te işsizliğe
mahkûm ediyor. Seçim hummasını
atlatan Amerika'nın sağduyaya sahi-
bi basını Bosna'daki Müslüman kı-
rımını tefrika haline getiriyor ama
gene umursayan yok. Eski Başkan
Jimmy Carter kolej öğrencilerine
verdiği konferansta "Yerkürede
120 kadar silahlı çatışma var,
kaçını sayabilirsiniz?.. Ortada
petrol yoksa, ölenler zenci ise
kimse kılını kıpırdatmaz" diye
yakınıyor. Sırp kasap da Avru-
pa'nın göbeğinde 200 bine yakın
Bosnalıyı işkenceyle öldürüp, ba-
balan önünde binlerce Müslüman
kızın ırzına geçmeye devam edi-
yor. Esir kampları adam almıyor
artık. Vahşet ve barbarlığa, sözde
uygar, insan hakları savunucusu
Avrupa gibi Amerika da gözünü,
kulağını kapamış. Batı'nın günahı
hem Hz. İsa, hem de "Tövbe et
gel bana" diyen Mevlana'nın hoş-
görü sınırını aşmış. Müslümana
karşı canavarlığa sırt çevirmiş
Bush, yakınlarına yeni yıl hediyesi
olarak köpeği Millie'nin resimli
kitabını gönderiyor. Bush'un
BM'deki adamı Mısırlı Genel Sek-
reter Butros Gali'nin "Barış
Gündemi", yayınında Bosna'nın
adı yok.

1992 takvimi yaprakları, me-
deni toplumların günahlarını
taşıyamayacak kadar dolu. İn-
sanlık tarihine bir utanç belge-
seli olarak geçiyor. Umutlar yeni
yıldan. Bakalım 1993 ne getirip ne
götürcek?..

Doğan Uluc/28.12.1992-Hür-
riyet

Uysa da Uymasa da

Bu vahşetin mutlaka durdurul-
ması, önlenmesi, yokedilmesi, suç-
lularının kesinlikle cezalandırılması
gerekiyor...

Ama nasıl? Hangi yöntemle?

Dünyanın büyükleri...

Süperleri, kabadayılar...

Bosna vahşeti için kör.

Ama 3 günden beri süperlerin,
kabadayılarının TV'leri, radyoları,
gazeteleri Shetland adalarında ka-
raya oturan mazot yüklü tankeri
birinci konu yaptı.

Tankerden sızan mazot, ada
çevresindeki zengin kuş çeşitlerini
öldürebilir korkusundalar.

Yeşil baş ördekler, fok balıkları,
karabataklar, şişkin gagalı martılar,
su samurları için hemen harekete
geçtiler...

DC-3 uçaklarıyla mazot yayıl-
masını önleyici 120 ton dispersant
kimyasal maddesi atıldı.

Merkezi Oslo'da bulunan
Skuld adlı çevre örgütü de 500
milyon dolarlık yardımı Shetland
karabataklarının emrine verdi.

İki yüzlü batı...

Bosna'daki katillere kör...

Ördeklerle foka insancıl...

Necati Doğru/Milliyet

Müslüman Düşmanlığı

Bu son olayla birlikte, Sovyet-
ler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya
çıkan milliyetçilik akımları, Bosna-
Hersek vahşetiyle giderek parlayan
bir "Müslüman düşmanlığına"
da dönüşüyor.

Ve bu dönüşüm sırasında sanki
birileri şöyle düşünmemizi istiyor:

- BM Barış Gücü aslında bir
Hristiyan Gücü'dür...

- Avrupa Topluluğu da bir
Hristiyan Kulübü'dür...

- Ve dünya, din savaşlarını
da hatırlatan yeni bir "Orta-
çağ"a hazırlanmaktadır.

Gerçekten de şu son olaylar,
bir başka gözlükten bakıldığında
Ortaçağ'daki haçlı seferlerini hatırla-
tıyor.

Ve eğer Birleşmiş Milletler,
din, dil, ırk ayrımı yapmadan barış
için görev yapan bir kuruluş oldu-
ğunu ispat edemezse, dünya müt-
his bir din bloklaşmasına doğru
hareketleniyor...

İşte bu ayrımın ilk sinyali Sene-
gal'de toplanacak İslam Zirvesi'yle
geliyor. Birleşmiş Milletler'den so-
nuç alamayan Müslüman ülkeler,
Filistin ve Bosna için toplanıyorlar.
Yani bir "Müslüman milletler"

arayı içine giriyorlar...

Böylece Birleşmiş Milletler, fütlen "Hristiyan ve Müslüman millîyetler" olarak ikiye ayrılıyor. İşte burada vahim olan şey, dünyanın bu "bağlı kafasıyla" böyle bir kamplaşmaya yönelmesidir.

Fatih Çekirge/10.1.93-Hürriyet

Sırlara O da Feda Olsun...

Bu utanç verici tablo, bu faciâ geçen yıl tam bu günlerde başlamıştı.

Demek Bosna-Hersekli masum insanlar, tam bir yıl dayanabilmişler.

Zaten artık yakılmamış, yıkılmamış bir yerleri, ırzına geçilmemiş kadınları ve kızları, üyelerinden bir veya birkaç kişiyi kaybetmemiş aileleri kalmadı.

Bosna-Hersek, ancak Hitler ve Saddam Hüseyin gibi, işlerine gelen ırkçıları görüp lanetleyen, Hitler'den 30 sene sonrasına kadar örneğin Güney Afrika'daki ırkçılara ses çıkarmayacak kadar yüz-süz olabilen Batı dünyasının, işine öylesi geldiği zaman ne kadar acımasız, ne kadar ikiyüzlü ve ne kadar bencil olabileceğini tüm dünyaya -bu arada bize de- gösteren somut ve çok önemli bir örnek teşkil etti.

Kosova'ya bu örneğin ışığında bakmalıyız. Batı dünyasının bu utanç verici ve vahim tutumu köklü bir değişime uğramadıkça, ne ABD'deki Başkanlık seçiminin bitmiş olmasına ne de Yugoslavya'da dün yapılan Başkanlık seçiminden Sırp kasabı Slobodan Milošević'in yahut rakibi İvan Paniç'in kazanmasına bakarak bir umut arayabiliriz.

Evet... Çoğunluğu Arnavut kökenli Müslüman olan halkıyla Kosova, Sırp lar tarafından boğazlanmak için sırasını bekler gibidir.

Bu hunharlığa bekçilik yapan Batı dünyasına özellikle onların yüreklerinin pek yufkalaştığı bu Noel günlerinde en içten duygularla söylenecek bir şey var:

.. Lanet olsun!

Oktay Ekşi/Hürriyet-21.12.92

Barbarlık ve Medeniyet

Ertuğrul Günay, Saraybosna'daki başka gözlemlerini de aktardı:

"Sırp lar bütün tarihi eserlere saldırmışlar. Bomba yememiş bir tek tarihi eser ve bir tek Müslüman evi, dükkânı, çarşısı görmedik. Ancak bu harabeler arasında Katolik ve Ortodoks kiliseleri ile havralar sapasağlam duruyordu, bir tek mermi izi bile yoktu. Bizimkiler kilise ve havralara dokunmamışlar. İşte medeniyet budur!"

Kendisi de Balkanlar'da doğmuş olan Mecelle yazarı Ahmet Cevdet Paşa'nın, "Tezakir" adlı eserinde naklettiği Fatih Sultan Mehmed'in bir fermanını hatırlıyoruz:

"Buyurdum ki... Rahiplere ve kiliselerine engel ve zahmet verici olunmaya.. Bunlar korkusuzca memleketimde duralar ve gelüp gidenler dahi emniyet emniyetinde olalar, memlekette korkusuz yaşayub kiliselerine gide-ler.. Vezirlerimden ve kullarımdan ve reayamdan ve cümle memleketim halkından kimse bunlara müdahale ve taarruz edüp incitmeye..."

Baykal ve arkadaşları, en kanlı çarpışmaların olduğu Gradadçak cephesine gidiyorlar. Kendilerini "Atatürk'ün partisinin yöneticileri" olarak tanıtıyorlar. Cephedeki 'gaziler', Boşnakça bir türkü söylemeye başlıyorlar. Baykal ve arkadaşları bu türkü içinde sadece iki kelimeyi anlıyorlar: "Kemal Paşa!"

Türkü bitince tercümanlar çeviri yapıyor:

Kemal Paşa bizim paşa

Sana kurşun işlemez, sen ölmezsin

Telefonda Ertuğrul Günay'ın ağlamaklı sesi titriyor, kelimeler boğazında düğümleniyor:

"Ailem, çocukların olmasaydı orada kalır gazilerin yanında çarpışırdım. Nerede bizim şair-

lerimiz, romancılarımız! Gidip barbarlıkla uygarlığın, bizim uygarlığımızın savaşını görsünler, bu şanlı direnişin şiirini ve romanını yazsınlar!"

Taha Akyol/Milliyet

Yeni Dünya Düzeninde Türkiye'nin Gücü

Bu yeni şartlar, Türkiye'ye tabii olarak tarihi sorumluluğunu hatırlatmakta ve "onu Osmanlı'nın mirasçısı" büyük devlet olmaya zorlamaktadır.

Bu bağlamda Türkiye'nin BM Güvenlik Konseyi'ne üye olması önerilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi

Değişsin

Bu kadar yılda ve son olarak Bosna'da gördük ki, bu Güvenlik Konseyi, Müslüman toplumlara karşı çok duyarlı değil. Öyleyse dünya nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan Müslüman ülkelerden niye biri bu daimi üyeliğe alınmıyor.

Türkiye, BM Güvenlik Konseyi üyelerinin yeni dünya düzeninin getirdiği güçler dengesine göre yeniden seçilmesini istemelidir... Türk cumhuriyetleriyle ve diğer bağlantılarıyla Türkiye; BM Güvenlik Konseyi'nde dünyanın yeterince temsil edilmediğini söylemelidir.

Bir demokratik ve Müslüman ülke olarak o Güvenlik Konseyi'ne bir aday çıkarmalıdır. Ya da kendisi aday olmalıdır.

Evet, Türkiye, tarihinin alında ezilmek yerine artık bunları tartışmalıdır.

Ama önce, tarihin muazzamlığından korktuğu için çarpıtılmış bir Atatürkçü'lüğe sığınan "dar ufuklu" pısrıklardan kurtulmak gerekmektedir.

Çünkü o dar ufuklu pısrıklar yüzünden bu toplum, geçmişinin "büyüklüğü"yle bugünün "cücüllüğü" arasına sıkışıp kaldı.

Fatih Çekirge/Hürriyet-24.1.93

Öte Yandan Türkiye'nin İslam Konferansı'nda giderek ağırlığını hissettirdiği gözlenmektedir.

1993:

Bosna İçin İleri

Avrupa, dünyada Amerika'yı dengeleyecek bir güç merkezi olmayacağını, Bosna-Hersek sınavında çakarak kanıtladı. Körfez Krizi'nde, Amerika için bir "koalisyon partneri"nden ötede ağırlık taşımayacağını göstermişti. Bosna-Hersek, "süper devlet Avrupa" rüyasının sonu oldu gibi...

Avrupa, uluslararası politikamın "SHP"si...

Amerika, Bosna-Hersek için harekete geçmezse ve BM Güvenlik Konseyi'ni harekete geçirmezse, katliam sürüp gidecek. Amerika'yı harekete geçirmenin yollarından biri, İslam Dünyası'nı bir ağırlık olarak uluslararası politika platformuna çıkartmak... Tam da, gerek Bush çevresinde ve gerekse Clinton çevresinde, Bosna'ya "müdahale eğilimi"nin arttığı bir sırada. Yapılan işte budur...

Geçen yılın Aralık ayında Dakar'da yapılan İslam Zirvesi'nin önemine, "İslam Dünyası'nda güç merkezinin Arap Dünyası'ndan Türk ve Balkan Dünyası'na kaymış olduğu" saptaması ile işaret etmiştik. Son girişim bunu doğruluyor.

Birbirleriyle dalışmaktan bitkin düşmüş ve uluslararası kredisini tüketmiş Arap denetimindeki İslam Konferansı Örgütü'nün asla başaramayacağı bir ağırlık hissettirmeyi, Türkiye merkezli, Orta Asya cumhuriyetlerinin Türkiye ekseninde hareketlenebildiği, Arnavutluk ve Bosna-Hersek'in yine Türkiye eksenine göre seferber olabileceği bir İslam Dünyası ile gerçeleştirmek mümkün...

1993, Bosna-Hersek'in kurtuluşu, Türkiye'nin de itibar yılı olabilir.

Bosna-Hersek için ileri!

Cengiz Çandar/Sabah-2.1.93

Nasıl Gelişebilir?

Birleşmiş Milletler, Bosna-Hersek'teki tarafları bu hafta yeniden "görüştürecektir". Perişan halde olan, direnci zayıflayan Bosnalılar'ın, bir tür teslim belgesi olan anlaşma hükümlerini kabulü için çabılacak. Bu sağlanamazsa, ya da zafer sarhoşluğu içindeki Sırp'lar daha da fazlasını isterse, katliam devam edecek.

Hangi noktaya kadar devam edecek?

Sırp saldırganlığının Batı'yı bile ister istemez bir müdahale zorunda bırakacak düzeye tırmanmasına kadar... Ya da, artık kurtarılabilecek bir Bosna'nın kalmayacağı bir ortama kadar...

Böylece, Sırp'lar Hırvatistan'a saldırdığında onları kısa sürede vazgeçirebilen "büyük" devletler, saldırı hedefi Bosnalılar olduğunda, Bosna'nın yok olmasını beklemenin adaletini, "tarafsızlığını" 20'nci Yüzyıl tarihinin son sayfasına kayıt düşürmeyi başaracak...

Tahlihi doğru yapabilmek için, bir soruyu kendi kendimize sormamız ve doğru cevap vermemiz gerekiyor:

Bosna, Türkiye için ne ölçüde önemli? Öneminin düzeyi, hangi girişimleri haklı, hatta zorunlu kılar? Hangilerini, alınmaması gereken riskler, maceralar sınırında bırakır?

Bu değerlendirmenin üç boyutu var. İlki, insan, kültür, tarih boyutudur. Bir insanlık suçunun işlenmesi, üstelik, kendisiyle kültür ve tarih bağları olan, yakın geçmişte aynı devletin tebası olan Bosnalılar'a karşı işlenmesi, Türkiye için ne ölçüde önemlidir?

İkinci boyut, Türkiye'nin dışa dönük siyasal iddialarıyla, kendine öngördüğü uluslararası kimlik ve işlevle ilgilidir. Bir yandan Bosna felaketi karşısında etkisiz ve çözümsüz kalmayı kendine yakıştırmış bir Türkiye, öte yandan, "büyük devlet olmaktan", "Kafkaslar'da, Orta Asya'da etkinlik alanından", "Balkanlar'da ve Karadeniz'de öncü bir işlevden" söz

edebilir mi? Etse de, buna inanan çıkabilir mi?

Üçüncü boyut, doğrudan doğruya Türkiye'nin güvenliğiyle ilgilidir: Bosna'nın hezimet ve Sırp'ların zaferi, bu defa, Sırp saldırganlığını Sancak'a, Tuzla'ya, Makedonya'ya belki Arnavutluk'a kadar götürecektir. Yeni bir Balkan savaşı ihtimali, dünya başkentlerinin gündemindedir; dünya başının kaygıyla altını çizdiği konudur. Sırp saldırganlığının Bosna'da kırılmaması halinde, Balkanlar'ın ve Türkiye'nin karşısına çok ciddi sorunlar çıkacak ve sadece bir seyirci olarak değil, bir "taraf" olarak da Türkiye ciddi zarara uğrayabilecektir.

İsmail Cem 10.1.93 Sabah

Büyük Olmak

Türkiye'nin tarihi misyonuna sahip çıkması ve "büyük ülke" olabilmesi için, Batılı gibi yetişmiş "kolaj mezunlarının", İslam düşmanlığını marifet sayan "bağnaz laik çevrelerin", "kabuğunu beğenmeyen tobağaların", "megandaların", "Batı'dan ithal bayramlarla" sevinenlerin, bir inkılap geçirmeleri, "özenti"den vazgeçmeleri gerekiyor. Aydınlarla avamıyla toplumda iç barışın ve diyalogun sağlanması kaçınılmaz oluyor.

İslamı Hoşgörülü ile Tartışabilecek miyiz?

Aslında çok sevindirici bir gelişme yaşanıyor. Dikkat edecek olursanız, İslam'a ilişkin tartışmalar giderek yaygınlaşıyor. Eskiden böyle şeyler yapılamazdı. Hemen tepkilerle karşılaşırdı. Oysa bu ülkede yaşayan insanların yüzde 99'u Müslüman. İslam hepimizin içinde. Üstelik İslam kendi içinde bir gelişim, değişim yaşıyor. Müslüman ülkelerdeki tartışmaların temelinde, bu çağa nasıl uyum sağlanacağı var. Hristiyan ülkelerde ise İslam giderek başka bir gözle görülmeye başlandı. Özellikle

Amerika'da, birkaç yıl öncesine kadar inanılamayacak bir yaygınlaşma söz konusu...

Bütün bu gelişmelere, ülkemizde konunun daha geniş biçimde tartışılır olmasına rağmen hala kamplara ayrılmış durumdayız.

Hem de birbirine düşman gibi bakan iki kamp:

1) Laikler:

Bizim de aralarında bulunduğumuz laiklik yandaşlar, yıllar boyunca bağnaz bir tutum sergiledi. Daima bizim dediklerimiz doğruydü ve din unsuruna ağırlık veren herkes kötüydü. Bu insanları karşı bir kampa doldurmuştuk. Gerici-likle suçladık, ticani olduklarını söyledik. Bize göre laiklik adeta üzerinde tartışılacak bir tabu idi ve buna karşı çıkan herkes ezil-

meliydi. Üstelik elimizde önemli de bir sopa vardı: Ordu.

Eğer biraz gelişirlerse ordunun hemen müdahale edip, gerekeni yapacağını söyleyerek korkuturduk.

Son derece hatalı bir yaklaşım olduğunu yıllar geçtikten sonra yavaş yavaş öğrenmeye başladık. Karşı kampa kapadıklarımızı genellediğimizi, gerçekten kötü niyetlilerle, içtenlikle inanmış insanları birbirine karıştırdığımızı anladık. Ancak yaralar açılmıştı.

Bugün yaklaşımlar değişiyor ancak yine de karşılık kuşku lar giderilmiş değil. Zira eğitimden kaynaklanan bir sağırlar diyalogu yaşıyoruz. Aynı dilde konuşmuyoruz.

2) Dinciler:

Biz öyleydik de karşı kamptaki-

ler sanki daha mı iyi idiler?

Söz konusu değil,

Onlar için de biz kafir, dinsiz, Allahsız insanlardık. Bizim yapığımız gibi, onlar da bizi bir başka kampa koymuşlardı ve ellerinden geldiğince suçluyorlardı. İçlerinde öylesine ileri gidenler vardı ki, ne-redeyse cihad başlatacaklar ve bizim kampı yerle bir edeceklerdi.

Son derece acımasız ve nereye gideceği bilinmeyen bir mücadele idi.

Bugün, eski yaklaşımın değiştiğine dair, cılız da olsa bazı belirtiler var, ancak henüz birbirimizden epey uzağız. Hala İslam ile ilgili tartışmalar her iki tarafın kendi arasında ve aynı ayrı kamplarda ya-pılıyor.

Mehmet Ali Birand/19.1.1993-Sabah

Bayram Düşünceleri

Geleneklerine sahip çıkmış toplumları görünce imrenirim ve içim laıtsız bir hüznü kaplar.

Japonlar, Japon gibi yaşama sanatının en güzel örneğini verirler.

Paris'te bir kitapçı dükkanına gidersiniz. Geçen yüzyıldan beri aynı aile işler.

St. Germain'de yemek yediğiniz lokantada, Fransız İhtilali beyan-namesinin yazılmış olduğunu bilirsiniz. Cafe Deux Magot'da Verlaine, Rimbaud kahve içmiştir. Bir başkasında her masa, orada olmuştuk olan ünlünün anısına çakılmış plakelleri taşıyor. Lenin'den Yahya Kemal'üstadı kadar...

Biz geleneklerimizin çoğunu yitirdik. Gün geçtikçe habzasız bir topluma dönüşüyoruz.

Oysa kurumları, gelenekleri koymak topluma dolayısıyla insanlara bir güven duygusu ve yerleşiklik bilinci kazandırır. Çok sıradan görünen bir mekan anılarla değer kazanır ve anlam bulur.

Türklerin dünya uygarlığına sunduğu bir çok anı, batı toplumlarında yaşamaktadır. Ama biz yitirdik.

Batı dünyası gazete satılan yerlere "kiosk" der, "Kiosk'ten bozma-dır.

Biz Fransızcadan aktardığımız "bule"yi kullanırız.

Yeri' olmak ve geleneksel değerlerine sahip çıkmak ayrılmış gibi kimsiğimizden kurtulmaya çalışırız

Dünyaca ünlü Türk kahvesini bırakınız ve modern görünmek uğ-runu nescafe içeriz. Oysa nescafe, Türk kahvesiyle kalite olarak boy ölçüşemez.

Ev dekorasyonunda Osmanlıya aile terah ve çok incelikli bir zevki yansıtan larzi bırakıp evimizi takli eşyalarla doldururuz.

Ve böylece balılı olacağımızı sanırız.

Oysa balı, tek boyallılık ve lek bir üniforma değil ki!

Bugün ikisi de Avrupalı sayılan Finlandiya ile Porlekizli arasında hiçbir benzerlik yoktur. Ne yemekleri, ne müzikleri, ne görünüşleri,

ne de kültürleri birbirine benzer.

Oysa ikisi de Avrupalıdır.

Çünkü iki ülke de Avrupa düşüncesinin temelini oluşturan ilke-leri benimsemiştir.

Türkiye'nin de batılı olması, kendi kültürünü koruması ile müm-kün olacaktır.

Dünyada başarıya ulaşmış "taklit kültür" yoktur.

Kendi benliğinden ulanarak gelişmiş bir tek ülke gösteremazsınız.

...

Bayram Türklerin en güzel geleneklerinden biridir

Bayram günleri, toplumsal uzlaşma, barış ve kardeşlik günleridir.

Ama son yıllarda bütün bayramlarımız "kurban bayramı"na dönüş-tü.

İnsanlarımızın kurban edittiği bayramlara...

Kardeşlik günlerinin yerini, pallyayan bombalar, suikastlar ve bayram tatilğinde can veren killeler aldı.

Batıların Noel'i bizde eğlence günü olarak bitirir. Bu niyetle ovalara giden turist ise, Noel günü yemek yiyecek lokanta bulamaz, sinemaya gidemez. Çünkü her yer kapalıdır.

Noel bir aile günüdür. Aileler bazaraya toplanır ve noel'i kul ar.

Eskiden bizim bayramlar da böyleydi.

Şimdi bir "gezi" tatili olarak görülüyor

...

Anneler günü, babalar günü, sevgililer günü...

Bunlar son zamanlarda bal den öğrendiğimiz bayramlar!

Bir yandan yüzlerce yıldır kökleştirdiğimiz gelenekleri unuluyor, bir yandan da yeni bayramlar benimsemek istiyoruz.

Oysa, kendi bayramlarımızı gerçekten sevinçli bayramlara dönüş-türebilsek, balıdan bayram ihmal etme garipliğine düşmeyiz.

Bayramınız kutlu olsun!

Zülü Livaneti/Sabah-4.4.1992

"Lâik Tepki"

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, yılbaşında Bosna-Hersek'e gerçekleştirdikleri ziyaret sonrasında bazı 'lâik' çevrelerin tepkilerine hedef olduklarını söyledi.

Bosna-Hersek'e yaptıkları ziyaret sonrasında "Ölen Müslüman- sa niye bu gayret... Hiç lâiklikle bağdaşır mı" şeklinde tepkiler aldıklarını ifade eden Baykal, tepki sahibi bu çevreler hakkında, "On- lar için öldürülen, katledilen Müslüman- sa önemli değil; hat- ta, iyi bile... Bu katliama karşı gelmek, onlarca, lâiklikle bağda- şır şey değil" diyerek, "Ama, o zaman Sırplar'dan ne farkınız kahr" sorusunu sordu.

Zaman 21.1.93

Tosbağa ve Kabuğu

Türkiye'ye gelen yabancıların da istediği buydu işte: Türk deko- runda, gerçek Türk yemekleri.

Oysa gittikçe kimliğini yiti- ren kültürümüz, kendinden uta- nan kuşakların elinde soluk bir hayale dönüşmüyor mu?

Batıdan fazla batıcı olduğumuz için dünyanın belki de en zengin mutfakları olan "Türk mutfakları" nı terkettik.

Türk kahvesi yerine Nescafe iç- meyi marifet sayıyoruz.

Lokantalarımızda Osmanlı ye- meklerine rastlanmıyor.

Onca zengin kebab çeşidi hor görülüyor da Amerikan köftesi sa- yılıyor.

Kaldı ki yalnız mutfak yaşamı- yor bu kişisiz dönemi.

Evlerimizin döşemesinden tutun da mimariye kadar haya- tın her alanı, soyundan sopun- dan kopmuş bir zevksizlik örne- ği.

Galiba tek çare Türkiye'nin kendi kendisini yeniden keşfetme- si.

Aydınlarımızdan başlamak üze- re; "Yerli" olmanın bir aşağılanma nedeni sayılmaması gerekiyor.

Yoksa halk deyiminde olduğu gibi çıkırtı kabuğu beğenmeyen

tosbağaya döneriz.

Kendi kimliğinden utanarak kalkınmış bir tek ülke biliyor musunuz?

Ben bilmiyorum.

Zülfü Livaneli/Sabah-8.12.92

Meganda

Türkiye, her konuda kendini dünya sınavında görmek alışkanlı- ğında.

Yakıcı soru hep aynı: Batı bizi nasıl görüyor? Bizi yeteri kadar uy- gar buluyor mu? Oysa uygarlık bir ülkenin kendi iç birikiminden ve öz kültüründen kaynaklanan bir olgudur. Kimse başka uluslar için uygar olmaz. Kendisi için olur.

Yabancı kültürlerle bütünleşme- ye çalışmanın uygarlaşmayla hiçbir ilgisi yoktur.

Zülfü Livaneli/Sabah 6.10.92

I. Cumhuriyet Bitti

Devletin eskiden beri Türk toplu- mumunu geri zekalı çocuk muame- lesi yaptığını öne süren Altan, söz- lerini şöyle sürdürdü: "Celal Ba- yar, ölünceye kadar komünizm ge- lecek diye korkuturdu, şimdi İsl- amcılar gelecek deniyor. Hep bizi bir şekilde korkutuyorlar. Hep bizim dışımızda kararlar alınıyor, demokrasi yok. Halka güvenil- miyor. Niye laikliğin bekçisi halk değil de ordu deniyor? Din mese- lesi bile denetim altında, taraflı de- mokratik, laik olmayan bir devlet var. Bunun asıl sebebi de hukuk yapısı. İttihat Terakki, saray dü- şüncesi hâlâ devam ediyor. Ri- zım değiştirdiğimiz orası. Olayın nasıl olduğunu saptarsak oradan gelen hastahkları düzeltebiliriz. 1. Cumhuriyet olayı saydamlaştırdı- ğından saptama imkanı bizden esirgeniyor. Refah Partisi millet- vekili TV'ye bile çıkamıyor, çünkü halkı etkileyeceklerinden korkuyorlar. 2. Cumhuriyet'in amacı, ülkeyi engelleyen proble- mleri ortaya çıkartıp düzeltmektir."

"Özgürlükleri genişleterek daha demokratik olabiliriz. Bunun ol- ması da 1. Cumhuriyeti oturtanları rahatsız ediyor. Bu zümrenin ege- menliğine artık son vermeliyiz."

Mehmet Altan/Sabah 10.12.93

Türkiye'yi İçe Döndürmek

Yatmış yıllık Cumhuriyet tarihinde, toplumun her kesiminin hemfikir ol- duğu nadir konulardan biri olan Bosna konu- sundaki "dışa dönük" bütünleşme ve iş barış, Mumcu cinayetiyle di- namitlenmek istenmiş gibi gözü- küyor. Bu oyuna gelmemek gereki- yor.

MİT'ci Eymür: "Hedef dışa dönen Türkiye'yi yeniden içe döndürmek"

Kim yapmış olabilir?

Eymür, bu sorudan önce "Ni- çin yapılmış olabilir" in yanıtını aramanın uygun olacağı görüşün- de.

Eymür'e göre, temel hedef, "Dışa dönen Türkiye'yi yeniden içine döndürmek."

Bunun için de en kestirme yol, daha önce denendiği ve nispeten başarılı olduğu gibi, toplumun bir kesimi için çok önemli olan, öteki kesimi için de değer taşıyan bir kişiyi öldürmek.

Mumcu bu anlamda sayısı fazla olmayan kişilerden birisiydi. Yurt- severliği Atatürkçülüğü tartışma- sızdı. Varlığı ile, özellikle laik kit- leleri harekete geçirecek nitelikteydi. Öldürülmesi; geniş bir toplum kesimi için tam anlamıyla bir "kı- şkırtıcılık" taşıyordu.

"Bir toplumu karıştırmamanın yolu cepheleşmeyi sağlamak, bir tarafı ötekini üzerine saldırt- maktı. Mumcu'nun katli, daha öncekilerde olduğu gibi bu he- defe yönelik."

Peki, kimler?

Eymür, buruk bir tonda, "Batılı dostlar dahil", çevremizdeki tah- min edeceğimiz üç ülke, diyor.

27.01.1993/Sabah

SONUÇ:

Bosna bir insanlık sorunudur. Bosna dedelerimizin mirasıdır. Bosna bizim kimliğimizdir. Bu kimliğe saldıranlara karşı koymak yaşamımızın temel par- tıdır.

Büyük olmanın şartı da budur.

Kaz. Mustafa ERTEKİN

Bosna... Bosna...

Lokman Yıldırım

Adem ile İblisin, farklı iki inanç sisteminin, Hak ile batılın ilk mücadelesiyle başladı tarih. Adem hak, adalet, ışıltı medeniyeti kurmak için savaştı sürekli. İblis boynun eğmedi ona. İsyan etti, çağırıldı karanlığa: "Meleklerle: Adem'e secde edin demiştik, hemen secde ettiler: Yalnız İblis diretti, bóbür-lendi, nankörlerden oldu." (Bakara/34)

Kabil özkardeşini; Habil'i katletti, zulüm düzeni, ihtirasları uğruna: "Nefsi, onu kardeşini öldürmeye çağırdı (o da nefesine uyarak) onu öldürdü, ziyana uğrayanlardan oldu." (Maide/30) Hz. İbrahim "kulakulluk" düzeniyle savaştı, putları kırdı birer, birer. İlk karşı çıkan babası oldu ona: "Hani İbrahim, babası Âzer'e şöyle demişti: 'Sen putları ilahlar mı ediniyorsun? Doğrusu, ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum.'" (En'âm/74) Kavga bitmedi: Bu sefer Firavun'un; karanlığın karşısına Hz. Musa çıktı. Asasıyla yarmak, yoketmek istedi çağına abanan karanlığı: 'Firavun'a git, çünkü o azmış bulunmaktadır.'" (Taha, 24)

Mücadele devam etti kesintisiz. İnananlar ateşe atıldı, ateş yakmadı onları, kimisi zindanlara yollandı, yeniden daha bir bilenerçek çıktılar oradan. Kimileri de yaşlı, mahzun gözlerle terkettiler, doğup büyüdükları, anılarını gömdükleri yerleri. Ve kan, gözyaşı, tehcir uzandı Endülüis'e. Hristiyan fanatizminin vahşet tablosu Endülüis...

Çoluk-çocuk, kadın-erkek, genç-ihthiyar demeden katledilen üç milyon müslüman...

Ve sonra kanayan, durmadan kanayan yaramız: Bosna-Hersek... Ebu Cehillerin, Firavunların, Nemrudların torunları cinayet listelerine yeni bir sayfa daha eklediler Bosna'da.

21. yüzyıla daha ilk adımımızı atarken sakat bıraktılar bizi Bosna'da. Özlemlerimizi, umutlarımızı, mutluluklarımızı verdular bizim; Filistin'de, Afganistan'da, Kafkaslar'da, Azerbaycan, Karabağ'da. Sömürge, talan, işgal, katliam, kan ve gözyaşı kaderimiz oldu bizim. Trajedimizi anlatmada kifayetsiz kahyor kelimeler, tükeniyor sözler. Vahşet, açlık, yalnızlık, kan ve gözyaşı... İşte Bosna-Hersek. Hayatla ölümün sürekli flört ettiği yer Bosna... Evet Bosna'da herşeyin üzerinde ölüm var. Ama mücadele, umut ve direniş tükenmiş değil. Yalnızlıkların, kimi zaman da gözyaşlarının ortasında umutlarını koruyorlar Bosna'lılar. Onlar ki namlunun ucunda Cenneti gören Peygamber çiçekleri, yititler... Şhadete koşar adımlarla gittiler: "Mü'minlerden öyle erler vardır ki; Allah ile yaptıkları ahde sadakat gösterdiler; böylece onlardan kimi (şehid olup) adağını gerçekleştirdi, kimi de beklemekteyler. Onlar hiç bir değıştirme ile (sözlerini) değıştirmediler." (Ahzâb/23)

Bosna-Hersek yanıyor bugün. Alevler göklere yükseliyor. Hristiyan, Sırp fanatikler taş-taş üstüne bırakmıyor. Geçmişe ait; tarihe ve İslam'a ait ne varsa hepsi yıkılıyor, yakılıyor, yok ediliyor. Bütün izleri siliniyor tarihinizin, inancınızın. Osmanlı hakimiyetinde tipik bir

İslam memleketiydi Bosna-Hersek. 1270 Camiye, 18 İslami ortaokula, Hadis çalışmalarına tahsis edilmiş medreselere (en büyüğü Gazi Hüseyinbey Medresesi'dir) ve 250 Kur'an Kursuna sahipti. Ama bugün bunların hiçbirisi yoktur ayakta. Geçmişimiz, geleceğimiz yok edildi Bosna'da. Artık ezan sesleri duyulmuyor. Horozlar seherle birlikte namaza kaldırmıyorlar müslümanları. Bu amaçla onları bile katletmişler, Sırp çetnikleri. Sözle yazıyla anlatılacak gibi değil bu vahşet, bu acı... Söz tükeniyor. Ve işkence kampları... Korkunun, acının, feryadın, ağlının, tecavüzün acımasızca üzerlerine abandığı cehennem. Tarihin hiçbir döneminde çiğnenmedi, katledilmedi "insanlık" ve "hakları" bu kadar. Ve yine tüm dünya savaşları dahil tecavüze uğramadı kadınlar, çocuklar bu kadar. Yaklaşık yüzbin müslüman kadın ve çocuğun ırzına geçtiler Haçlılar. Güneş doğmadı üzerlerine, karanlık acımasızca çöktü gözlerine. Kör oldular, bakamaz oldular yakınlarının yüzlerine. Bu ruhsal travmanın izlerini hayatları boyunca taşıyacaklar, aqalar, bacılar, kadınlar. Bizim kadınlarımız.

"Duygusuz olmak kadar lâkin dert yok,

Öyle saldırmış ki mel'un kurtulan bir ferd yok

Kendi sağlam... Hissi ölmüş, ruhu ölmüş milletin!

İşte en korkuncu hüsranın, helâkin, haybetin!

Hiç sıkılmaz mısınız Hz. Peygamber'den?

Ki uzaktaki bir mümini incitse diken,

Kalb-i Pakinde duyarım o musibetten acı,

Sizden elbette olur ruh-i Nebi davacı..."

M. Akif yıllar önce böyle haykır-
mıştı sağır kulaklara, tepkisiz, mü-
cadelesiz, heyecansız kalan insanlık
budalarına. Biz yokuz Bosna'da.
Yüreklirimiz, imanımız işgalde.
Bileklerimiz, ayaklarımız kalın zin-
cirlerde. Sadece ağrılar yakıyoruz
Bosna'ya. Yüreğindeki sıkıntıyı
yarınlarındaki ümidi paylaşamadık,
onların.

Ve çocuklar... Yeşeren, boyve-
ren nadide çiçekler. Onlar ümitti,
ilkbahardı, beyaz mevsim türküle-
riydi. Yaşamının anlamını, nefes
almanın haklılığını öğrenmeden
şehadete hieret ettiler: "Ve sakın
Allah yolunda öldürülenlere "ölü-
ler" demeyin; hayır onlar diridir-
ler. Fakat siz bunun şuurunda de-
ğilsiniz." (Bakara 154)

Ninniler çocukluğun hayal deni-
ziydi, yüzer dururlardı içinde.
Şimdi kanlar doldu körpeçik göz-
lerine. Gündüzler gecelere katıldı,
güneş doğmaz oldu mübarek, ter-
temiz yüzlerine. Bosna'lı çocuklar
masal dinleyemiyorlar artık. Ninni-

lerle uyuya kalmıyorlar annelerinin
kucaklarına. Çünkü anneleri yok-
tur artık bir daha dönmek üze-
re gitmiştir.

Misket oynuyorlardı, kağıtlara
güneş ve ırmak resimleri çiziyor-
lardı. Ama birden bire değişti
oyunları. Şimdi misketleri el bom-
balandır onların. Mini minnacık
ellerini koparan bombalar... Kağıt-
lara artık güneş resimleri de çiz-
miyorlar. Güneş doğmuyor artık
yüzlerine, güneşi unutmuşlar.

Korkunç yıkımların arasında ta-
buta uzanmış yatıyor Bosna. Yıkık-
dökük evler, camiler, minareler
hüzünlü bir türkü söyler; yıllarca
kucakladığı, acı ve umutlarına or-
tak olduğu öz sahiplerine. Anılar
uçları zehirli hançerler gibi batıp-
 çıkıyor yüreklerine. Aynılma zama-
nı gelmiştir artık. Kimi ölüme, ki-
mi bilinmeyen bir yöne...

Hiç bir suç sahibinde kalmaya-
cak. Her suç için bir mahkeme ku-
rulacak ve mutlaka bir hüküm ve-
rilecek. Söz vakti gelmişken; he-
men şimdi söylenmeli. Darağacı
vaktinde kurulmalı ve hüküm infaz
edilmeli. Vakri gelen ok fırlamalı
yaydan. Hemen şimdi... Müslü-
manlar duyarsızlıkları içinde devi-
nip durmamalı. Demiri dövme za-
manı gelmişse, beklememeli artık.

Karanlık yeterince abanmışsa üze-
rimize, bir fişek atıp güneşi çağır-
malı hemen. Güneş penceremize
gelmişse eğer, şükürler, dualar gö-
nüllerden alınmalı.

Zaman akıyor. Vakti geçen sö-
zün sızıyla eğlenmesin anlamı
yok şimdi. Her nefes yalnızca bir
kere solunabiliyor, aynı nefesi ikin-
ci kez solunmak ne kadar mümkün-
se, yapılması gereken fakat yapıl-
mamış olmanı yapmak da o kadar
mümkün. Yeryüzü bir anını bir
daha yaşamadı hiç. Her nefesi so-
lunması gereken anda solunmak ge-
rekiyor. Zaman akıyor, İslamımız,
imanımız, geçmişimiz ve geleceği-
miz yok ediliyor çünkü. Bosna...
Ah Bosna seni hiç unutmuyacağız,
yaşlı gözlerimizde bağdaş kuracak-
sın hep... "Size ne oldu da Allah
yolunda ve "Rabbimiz bizi halkı
zalim olan şu şehirden çıkar, bi-
ze katından bir sahip gönder,
bize katından bir yardımcı yol-
la" diyen zavallı (müstazaf) er-
kekler, kadınlar ve çocuklar uğ-
runda savaşıyorsunuz?" (Ni-
sa/75)

Ya bugün duyarlı ve yürekli ola-
cağız, ya da hiç bir zaman.

Rabbimiz bize hesabı kolaylaş-
tır.

Bosnalı Bacım

Benim Acım!

Siz ey Türkiye'min anaları, bacıları, al yazmalı kızları!
Kapkara dünyamızın, seher yıldızları!

Biz biliyoruz ki; dünyanın tüm dinlerinde ve toplum-
larında, kadının namusu kutsaldır. Fakat, Bosna-Her-
sek'te hayvanları bile hayvanlığından utandıracak bir tarih
ve insanlık suçu işlenerek; analarımızın, bacılarımızın na-
musları kirletiliyor.

Yine biz biliyoruz ki; dünyanın tüm dinlerinde ve top-
lumlarında, çocuklar masumdur, yaşlılar muhteremdir.
Fakat, Bosna...

-Hersek'te, bilinen tüm kurallar çiğnenerek; yedi gün-
lük bebelerden, yetmiş yıllık dedelere kadar insan eti ye-
niyor, insan kanı içiliyor.

Feki, bütün bunlar olup biterken; hayvanlar için göz
yaşı döken, bitkiler için koruma tedbirleri alan çağdaş
dünya ve insanlık ne yapıyor?

İki yüzlü Hristiyan Batı ve onun tüm uzantıları, bir
yandan vahşeti görmezlikten gelip kamuoyunu oyalarken,
öte yandan kudurmuş Süp canilerine yardım ediyor.

Rabbi'nin emrine, Resulü'nün sünnetine, dininin şe-
refine, imanının gücüne rağmen halâ miskinlik ve tem-
bellik gösteren koskoca İslam Alemi ise; acıklı bir film

seyreder gibi birkaç solukluk hayıflanmalarla yetiniyor.

Oysa; Bosnalı'nın malı malımız, canı canımız, kanı ka-
nımız, dini dinimiz, namusu namusumuzdur. Bugün ses-
siz ve tepkisiz kalırsak, yarın aynı zulüm dönüp dolaşp
bizi de bulur.

Onun için; Bosna'lı analar, babalar, kardeşler, bacılar
için ağlayıp sızlamak yetmez. Biz adımıza, şanımıza, tari-
himize, inancımıza yakışır bir şekilde hem haklı, hem de
güçlü olmazsak; dünyanın hiçbir yerinde zulüm bitmez.

Gelin artık bu derin uykumuzdan uyanalım. El ele,
gönül gönüle verip, zulmün kapısına dayanalım. Hissér-
sinler enselelerinde dualı nefesimizi. Haykıralım; duysun-
lar; yürüklerimizin ta derinliklerinden gelen sesimizi!

Ey dünya, ey insanlık! Kimbilir kaçınıcı Haçlı Seferi'ne
çıkan sahte Hristiyanlık! Her gecenin arkasından, yeni
bir gün doğacaktır. Akan şehit kanları, zalimleri boğacak-
tır.

Ey Bosna'lı anam, bacım! dilimde ağutsun sen, gön-
lümde acım, sen hürsün hürüz, esirsen esiriz. Ölse de
beraberiz, kalsak da beraberiz. Başını dik tut. Eğilecekse
utanandan dünya eğilsin. Onlar kirlî ve lekeli, sen asla
değilsin. Uzanan ellerimiz bir gün sana ulaşacak. Kurtu-
lacaksın inşallah, tüm mazlumlar kurtulacak...

AL YAZMALIM YÜRÜTÜŞÜ
TERTİP KOMİTESİ

BATI İslâmiyet'ten ve Osmanlı'nın Canlanmasından KORKUYOR

Leyla Tavşanoğlu, İslamiyet'in tırmanışını ve Türkiye Cumhuriyetlerinin Türkiye ile olan ilişkisini iki siyaset bilimciye, (Mary Bennigsen Broxup ve Dr. İstiyak Ahmed) yorumlattı:

— Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra Orta Asya'da kurulan yeni Türkiye Cumhuriyetlerin, radikal İslamcı akımların etkisi altında kalmaları olasılığı var mı?

BROXUP:

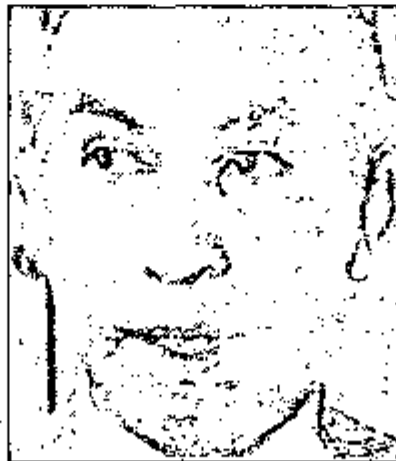
(...)

Bir kere radikal İslami hareketi iyi belirlemek, ayrımlarını bilmek gerek. İslam köktendinciliği derken bunun sadece dinsel değil, sömürgecilikten kurtulmanın getirdiği toplumsal faktörleri bulunduğunu düşünüyorum.

Eski Sovyet cumhuriyetlerinde İslam kendini milliyetçilikle özdeşleştirdi. Bu Türkiye Cumhuriyetlerinde İslamiyet'in milliyetçilikle eşdeğerde olduğunu bilmemiz gerek. Bu İslami akım örneğin İran'daki gibi değil. Tam tersine... Bu Türkiye Cumhuriyetlerinde İslamiyet kendi kimliğini yeniden bulma, tarihini ve kültürünü yeniden öğrenme anlamına

Mary Bennigsen Broxup Fransa Doğumu. Ünlü Türkolog Alexander Bennigsen'in kızı. Eşinin işi nedeniyle Sovyetler Birliği'nde incelemeler yapma fırsatı buldu. Orta Asya Araştırmaları Derneği'nde görev aldı.

Dr. İstiyak Ahmed Pakistanlı. Soldaki siyaset faaliyetler nedeniyle Pakistan'dan ayrılmak zorunda kaldı. İsveç'te Stockholm Üniversitesi'nde siyaset bilimi öğretiyor.

geliyor.

Bu Türkiye Cumhuriyetlerinde İslam ve milliyetçilik bağlarının başka bir nedeni daha var. Sovyet İmparatorluğu'nun yol açtığı bir durum Pan-İslamizm ve Pan-Türkizmin bu Orta Asya cumhuriyetlerinde iç içe geçmiş olması. Bugün bakıyorsanız bu cumhuriyetlerde İslam Demokratik Partisi, İslam Cumhuriyetçi Partisi adında partiler var. 19. yüzyılda da Pan-İslamizm ve Pan-Türkizm, Rusya İmparatorluğu'na karşı birlikte mücadele etmişlerdi.

(...)

**TÜRKİYE İLİMLİ
DAVRANMALI**

— Türkiye'nin bu ülkelere, demokrasiyi yerleştirmelerinde ne gibi katkıları olur?

BROXUP: Türkiye'nin eski bir laiklik geleneği var. Bu ülkelerin de, kendilerine empoze edilmiş bir laiklik geleneği var. Bu açıdan bakıldığında Türkiye, bu ülkelere, demokrasiyi yerleştirmelerinde büyük yardımlar yapabilir. Ama benice burada tehlike, Türkiye'nin bazen fazlasıyla laik bir izlenim uyandırdığı. Türkiye sırasında, ABD ve Batı yanlısı siyasetini fazla zorlar görünüyor. Ama Türkiye daha ılımlı bir siyaset izlerse bunlara çok iyi bir model oluşturabilir.

— Sizce İslamiyet çerçevesinde laiklik olabilir mi?

BROXUP- Olabileceğini düşünüyorum. Çok katı İslam görüşünün bütün bu Müslüman bölgeleri, yeterince Müslüman olmadıkları, hatta tanrı tanımaz hükümetleri bulunduğu, bu nedenle de kuramsal açıdan İslam dünyasını bir parçası olamayacakları gerçeğiyle reddettiğini biliyorum. Oysa olaylar bu ülkelerin halklarının Müslüman kaldıklarını, hatta dinlerini bazı Arap ülkeleri halklarından bile daha bağlı olduklarını kanıtladı. Ben Müslüman olmadığım için İslamiyet'in bazı kurallarına incinmiyorum. Bence bu soruya yanıt Türkiye örneğidir. Ülkenizin liderleri Müslüman ama devletin laik. Bence laik, ama Müslüman olan bir ülkede kabul edilmeyecek şey, hükümetin ya da devletin başının Hristiyan olmasıdır.

— Batı, Müslümanlığı nasıl görüyor? Hangi açıdan bakıyor?

BROXUP- Bence, Batı Müslümanlıktan korkuyor, hatta dehşetli korkuyor. Benim ilgi ve uzmanlık alanıma giren Orta Asya'daki Türk cumhuriyetleri ve eski Sovyetler Birliği'ndeki diğer Müslüman cumhuriyetler konusunda Rusya bu korkuyu kullanıyor. Rusya bu şekilde Örneğin Tacikistan'a askeri müdahale gibi hareketlerinde Batı'nın desteğini kazanmak amacıyla bunu yapıyor. Rusya'ya göre Müslümanlık ve Türklüğün birleşimi kadar korku verici bir durum olamaz. İran tehdidi onlar için o kadar önemli değil. Rusya için Müslümanlık ve Türklüğün canlanışı kötülük amtı haline geldi.

— Peki, Batı bu durumu nasıl görüyor?

BROXUP- Anladığım kadıyla Batı, Orta Asya cumhuriyetlerindeki gelişme ve kalkınmanın Türkiye modeline uygun olmasını istiyor.

Ama şimdilerde bir kısım diplomatlar ve akademisyenler "Türkiye kendi kendini yeniden inşa

halinde. Toparlanıyor. Bu olguya dikkat etmemiz gerek" yaklaşımı ve düşüncesi içindeler. Batı'da da bu korku var. Ama şu anda İslamiyet'ten, Türkiye'den, ya da Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden canlanması olasılığından daha fazla korkuyorlar. Türkiye bu korkuları giderme becerisini gösterebilirse, sanıyorum Batı onu bir süre rahat bırakır.

AHMED- Dünyada İslami hareketin sonuçlarının ne olacağını şimdiden kestiremiyorum. Ama şu anda gördüğüm durum İslami hareketin gittikçe büyüdüğü ve güçlendiğidir.

— Türkiye'nin reformcu bir İslam dünyasındaki rolü ne olur? Batı, Türkiye'nin bu rolünü hangi gözlemlerle değerlendirir?

TÜRKİYE BATI YANLISI

AHMED- Pek çok kez, Türkiye'deki Batı çıkarları nelerdir, diye kendi kendime sordum. Türkiye çok Batı yanlısı görünüyor. Bu görüntüsüyle de çok daha büyük bir oyunun parçası olduğu anlaşıyor. Daha önce komünizmle karşı oynanan oyunun da bir parçasıydı. Son zamanlarda düzenlenen bir konferansta, Türkiye'ye 'yeni süper güç' dendiğini duydum. Bu görüşü telaffuz eden kişi de Sırp kökenli bir İsveçli sosyal bilimciydi. Bu görüşün yayılmakta olduğunu sanıyorum. Türkiye Müslüman ve Müslüman olduğu için de Avrupa'nın gerçek bir parçası olmayan bir ülke olarak görülüyor.

Herşeye karşın Türkiye'nin beğendikleri yanı sıra laik bir devlet olması. Batı bugün Türkiye'nin Orta Asya'daki etkisinin artmasını umut ediyor. Suudi Arabistan ve İran'ın bölgede etkili olması yerine Türkiye'nin etkili olmasını yağıyor. Batı'nın Türkiye'yle bu kadar ilgilenmesi hiç kuşkusuz Türkiye'deki Batı çıkarlarından kaynaklanıyor. Batı'nın, dünyada büyük bir güç olarak ortaya çıkacak kuvvetli bir Türkiye'den rahatsızlık du-

yacağını sanıyorum. Batı'nın bu durumu kabul etmeyeceği düşüncesindeyim. Bence bu gerçeklerin ışığında Türklerin oynayacağı rol çok güç ve dayarlıdır.

(....)

Öte yandan Türkiye'deki Batı çıkarları birileri tarafından yönetilmektedir. Bu birileri, kendilerinin Orta Asya'yı denetlemesine yardımcı olacaksa Türkiye'deki laikliği destekleyeceklerdir. Ama laiklik, Türkiye'nin büyük bir güç, hatta büyük bir askeri güç haline gelmesine yardımcı olacaksa o zaman Batı, geçmişte yaptığı gibi Türkiye'ye her türlü baskıyı uygulayacaktır.

Türkler çok açık davranmak zorundadırlar. İşin acı tarafı da buradadır. Batı'nın çıkarı dünyayı kontrol etmektir. Gerçek budur.

Umarım Türkiye gerçekten güçlenir. Orta Asya şu sırada gerçek anlamda Türkiye'nin etkisi altındadır.

— Batı Dünyasında, Türkiye'nin Orta Asya cumhuriyetlerindeki etkisiyle yeniden bir Osmanlı İmparatorluğu inşa etmeye çalıştığı kuşkusuna oluşmaya başladığı söyleniyor...

AHMED- Bunu söyleyebilirler. Ama zaten Türklerle Türkiye'nin bir araya gelmesi bir çeşit Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden kurulması anlamına gelmiyor mu? Ama bunların, Türkiye eski topraklarını geri almaya çalışıyor, kuşkusunda olduklarını sanmıyorum.

Güçlü bir Türkiye, Balkanlar'da ve Doğu Avrupa politikasında bir rol üstlenecektir, anlamına gelir. Bosna'yı ele alalım. Bosna'da olanlar sadece Müslümanlar için değil, aynı zamanda Türkler için de kaygı kaynağıdır.

Bence Batı, Batılı olmayan dünyayla ilişkilerinde her zaman haksız ve dürüst olmayan bir davranış içine girmiştir.

6.12.1992 / Cumhuriyet

Kur'an Işığında ZALİM, MAZLUM ve BİZ

Abdurrahman Emiroğlu

Biz Müslümanlar;

"İnsanlar zalimi görürler de onların zulmüne mani olamazlar, Allah'ın bütün insanları azaba uğratması pek yakındır." (Tirmizi, Nesai, Ebu Davud) diyen bir peygamberin takipçileriyiz. Dolayısıyla; öncelikle bizler, zulüm düzenlerini, zalimleri, mazlumlara ve kendi konumumuzu Kur'ani gerçekler ışığında tanımalı ve değerlendirmeliyiz. Bugün;

a) * Zulmün her türü ve çeşidiyle, arzı kapladığı (5/45), (7/5).

* Yeryüzünün filne ve fesada boğulduğu (11/116).

* Ekinin ve neşillerin yok edildiği (2/205).

* Pulperestliğin modern ve çağdaş biçimiyle tüm dünyaya egemen olduğu (10/18; 13/14, 14/81, 82; 39/3, 43, 44)

* Paranın, kadının (3/14),

* Heva ve hevesterin (25/43),

* Liderlerin ve şeflerin (2/165), ilahlaştırdığı,

* İnsanlığın gerçek bir hüsrana içinde boğulduğu (103/1).

* Bunaklığın, çaresizliğin, çılgınlık ve intiharların bir çığ gibi büyüdüğü,

* Firavunların, Nemrutların ve Ebu Cehillerin icray-ı sallanat ettiği

bir çağda yaşıyoruz.

b) * Kuvvetinin zayıf ezdiği,

* Adaletin mumla arandığı,

* Emanetin chline verilmediği (4/58),

* Fuhşun, ahlaksızlığın ve cinsel sapıklığın Lot kavmine taş çıkartacak boyutlara ulaştığı (26/166-172; 29/28-29).

* Lüksün, israfın ve cümlün ayyuka çıkışı (11/116; 17/16).

* Vurgun, soygun ve talanın kol gezdiği (2/188).

* Ölçü ve tartının eksik yapıldığı (11/84-86).

* Faizin, karaborsacılığın ve haksız kazancın; ekonominin temel kuralı haline getirildiği (4/29-30, 161).

* Rüşvetin neredeyse yasallaştığı (2/188),

* İçkinin, kumarın ve uyuşturucunun alabildiğine yaygınlaştığı (5/90-91).

* Kız çocuklarının diri diri toprağa gömülme beler edilip yaşayan ölüler haline getirildiği (81/1-9).

* Tüğü bitmemiş yelimerin hakkının, insafsızca ve haksızca yenilerek açlığa ve sefalete mahkum edildikleri (4/10).

* Buna karşılık; bir avuç müştekbir, mütef ve soyguncunun zevk içinde yüzüp refahtan şımarıldığı (6/44)

bir dünyada ve coğrafyada yaşıyoruz.

Ve insanların acz ve ıstırap içinde bırakılıp, "Rabbimiz, bize

katından bir sahip ve yardımcı gönder..." (4/75) diyerek ellerini semaya kaldırdığı... bir mazlumlara çağında yaşıyoruz.

c) Allahü Teâlâ'nın; Yüce Peygamberi vasıtasıyla insanlığa indirdiği gerçeklerin;

* Çarpıtıldığı (7/162),

* Değiştirildiği (2/75),

* Gizlendiği (2/159; 22/25),

* Veya inkâr edildiği (7/175-177),

* Allah'a itaatsizliğin, nankörlüğün ve fesk-u fücûrun giderek yaygınlaştığı (16/112),

* Hak ile batılın birbirine karıştırıldığı, (2/42; 3/71),

* İnsanlara doğrunun (rüşdün) eğri (gayy), ve eğrinin de doğru olarak takdim edildiği (2/256),

* Allah'ın mescitlerinde; O'nun adının anılmasına, yegane ilah ve Rab olduğunun haykırılmasına mani olunmak istendiği (2/114),

bir zulmet diyarında yaşıyoruz.

Bu zulmet diyarlarında yaşayan mazlum ve mustazaf insanlarla; zalim ve müştekbirleri; bütün özellikleri ile çok iyi tanımalıyız.

MAZLUMLAR

Yüce Kur'an; mustazaf'ların özelliklerini şöyle beyan eder:

1. Yeryüzünde aciz, zayıf ve çaresiz bırakılmışlardır (4/97).

2. Mirasçı oldukları kitaba karşı bir şüphe ve tereddüt içinde dilerler (42/14).

3. Kılâb'dan birazcık nasiplenmişlerdir ve onlar tağut'a (şah- te ilahlara) ve cibt'e (şihirbaz din adamlarına) inanırlar. Küfre- denler hakkında; "bunlar iman edenlerden daha doğru yoldadır." derler. (4/51).

4. Onlardan bir bölümü de ümmîdir. Kitabı bilmezler; bildik- leri sadece bir sürü asılsız şeyden başkası değildir. Onlar yalnız- ca zan içinde bulunurlar (2/78)

5. Gereği gibi inanmadıkları için bir aykırılık ve lezal içinde- dirler. (2/137).

6. Kimi de Allah'a yalnız bir yönden ibadet eder. Eğer kendi- sine bir hayır dokunursa, bununla tatmin bulur; eğer kendisine bir ilne isabet edecek olursa, dini kötülüyle yüz çevirir. (22/11).

7. Hakkın tebliğinin gereksizliğine inanırlar ve neme'lâzımcıdırlar (7/164).

Kur'an'ın beyan buyurduğu bu zavallı insan tiplerini, benzer özellikleriyle bugünün toplumunda da aynen bulabilirsiniz.

Zalim düzenin çarkları arasında ezilip kalan, 24 saati boğaz kavgası içinde geçen, "din" adına bir yığın asılsız hurâlelere inanan, sahle ilâhların, müstekbir ve zorbalının propagandaları sonucu kalaları karmakansık hale gelen, hak'kı batıl, batılı hak zanneden, fuhşun, ahlaksızlığın, kumar ve alkolün dipsiz kuyusuna yuvarlanan zavallı insanlar... Zulüm ve şer düzeninin mazlum kurbanları...

ZALİMLER

Zalimlere gelince; bunlar kâfir, müşrik, münafık, müstekbir, müreîf ve fasıklar gürûhudur. Her yola başvurarak zulüm düzenlerini ve saltanatlarını sürdürmek isterler...

Bunun için de:

1. İnsanları Allah'ın yolundan alıkoyarlar ve saptırırlar (4/167).
2. Allah'ın yolunda çarpıklık ararlar (7/45).
3. Dini bir oyun ve eğlence konusu yaparlar (7/51).
4. Dini karmakansık hale getirirler (6/137).
5. Kelimeleri aslı an'âmından uzaklaştırıp saptırırlar ve çarpıtırlar (4/44, 5/13, 41, 7/162, 41/40).
6. Allah'a yalan sözlerle iftira ederler, ve O'nun ayellerini yalanlarlar (6/21, 11/18).
7. Yeryüzünde büyüklük taslarlar (29/39, 46/10, 47/10).
8. Allah'ın indirdikleriyle değil, (5/45), "atalarımızın geleneği" (atalarımızın ilkeleri) dedikleri, hevâ ve heveslerine dayalı, uydurma yasalarla hükmederler (43/23, 25/43).
9. Allah'ın meşcedlerinde dahi O'nun adının anılmasına engel olurlar; meşcedleri gerçek fonksiyonundan uzaklaştırarak harab ederler (2/114).
10. Yeryüzünde ilme ve lesat çıkarırlar, ama kendilerinin "islah edici" olduklarını söylerler (2/11).
11. Ekini ve nesli helâk ederler (2/205).

MÜSLÖMANIN TAVRI

Zalimlerin ve mazlumların bu özelliklerini halınlattıktan sonra çok önemli bir hususa işaret etmeliyiz:

Müslömanlar, zulmü icra edenlerle mazlumları kesin hatlarla birbirinden ayırmalı ve zulme uğrayanları kendi saflarına çekerek tağutî düzenin karşısına dikmelidir:

"Size ne oluyor ki, Allah yolunda ve 'Rabbimiz, bizi ehli zalim olan bu ülkeden çıkar ve bize katından bir yardımcı yolla,' diyen mustaz'af erkekler, kadınlar ve çocuklar adına savaşmıyorsunuz?" (4/75).

"İman edenler Allah yolunda, küfredenler ise tağut'un yolunda savaşır. Öyleyse şeytanın dostlarıyla savaşın. Hiç şüphesiz şeytanın hileli düzeni pek zayıftır." (4/76)

O halde; mazlumlar adına zalimlere karşı savaşılmalıdır.

* Çünkü; mustaz'af insanları bir lokma ekmeğe muhlâç hale getiren bu zulüm ve talan düzenidir.

* Çünkü; içkiyi, kumarı ve fuhşu leşvik eden ve bu zavallı insanları örümcek ağına düşüren yine aynı zulüm şebekesidir.

* Çünkü; insanların kafasını içdiş eden, propaganda vasılarıyla din adına bir yığın batıl ve hurâle şeylerin öğrenilmesini sağlayan, dini yalnızca vicdanlara ve camilere hapseden yine bu zulüm sistemidir.

* Ahirette; bu mazlum ve mustaz'afı yapayalnız bırakıp

kendi başlarının çaresine dahi bakamayacak kadar zavallı olanlar, aynı zalim ve müstekbirler gürûhudur:

* Sakınız Kur'an-ı Kerim; ahirette **mustaz'af ve müstekbirlerin** durumunu nasıl tasvir ediyor:

MUSTAZ'AF VE MÜSTEKBİRLER

"(Kıyâmet gününde) Hepsi Allah'ın huzuruna çıkacak ve mustaz'af'lar o müstekbirlere diyecekler ki: 'Biz size tabi idik; şimdi siz Allah'ın azabından herhangi bir şeyi bizden sâvabilir misiniz?' Onlar derler ki: (Ne yapalım?) Allah bizi hidayete erdirdi biz de sizi doğru yola ulaştırırdık. Şimdi biz sızlansak da, sabretsek de birdir. Çünkü bizim için sığınacak bir yer yoktur."

"(Hesapları görülüp) iş bitirilince, Şeytan diyecek ki: Şüphesiz Allah size gerçek olanı vaadetti ben de size vaadettim ama, yalançı çıktım. Zaten benim size karşı bir gücüm yoktu. Ben sadece sizi (inkara) çağırdım. Siz de benim davetime hemen koştunuz. O halde beni yermeyin, kendinizi yerin. Ne ben sizi kurtarabilirim, ne de siz beni kurtarabilirsiniz! Şüphesiz daha önce ben; Allah'a ortak koşmanızı reddettim. Kuşkusuz zalimlere acıklı bir azap vardır." (14/21-22)

"O zalimleri, Rablerinin huzurunda tutuklanmış, birbirlerini suçlayarak söz atarlarken bir görsen! Mustaz'af'lar, müstekbirlere; 'Siz olmasaydınız, elbette biz inanan insanlar olurduk...' derler."

"Müstekbirler, mustaz'af'lara; 'Size hidayet geldikten sonra sizi ondan biz mi çevirdik? Bilakis siz suç işliyordunuz,' derler."

"(Buna karşılık) Mustaz'af'lar büyüklük taslayanlara; 'Hayır! Gece-gündüz işiniz hile ve tuzak kurnaktır. Siz daima Allah'tı inkar etmemizi, O'na ortaklar koşmamızı bize emrederdiniz,' derler. Anık azaba gördüklerinde, pişmanlıklarını içlerine atarlar; biz de o inkâr edenlerin boyunlarına (aleştin) demir halkalar takarız. Onlar ancak yapmakla oldukları günahlar ile cezalandırılır." (34/31-33) (40/47-50)

BİZE DÜŞEN

Ah! Bir anlatabilsek şu mazlum ve mustaz'af insanlara; peşlerinden gittikleri müstekbir zalimlerin onları ahirette nasıl yapayalnız bırakacaklarını... Bu dünyada maddi ve askerî güçleriyle halkına kan kusturan zalim cebbârların ahirette ne kadar çaresiz ve aciz durumda kalacaklarını... Keşke şu zavallı halka bir ulaştırabilsək İslâm'ı, bütün gerçekleriyle...

Tipki Yasîn ehli'nin; kendilerini öldürmeye gelen ve nihayet taşıyarak öldüren halkına, gerçeği ulaştırmayı canları pahasına arzulamaları gibi...

"O'na; 'Cennet'e gir' denildi. O da; 'Keşke benim kavmim de bunu bir bilseydi,' dedi." (36/26)

Tipki Allah Rasûlü (s.)'nin Taifliler tarafından taşlanıp kanları içinde kalmasına rağmen, onlar hakkında hayır duada bulunması gibi... O Allah Rasûlü ki Taif dönüşünde; "onların soyundan tek ve orlağı olmayan Allah'a ibadet edecek nesiller çıkacağını ümid ederek" Rabbi'ne şöyle yalvarıyordu:

"İlahî kuvvetimin zaafa uğradığını, çaresiz kaldığımı, halk nazarında hor görüldüğümü ancak sana arz ederim (ancak sana şekva ederim). Ey merhametlilerin merhametlisi! Herkesin zayıf görüp de dalına bindiği biçârelerin Rabbi sensin! İlahî huysuz ve yüz­süz bir düşman eline beni düşürmeyecek, hatta hayatımın

dizginlerini eline verdiği akrabadan bir dosta bile bırakmayacak kadar bana merhametlisin!

"İlahî! Eğer bana karşı gazablı değilsen, çektiğim mihnetlere, belalara hiç aldımam. Fakat senin siyanetin (mağdaretin) bunları göstermeyecek kadar geniştir. İlahî! Gazabına uğramaktan, rızasızlığına düşer olmaktan senin nûr-u vecdine sığınırım. O nûra ki, bütün karanlıkları pani parıl parlatır. O nûra ki, dünya işlerinin islahı yalnız O'na vâbestedir. İlahî! Sen razı oluncaya kadar işte affını diliyorum. Senden başka bir kuvvet ve kudret yoktur, yâ Rabbi!" (Zekai Komrapa: Siyer, s. 135)

İşte örnek tebliğcinin örnek tavıru...

* Tebliğci halkına küsmeyecek, darılmayacak ve kırılmayacaktır. (10/98) (21/87)

* Sabırla, ısrarla, bıkmadan, usanmadan hakkı tebliğ edecektir. Halka karşı şefkatli ve merhametli, zalimlere karşı ise şiddetli ve onurlu olacaktır. (48/29)

Hız. İbrahim gibi... "İbrahim ve beraberindekiler; (zalim) topluluğa karşı şöyle dediler: "Biz sizlerden ve tapmakta olduğunuzdan gerçekten uzağız. Sizi lanımayıp inkar ettik. Sizi ateşimizde, siz Allah'a bir olarak iman edinceye kadar ebedî bir düşmanlık ve bir kin başgöstermiştir." (60/4).

* Davetçi, zalim ve facirlerden yüz çevirip onlarla asla uzlaşmayacak, ama mazlum insanlara ve davasına eğilim duyanlara koruyucu kanatlarını gerecektir.

"Onların sözlerine karşı sen sabret ve onlardan güzel bir kopma ile kopup ayrıl..." (73/10-11).

"Öncelikle en yakın hısımlarını uyarıp korkut ve müminlerden sana labi olanlara koruyucu kanatlarını ger. Eğer sana isyan edecek olurlarsa artık de ki; 'ben gerçekten sizin yapmakta olduklarınızdan uzağım.'" (26/214-216)

ZAFERİN ŞARTLARI

Böylece saflar berraklaşacak ve o zaman halk en güzel bir şekilde, hikmetle ve basiretle yapılan davetin sesine kulak verecektir. Ve işte o zaman bu ezilen ve zaafa uğratılan halk, bütün problemlerinin kaynağının bu cahili düzen olduğunu görecekler.

Yeter ki biz: A) 1. Rabbimizin yoluna hikmetle güzel öğütlerle çağıralım ve en güzel bir tarzda mücadele edelim. (16/125)

2. Onlara sövmeyelim. (6/108)

3. Köllüğü en güzel bir biçimde uzaklaştıralım (23/96).

4. Onlara nefislerine ilişkin açık ve etkileyici söz söyleyelim (4/63).

5. Onlara sözün en güzelıyla hitap edelim (17/53).

Yeter ki biz: B) 1. Zulmedenlere eğilim göstermeyelim (11/113).

2. Kafirlerle itaat etmeyelim (25/52).

3. Münafıklar konusunda ikiye bölünmeyelim (4/88).

4. İnakçı zorbalanın emri ardınca yürümeyelim (11/59).

5. Kendi nefislerine ihanet edenlerden yana mücadeleye girişmeyelim. (4/107).

Yeter ki biz: C) 1. Emrolunduğumuz gibi dosdoğru olalım. (11/112, 42/15).

2. Başkalarına emredip de kendimizi unutmayalım (2/44, 11/88).

3. Yapmayacağımız şeyi söylemeyelim (61/2).

4. İnsanlara adaletle muamele edelim (4/58).

5. Ahde vefa gösterip verdiğimiz sözde duralım (2/177).

6. İnsanlar arasında sınıf ayrımı yapmayalım (18/28).

7. İnsanları küğümseyerek onlara yanağımızı bükmeyelim, böbürlenmeyelim (31/18).

8. İnsanlarla alay etmeyelim, onların eksiklerini araştırıp teccüss etmeyelim (49/11-12).

9. Zanla hareket etmeyelim (49/12).

10. İstisare eden, zulme birlikte karşı koyan ve dayanışmanın en güzel örneğini gösteren bir cemaat olalım (42/38-39).

Özelle: Yeter ki biz, insanlara İslam'ı, müşahhas olarak hayatlarında yaşayan örnek bir cemaat modeli biçiminde sunalım. Yani "Yaşayan Kur'an" olalım.

SONUÇ

İşte o zaman:

"Yol, ancak zulmeden ve yeryüzünde haksız yere tecavüz ve taşkınlıkta bulunanların aleyhinedir." (42/42)

Ve işte o zaman:

"Zulmetmekte olanlar nasıl bir inkılabı uğrayıp devrileceklerini pek yakında bileceklerdir." (26/227)

Çünkü:

- "Onların düzenleri (planları) dağları yerinden oynatacak da olsa, Allah katında onlara hazırlanmış bir plan vardır." (14/46)

- "Onlar elbise giydinilmiş kütükler gibidirler ve her gürlüğü kendi aleyhlerinde sanırlar." (63/4)

- "Onlar ödleri paltayan bir topluluktur." (9/56)

- "Boş bir gurur ve parçalanma içindedirler." (39/2)

- "Onlar çeşilli fırkalardan oluşma bozguna uğratılmış bir (topluluk) ordudurlar." (39/11)

- "Kendi aralarındaki çarpışmaları pek şiddetlidir. Sen onları birlik sanırsın, oysa kalpleri paramparcadır." (59/14)

Ve işte Yüce Allah'ın, uğrunda hakkıyla mücadele edenlere vaadi...

"Allah, içinizden iman edenlere ve salih amellerde bulunanlara vaadettir: Hiç tartışmasız onlardan öncekileri nasıl güç ve iktidar sahibi kıldıysa onları da yeryüzünde güç ve iktidar sahibi kılacak, kendileri için seçip beğendiği dinlerini kendilerine yerleşik kılıp sağlamlaştıracak ve onları korkularından sonra güvenliğe kavuşturacaktır." (24/55)

"Allah nurunu tamamlayacaktır, kâfirler istemese de..." (9/32-33)

"Allah, dinini bütün dinlere (nizam ve sistemlere) üstün kılacaktır, müşrikler istemese de." (61/9-9)

* Rabbimiz, üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sabit kıl, kâfirler topluluğuna karşı bize yardım et." (2/250)

"Rabbimiz, günahlarımızı ve işimizdeki aşırılıklarımızı bağışla, ayaklarımızı sabit kıl ve kâfirler topluluğuna karşı bize yardım el." (3/147)

"Rabbimiz, bizi hidayete erıştirdikten sonra kalplerimizi kaydırma ve yanından bize bir rahmet bağışla. Şüphesiz bağış en çok olan Sensin Sen." (3/8)

"Rabbimiz, unutulduğumuzdan ya da yanıldığımızdan dolayı bizi sorumlu tutma. Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır yük yükleme. Rabbimiz, güç yetiremeyeceğimiz şeyi bize laşıtma. Bizi affet, bizi bağışla. Bizi esirge, Sen bizim mevlâmızsın. Kâfirler topluluğuna karşı bize yardım el." (2/286)

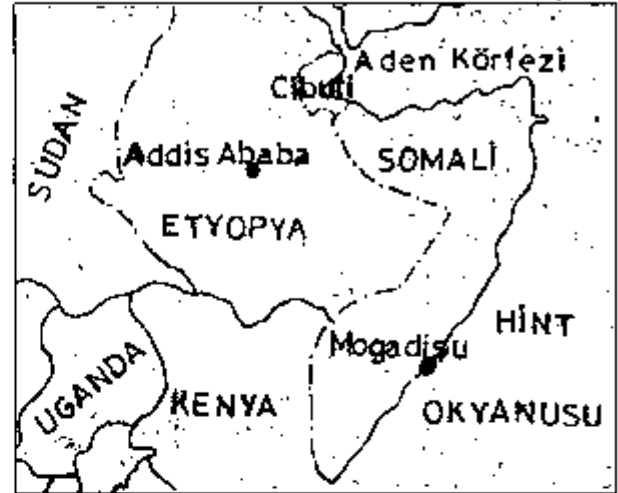
SOMALİ

Resmî Adı	: Somali Demokratik Cumhuriyeti
Başkenti	: Mogadişu
Yüzölçümü	: 637,600 km. ²
Nüfusu	: 7.339.000 (1989 sayımı)
Dili	: Somali Dili, Arapça (ikinci resmi dili)
Dini	: İslâm
Ön. Şehir.	: Berbera, Kismaayo, Baydhabo.

Coğrafi Konumu ve Doğal Yapısı: Aden körfezinden Hint okyanusuna doğru çıkıntı teşkil ettiği için "Afrika Boynuzu" olarak tanımlanan bölge üzerindedir. Güney bölümü Ekvator çizgisine rastlayan Somali'nin kuzeyinde Cibuti Cumhuriyeti ile Aden körfezi, doğusu ve güneyinde Hint okyanusu, güneybatısında Kenya, batısında Etyopya bulunmaktadır. Tropik ve astropik kuşaklar arasında yer alan Somali'de yıl boyunca tekdüzelik gösteren bir iklim hüküm sürer. Günlük sıcaklık ortalama 18 C°-40 C° arasında değişir. Bitki örtüsü büyük ölçüde çalı ve otlardan oluşur. Kuzeyde bodur ağaçlar yüksek dağlık alanlarda küçük ormanlar bulunur. Somali'de iklimin özelliği yıl boyunca güneşli ve sıcak, genellikle rüzgarlı ve az yağışlı olarak ifade edilebilir.

Nüfus: Kuşî bir halk olan Somaliler nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturur. Komşu ülkelerden Cibuti, Etyopya ve Kenya'da da oldukça kalabalık Somali toplulukları yaşar. Somali toplumunda göçebe yaşam biçimi geleneksel olarak çok güçlüdür. Küçük azınlık toplulukları Araplar, Bantular ve Bravalılar sınırlıdır. 1989 tahmini nüfusu 7.339.000 kişidir. Nüfus yoğunluğu kilometrekare başına ancak 12 kişiyi bulur. Yerleşik nüfus büyük ölçüde güneyde, özellikle de Cubba ve Şebeli vadilerinde toplanmıştır. Kurak bölgelerde nüfus dağılımı oldukça seyrekli. Mogadişu dışındaki kentlerin nüfusu 100 binin altındadır. Dünya ortalamasına göre çok yüksek olan doğum ve ölüm oranı sırayla binde 50.2 ve binde 20.1'dir. (1985-1990).

Ekonomik Yapı: Somali'de büyük ölçüde hayvancılığa ve birikisel üretime dayanan, gelişme yolunda bir karma ekonomi yürürlüktedir. Toprak yapısı, iklim, bitki örtüsü ve yeraltı kaynakları itibarıyla pek talihli sayılamayacak olan Somali'de halkın yarısından fazlasının uğraşını teşkil eden hayvancılık ve güneyde iki nehrin suladığı bölgede yetiştirilen tropikal meyveler ile üretilen tahıl ekonominin başlıca unsurlarını teşkil eder. Ekonomik büyüme potansiyelinin umut verici olmasına karşın, bütçe açığını kapatmada ve ekonomik kalkınma giderlerini karşılamada dış mali yardımlara bağımlılık vazgeçilmeyecek bir düzeydedir. 1987 ve-

ritlerine göre kişi başına düşen milli gelir 290 dolardır. Sömekte olan maden arama çalışmaları Somali'nin yeraltı kaynakları bakımından zengin sayılabileceğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmalarda oldukça zengin demir cevheri, alüminyum, manganez, uranyum ve petrol rezervleri saptanmıştır. Ekonomiye katkısı sınırlı olan imalat sanayii küçük ölçeklidir. Başlıca sanayi dalları et ve balık işleme, dokumacılık ve deri eşya yapımıdır. Devlet bütçesinin kamu harcamalarına ilişkin bölümü iç kaynaklardan sağlanırken, katkısına yatırımları büyük ölçüde dış kredilere dayanır.

İdari ve Toplumsal Şartlar: Somali'nin yönetim biçimi tek partili Cumhuriyettir. Yönetimde ordunun belirgin bir ağırlığı vardır. Yasama yetkisini kullanan halk meclisinin üyeleri parti listesine göre halk tarafından seçilir. Bakanlar meclis üyeleri arasından atanır. Hukuk sistemi büyük ölçüde dinin etkisi altındadır. Sivil yargıçlardan oluşan Yüksek Mahkeme, temyiz organı olarak hukuk, ceza, idare ve maliye davalarına bakar.

Toplumsal koşullar olarak sağlık hizmetleri yetersizdir. Hastane ve dispanser olmasına karşın hekim ve tıp araç ve gereçleri yetersiz kalmaktadır. Ciddi bir sorun olan bebek ölüm oranı binde 132 dolayındadır. Eğitim zorunlu değildir. Buna karşın ilköğretim hızla yaygınlaşmaktadır. Somali dilinin yazımı için 1973 yılında latin alfabesi kabul edilmiştir. Geçmişte öğrenim dili olan Arapça ikinci resmi dildir.

Kültürel Yaşam

Somali'de tamamı aynı ırk ve milletten, aynı dili konuşan, aynı kültürü ve dini paylaştan insanlardan oluşmuş bir toplum yaşamaktadır. Somalilerde yaygın bir kanaat kökenlerinin Arabistan'daki Peygamberin mensub olduğu Kureys kabilesiyle irtibatlı bulunduğu şeklindedir ve Somali halkının Arap ırkından geldiği, yönetimin de resmi beyanıdır. Somali'de din olarak İslamiyet seçilmiş ve müslümanlık hakimdir. Müslümanların büyük bölümü Şafii mezhebindendir. Somali halkı dinine bağlıdır, ibadete ve din kuralları çerçevesinde yaşamaya önem verir. Kuzeyde Salihîye, güneyde Kadiriye tarikatı yaygındır.

Yakın Tarihi ve BM Müdahalesi

Somali bağımsızlığını kazandı. 1960'dan bu yana şu gelişmelere tanık oldu:

* 1 Haziran 1960: 19. yüzyıl sonlarına kadar İngiltere ve İtalya tarafından yönetilen Somali'de halk birleşerek bağımsızlığını kazandı.

* 21 Ekim 1969: General Muhammed Siad Barre, darbe sonucu yönetimi ele geçirdi.

* 1 Haziran 1977: Somali Devrimci Sosyalist Partisi, ülkenin tek siyasi partisi olarak, Doğu Avrupa'nın komünist partileri modelinde kuruldu.

* 7 Ağustos 1990: Somali'de devlet karşıtı SNM, Birleşik Somali Kongresi (USC) ve Somali Yurtseverler Hareketi (SRM), Siad Barre'yi devirmek amacıyla birleşti.

* 27 Ocak 1991: Devlete karşı çalışan gruplar başkenti ele geçirince, Siad Barre bir tankla ülkeden kaçtı.

* 17 Kasım 1991: Kabile liderleri Farrah Aidid ve Ali Mahdi Muhammed arasında çıkan iktidar kavgası binlerce sivilin ölümlüne ve yaralanmasına neden oldu.

* 3 Mart 1992: Çalışan liderler, BM'nin girişimiyle ateşkes imzaladı, ancak, BM'nin aldığı kararlara uyulmadı.

* 23 Haziran: 46 kişilik BM gözlemci grubu, ateşkesi güveneye almak için Somali'ye geldi.

* 27 Haziran: BM Güvenlik Konseyi, acil yardım uçuşları yapılması çağrısında bulundu.

* 12 Ağustos: BM, 500 silahlı BM personelinin Mogadişu limanında, gıda yardımlarının açlık çekenlere ulaştırılmasını gözlemesi yolunda Aidid'le bir anlaşmaya vardı.

* 18 Ağustos: ABD'li yetkililer, Somali'de açlık ve gruplararası çarpışma sonucu, en az 350 bin çocuğun öldüğünü bildirdiler.

* 19 Ağustos: ABD'nin yüklü gıda yardımı uçuşlarından iki gün sonra, Fransa da acil yardım uçuşlarına başladı.

* 28 Ağustos: Güvenlik Konseyi, yardımları gözetmek amacıyla 3 bin kişilik bir kuvvetin daha Somali'ye gönderilmesini kararlaştırdı.

* 19 Eylül: Farrah Aidid, Mogadişu'ya gelerek 3 bin kişilik BM kuvvetinin yerleştirilmesini engelledi.

* 24 Kasım: Mogadişu limanına gemmeye çalışan BM yardım gemisine karşı, milisler tarafından top ateşi açıldı.

* 25 Kasım: ABD, yardımların açlık çekenlere ulaştırılabilmesi için Somali'ye asker gönderebileceğini bildirdi.

* 28 Kasım: Kabile liderleri Muhammed ve Aidid, ABD girişimini olumlu karşıladıklarını açıkladılar.

* 30 Kasım: BM Genel Sekreteri, Güvenlik Konseyi'nin askeri müdahale kararı aımamasını istedi.

* 3 Aralık: Güvenlik Konseyi'nin bütün üyeleri, Somali'ye askeri müdahale kararını onaylarken, bin 800 kişilik ABD deniz gücü Somali'ye hareket etti.

Şu an: Somali'de bulunan BM kuvvetleri arasında ABD (çoğunluk) Fransa, Mısır, Türkiye, İngiltere gibi ülkelerin askerleri yer almaktadır.

Haz. Selim Koçak

NİÇİN BOSNA

İslam dünyası, şimdiye dek Somali'yle hiç ilgilenmemiştir. Müslüman devletler, iki yıldan beridir sadece resmî düzeyde olmak üzere -insanlar eşkıyaların elinde doğranırken görmezlikten gelircesine- konuya eğilmişlerdir. Bu amaçla Somalililere yardım eli uzatılacağı ilan edilmiştir. İşin ilginç ve üzücü yanı ise, müslüman ülke yönetimlerindeki bu yakın (!) alakanın, ABD'nin oraya otuz bin kadar asker göndereceğini açıklamasından sonra ortaya çıkmış olmasıdır. Oysa bugüne dek Araplar ve müslümanlar, diktatör Siad Barre'nin devrilmesinden sonra başgösteren iç savaş yüzünden ölen binlerce insanın dramı karşısında sessiz kalabilmişlerdir. Evet Araplar ve müslümanlar şimdiye kadar neredeydiler? Somaliler sormazlar mı: "Müslümanların bizi hatırlaması için petrolümüz mü olmalıydı? Haçlılar üzerimize saldırıp bizleri helak ettikten sonra mı gelecek müslümanlar?"

İşte Amerikalılar Somali'ye geldiler, kendi hesaplarına göre bir işgal programı başlattılar. Gafil, saf Arapların dilleri çözülerek: "Amerikalı büyük barışçılar", "Somali hususunda ABD ile büyük ittifak" gibi sözleri gururla(!) sarfetmeye başladılar. Oysa ki bu sözlerin, Somalili kardeşleriyle samimi bir şekilde dayanışmayı ifade edecek bir gerçekliği yoktur.

Somalili soruyor müslümanlara: "Bu düzmece çağrı ve heyecan neyin nesidir? Niçin Bosna-Hersek değil de Somali?"

Doğru, Somali'ye müdahale zorunlu halé gelmiştir. Pekala Hindistan'da, Afganistan'da, Bosna-Hersek'te ve diğer bölgelerde nice insanlık dramları, vahşetler yaşanmıyor mu? Oralara müdahaleyi zorunlu kılacak daha ne tür şartların oluşmasını bekliyorlar? Biz, devletlerin ve ABD'nin bu hamlesini, diğer yerlerdeki insanlık suçlarını, haksızlıklara karşıda gerçekleştirmesi kâydıyla destekleyebiliriz. Yoksa bu bir ikiye bölme, aldatmacadır.

Ben Arap ve müslümanların samimiyetle Somali'ye yardım eli uzattığına inanmıyorum. Siyasi endişeler galebe çalmış ve Batı'nın uydusu konumuna düşmüştür. Oysa ki Batı, kendisi için vardır, Batı, Doğu'nun zıddıdır, küfür İslam'ın düşmanıdır. Maalesef biz, yan gelip rahat düşeklerimizde uzanırken, bizim dışımızdakiler, sorunlarımız üzerinde düşünüyor, kendi çıkarlarına uygun planlar oluşturmuyorlar ve arkasından bizi çağırıyorlar, biz de insanlık ve sorumluluk(!) namına onların peşinden gidiyoruz. Bu mu samimiyet, bu mu sorumluluk davranışı?..⁽¹⁾

DEĞİL DE SOMALİ ?

SOMALİ'DE ABD HESAPLARI

Siyasi ve fikri strateji uzmanları ABD'nin Somali'ye müdahalesi hakkında, ABD'nin bu müdahalede büyük askeri ve stratejik çıkarları olduğunu söylüyorlar. Ve bugüne dek çıkarları gereği ABD ve diğer Batılıların bu ülkede çeşitli grupların oluşmasını desteklediklerini de belirtiyorlar. Sonuçta ABD'nin, müdahale edilebilir hale gelen Somali'ye asker çıkararak artık Kızıldeniz'e hakim, Arap Körfezi'ne de yakın bir bölgeye yerleşmeye başladığını söylüyorlar. ABD'nin, Somali'ye müdahalesini gerektirecek çıkarlarını şöyle özetlemek mümkün:

1- Askeri amaçların ötesinde, siyasal alanda tek güç olma, her yerde söz sahipliğine soyunma stratejisine bir yenisini ekleme.

2- Somali'deki stratejik çıkarları ki ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı ve Afrika İşleri Koordinatörü Herman Cohen Temmuz 91'de yaptığı açıklamayla bu amacı ortaya koymuştur: "ABD, Somali'nin kuzeyinde yer alan ve Kızıldeniz'e çok yakın olan Somali limanlarına ihtiyaç duymaktadır. Bunun için de Somali'de merkezi bir hükümetin zarureti ortadadır. Ayrıca Asya'nın güney ve güneybatı sahilleri de ABD'nin, bölge denizlerindeki çıkarları açısından hayati bir öneme sahiptir. İşte bu yüzden gereken her tür şey yapılmalıdır."

3- ABD, gerek içte, gerekse dışta insani amaçlar taşıdığını belirtmektedir. Çıkarlarına mâtufla yapacağı işlerini "meşrulaştırmak" için böylesi amaçlardan sürekli bahsetmiştir. Böylece diğer ülkelerin de katkılarını kullanarak işine insani, ahlâki bir boyut katmıştır.

4- ABD'nin zengin bir bölge olan Körfez'e "insani amaçlar ve uluslararası hukuku gözetme" sözleriyle müdahale edişi, diğer Afrika ülkelerini rahatsız etmiş ve kendilerinin aynı durumda olmasına rağmen görülmediklerini, sahiplenildiklerini söyleyerek Batılılar aleyhine muhalefet havası oluşturmaya başlamışlardır. Afrika'nın bu rahatsızlığını bertaraf etmek için ABD buraya da el atmıştır. Ki böylece Afrika ülkeleri ABD ile iliş-

kilerini kuvvetlendirsınler, onunla ittifaklara girsınler.⁽²⁾

5- Bütün Avrupa, Arap ve Afrika ülkeleri, Somali'de olup bitenleri kayıtsızca seyretmelerine rağmen İran'ın, Afrika ülkeleriyle tek başına ilişkiler kurması ve bölgeyle ilgili ortak özelliklerle Sudan'la işbirliği içine girmesi. İşte bu durum, Batıların bölgeye yönelik stratejik hesaplarını altüst edebilecek ve buna bağlı olarak gelişmekte olan radikallerin etkinliği Batı'ya zor duruma düşürcekti. Bunu farkedenden Batı derhal harekete geçmiştir.⁽³⁾

AMAÇ İNSANLIK DEĞİL

Ayrıca strateji uzmanları, Sudan, Kenya, Eritre ve Mora'da radikal İslamcılığın gelişmesinin de Batı için rahatsızlık verici hale geldiğini ifade etmektedirler.

Hasan Turabi ile Fehmi Huveydi özellikle Somali'de gelişmekte olan milliyetçilik ve İslamcılık hareketinin özellikle de İslamcılığın ABD için önemli bir müdahale gerekçesi olabileceğini daha önceden söyleyerek kamuoyunu dikkatini çekmişlerdi. Somali'de de bu yönde kamuoyu oluşmaya başlamıştı.

Sonuç olarak söylemek gerekirse ABD'nin ve Batılıların Somali'ye müdahalesinde insancıl yönler aramaktan öte bu olayın stratejik amaçlar taşıdığını ve diğer ülkelerin de kullanıldığını unutmamak lazım.⁽⁴⁾

(1) el-Mecelle, Aralık 1992

(2) el-Vasar, Aralık 1992

(3) el-Vasar, Ocak 1993

(4) el-Älern, Aralık 1992

Der. Metin Çağırıkçı

KOSOVA

Patlamaya Hazır!

"Burada problem yok! Eğer müslümanlar başkaldırırsa on günde basırız."

Radovan Karadzic

Bütün dünyanın gözü Sırp zulmünün kan gölüne çevirdiği Bosna-Hersek Cumhuriyetinde iken Sırp'lar yeni emperyalist faşistlerle eski özerk bölge Kosova'ya da Sırbistan'a dahil etme çalışmalarını sürdürüyorlar. Dünya bunlara seyirci kalıyor. Sırbistan'ın Müslüman Arnavutlara zulmü sonucu Tito Yugoslavya'sının çözülme sürecinin aynı zamanda olduğunu ve komünist-milliyetçi mücadelesinin başlangıç noktasının Kosova olduğunu da unutmamışa benziyor.

Sırbistan Lideri Slobodan Miloseviç'in mütecaviz politikası Kosova'da büyük sıkıntılara yol açtı. Bunu gören Sloven komünistler isyan ederek Yugoslavya Federasyonundan ayrılmaya karar verdiler. Biliyorlardı ki, Sırp'lar Kosova'ya boyun eğdirmeyi başarlarsa ardından aynı akıbet kendilerini ve diğer cumhuriyetleri bekliyordu. Buna rağmen Sloven Hükümeti Kosova'nın bağımsızlığını tanımadı.

Sırp'ların vahşice zulmü ve Sırp olmayanların milliyetçilik hareketleri olmasaydı ve bütün cumhuriyetler beraberce yaşamayı kabul lensaydı ne Slovenler ve Hırvatlar Yugoslav ordusunun saldırısına uğrayacak, ne Makedonya tanınmayan bir cumhuriyet olacak ve ne de Bosna-Hersek Cumhuriyeti Sırp güçlerinin zaman zaman da şovenist Hırvatlarla birleşerek yaptıkları katliama ve etnik temizliğe maruz kalacaktı.

AET, Londra ve Cenevre Konferansları, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi (AGİK),

Birleşmiş Milletler Teşkilatı, İnsan Hakları Komisyonları ve benzeri kuruluşlar sorunun çözümünde çaresiz kalıyor. Bu çaresizlik Sırp'lara cesaret verirken diğer yandan Müslüman Arnavutları endişeye sevk ediyor. Bosna-Hersek'teki Sırp askeri başarıları da bu endişeyi kat be kat artırıyor.

Kosovalılar, Bosnalılardan farklı olarak sömürgeci efendilerinin gerçek yüzleriyle çok daha önce muhatap olduklarından uzlaşmayı ve beraberliği toptan reddediyorlar. Kosova'da okullar Arnavut öğrencilere iki yıldır kapalı. Sırbistan 1911'in başlarında Kosova'ya özerklik tanıdı. Fakat Kosova Üniversitesi'nin ve diğer okulların müfredat programını da kendi tesbit etti. Arnavut milliyetçiliğinin merkezi olarak okulları gördükleri için bunlar müfredat programıyla kontrol altında tutulmalı ve milliyetçilik kıvılcımının çakmasına fırsat verilmemeliydi. Dikte edilen müfredat programı Sırp tarihini yüceltiyor, Arnavut tarih ve kimliğine şiddetle karşı çıkıyor.

Sırp'lar okullarda takip ettikleri ırkçı politikalarla % 90 olan Arnavut nüfusuna % 29'luk yer ayırırken, % 10'luk Sırp ve Karadağ'lıya ise % 71'lik kapasite tahsis ettiler. İlk okulu bitiren 36.000 Arnavut çocuğun 10.250'sinin eğitiminin devamına izin verilirken, diğer yandan 4900 Sırp ve Karadağlı çocuğa 5735 kişilik kapasite tahsis olundu. Üniversiteyi okuyan Arnavut gençlerin sayısı ise Sırp ve Ka-

radağlılardan on kez daha azdı. Bunların da sadece ve sadece 1500'ü Belgrad'taki Sırp üniversitelerinde eğitimin yükseğini yapmak hakkına sahipti.

1991-1992'de Belgrad, Sırpça eğitimi zorunlu kılarak bütün Arnavut okullarını tatil etti. Öğretmenler bunu kabul etmedi, öğrenciler de greve çıktılar. Bunun üzerine, Sırp çocuklarının eğitim sınıfları dışında bütün okullar kapatıldı ve öğretmenler de işten atıldı. Hemen arkasından bir kararla 450.000 Arnavut çocuğu eğitim ve okuldan yoksun bıraktı. Böylece eğitim mesecisi Arnavut halkını eğitimsiz ve geri bırakmak isteyen Sırp'lara karşı Kosova'da pasif derinleşen odak noktası oldu.

Arnavutlar sonsuza kadar pasif kalamazdı. Ekim ayı ortalarında başkent Priştina ve değişik yerlerde, okulların halen kapalı olmasını protesto eden gösteriler yapıldı. Bu gösteriler Sırp güçleri tarafından şiddet kullanılarak dağıldı. Geçen yıl ve bu yıl da okulların açılma zamanında küçük, sembolik gösteriler yapıldı. Fakat 12 Ekim pazartesi günü yapılan gösteri önceki gösterilerden çok farklıydı. Binlerce insan caddeleri doldurmuştu. Böyle bir kalabalık 18 ay önceki özerklik yürüyüşünden beri ilk kez görülüyordu. Hemen hemen bütün Kosova yürüyüşüne katılmıştı.

Protestoların patlak vermesi de gösteriyor ki, Sırp'lara boyun eğmeyi red eden Arnavutlar en tabi haklarından mahrum bırakılarak

bir abluka altına alınmıştır. Şimdi Kosova iki ayrı toplum olarak bölünüyor. Bir yanda % 90'ı oluşturan Arnavutlar, diğer yanda ise Sırlar. Biri bir diğeri-nin dükkanından alış veriş yapmı-yor, kahvehanesine gitmiyor, tıbbi imkanlarından yararlanmıyor. Sırp-ların ırkçılığı demokratik hakların eşit olarak paylaşımına imkan ver-medüğinden Arnavutlar baskılara aldırmaksızın kendi seçimlerini yaptılar, mahalli meclislerini ve parlamentoyu oluşturdular. Kendi cumhuriyetlerini ilan ederek Sır-bistan'dan tamamen ayrılma kararı aldılar.

Sırların Ortçağ benzeri bas-kıcı yöntemleri karşısında Arnavut-lar kitle gösterilerinden vazgeçti-ler. Bunun yerine daha pasif dire-nişler sergilemeye başladılar. Yüz-bin doktor ve hastane personeli hastane kayıtlarının Sırpça tutul-masını reddettiler. Yüzbin insanın bu tavrı aslında Kosova'daki iki milyondan fazla Arnavut'un ortak tavrı idi.

Kosova Arnavutları'nın bağımsızlık isteği yeni oluşturulan Avru-pa düzeninde önemli fırsatlara sa-hipti. Eski Yugoslavya'nın problemlerinin çözümüne katılan üye-lerin hiç biri Kosova'yı Sırbistanın bir parçası olarak kabul eden Bel-grat'ın isteklerine karşı çıkma ces-a-retini gösteremiyordu. Kosova'nın bağımsızlığının desteklenmesi için batılı güçlerden faydalanmanın tam zamanı idi. Batılı güçler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra oluşturu-lan Yugoslavya'nın yapısını be-nimisiyorlardı. Bu yapı 1974 Ana-yasası'yla da destekleniyordu. Ba-ğımsızlık, ancak bu güçlerin yo-ğun baskısı sonucu elde edilebile-cekti.

Sırbistan Lideri Slobodan Mi-loseviç son televizyon konuşma-sında 1974 Anayasası'nı kabul et-medığını ifade etti. 1974 Anayasa-sı'na dönüş fikrinin bazılarının öz-gürlük mutfağından geldiğini be-lirtti. Aynı zamanda Kosova'mn Sırbistan'ın bir iç sorunu olduğ-u-nu, Kosova hakkında Londra veya

Cenevre'nin karar verme hakkına sahip olmadığını, asıl kararı kendi-lerinin vereceğini vurguladı.

Bu arada eski Yugoslavya'nın komşuları da artan bir ilgiyle Ko-sova'daki durumu dikkatle izliyor. Yunanistan Başbakanı Konstantin Mitçotakis yaklaşan patlamanın Yunanistan'ı korkutmuşunu söy-lüyordu. Çünkü Kosova Arnavutları ile Sırlar arasında çıkacak bir sa-vaş Arnavutluk ve Makedonya'yı da etkileyecektir. Makedonya'nın % 40'tan fazlası Arnavut kökenli-dir. Bu durum Balkanlardaki barış ve istikrarı tehlikeye sokar. Arna-vutluk Başbakanı Aleksander Mek-si de Kosovada durumun gergin olduğunu Arnavut Liderlerin halkı zaptetmede güçlük çektiklerini ifa-de etti.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konseyi, Kosova Cumhuriyeti Başkanı İbrahim Rugova ve Sırp Lider Milos Simović ile yapılan görüşmelerden sonra Kosova'ya bir heyet gönderdi. Eski Yugoslav-ya'yı destekleyen Amerika ve AET Cenevre görüşmelerinde Koso-va'da uzun vadeli bir çözüm araştırmak üzere özel bir komisyon kurdular. Komisyonun Yunanistan tarafından benimsenen görüşü Ko-sova'nın 1974 Anayasası'ndaki özerkliğe aynen geri dönülmesi yönündeydi.

Cumhuriyette uluslararası gö-zetim altında bir referandum ya-pılmasıyla ilgili görüşler var. Fakat İbrahim Rugova ve en büyük parti olan Kosova'nın Demokratik İtti-fak Partisi'nin görüşleri tamamen bağımsızlıktan yana. Şu da bir ger-çek ki, eğer referandum yapılırsa zaten çok büyük ekseriyet bağımsızlıktan yana oy kullanacak. Bu da dünya kamuoyu açısından Sırlara karşı kullanılabilecek bir koz.

Gerginlik her geçen gün artı-yor. Geçenlerde Başkent Pristina yakınlarındaki Glogovac köyünde bir Sırp polisi öldürüldü. İki gün önce Sırp polisi İtalya'nın Verona şehrindeki uluslararası bir konfe-ranstan dönmekte olan Kosova'nın Demokratik İttifak Partisinin

iki liderini tutuklamıştı. Arnavut-luk Parlamentosu, Kosovadaki in-san hakları ihlallerinin delili olarak bir protesto mektubu ile olayı Av-rupa Parlamentosuna iletti. Politik belirsizlik sürerken iki tarafta silah-lanmaya başlamıştı bile.

20 Ekim'de Pec'te savaş sonra-sının en geniş mahkemesi kuruldu. Bu Sırp mahkemesinde 19 Arna-vut, Arnavut Ulusal Cephesi üyesi oldukları gerekçesiyle 75 yıl hapse mahkum edildi. Büyük Arnavutluk kurma amacıyla örgüt oluşturduk-ları öne sürülerek mahkumiyetleri onaylandı. Mahkumlar bütün suç-lamaları reddettiler. 19 kişinin bu mahkumiyeti Yugoslavya Federal Cumhuriyeti kanunlarına da tersti.

Eski Yugoslavya yangınının başlangıç noktasının Kosova oldu-ğunu bildiklerinden, Sırlar Koso-va'yı ve Arnavut liderleri çok dik-katli bir şekilde izliyorlar. Kosova Başbakanı İbrahim Rugova Brigh-ton'daki İngiliz Muhafazakar Par-tisi'nin son yıllık toplantısına özel bir davetli olarak iştirak ettiğinde Sırların bu tavrının sebebini açıkladı: Yeni Yugoslavya (Sırbistan-Karadağ)'nın Başbakanı Milan Pa-niç Sırbistan'da Miloseviç'e sıkıntılı anlar yaşıyor. Miloseviç eski itibarını elde etmek için Sırp faşiz-minin dikkatini Kosova'ya çevir-mek istiyor. Amaç Kosova'da bir etnik temizliğe girişip Arnavut-lar'ın yerine Hırvatistan ve Bos-na'dan gelen mütecileri yerleştiri-mek. İbrahim Rugova böyle bir zulme karşı ellerindeki tüm imkan-larla karşı koyacaklarını da ekliyor.

Kosova'nın başkenti Pristina'da çıkan "Bujku" gazetesinin verdiği habere göre, Sırp ordusu ağır si-lahlarla ve savaş uçaklarıyla Ko-sovaya doğru ilerliyor. Koso-va'da Sırlara ve Karadağlılara silahlar alenen dağıtıldı ve silah kullanma eğitimleri de tamam-landı. Gazete şunu da ekliyor: Bu durum, 500.000 Arnavut'u Koso-va'dan uzaklaştırma amaçlı gizli Sırp planının ilk merhalesidir. Eğer Sırlar Bosna-Hersek'teki katliamı tamamlarlarsa, Kosova'da daha kö-tüsünü yapmalarından onları hiç-bir güç alıkoyamaz.

IMPACT INTERNATIONAL
13 November-10 December 1992
Çev: Sakir Altıntaş

KATOLİK KİLİSESİ'NDE REFORM MU?

İsa aleyhisselam, bir Roma vatandaşı olarak Kudüs'te dünyaya geldi. Hz. Adem'le başlayan "tevhid geleneğini" sürdürmek ve yahudi periyatını ihya etmekte görevi. Namus ve iffet sembolü "Betül" Maryem, bakiye olduğu halde ona hamile kalmış ve babasız doğurmuştu İsa'yı. Allah böyle dilemişti. Bu bir imtihandı insanlar için. Sadece bu yüzden imtihanı kaybedenler olacaktı. Nasıl olurdu da İsa, babasız dünyaya gelirdi?

Hız. İsa, Rabbinden aldığı ilahi gerçekleri; olduğu gibi, çarpıtmadan, halka anlattı. İnsanları "yalnızca Allah'a kul olmaya", kula kulluk etmemeye, birbirini Rab edinmemeye çağırdı. Oniki havarişi ile birlikte, Roma zulüm düzeni altında inleyen mazlumları, adaletsizliğe, zulme, hakstizliğe karşı mücadelede çağırdı. Roma aristokrasisi, ezilenler arasında giderek yaygınlaşan Tevhid akidesine karşı ve bu hareketin taraftarlarına karşı yoğun bir sindirme ve saptırma kampanyası başlattı. Zavallı muvabhid Hristiyanlar canlarını kurtarabilmek için yeraltı şehirleri kurdular, mağaralarda gizlendiler.

Öte yandan; saf ve berrak Hristiyanlık akidesi ehlileştirilmeye ve yozlaştırılmaya başlandı. Bu görevi Aziz Paul üstlendi. Hız. İsa ile hiç bir zaman dost ve arkadaş olmayan, hatta onun düşmanı olan bu şahıs, kendi anlayışına göre yeni bir din ortaya attı. Bu arada yüzerce İncil ortaya çıktı. Hız. İsa'nın tebliğ ettiği ilahi mesaj, karmakarışık hale getirildi, bulanırıldı. Miladi 325'te İznik'te toplanan Kilise Meclisi, İncillerin sayısını 4'e indirirken, Aziz Paul'un öğretilerini Hristiyanlık inancının temel tezleri olarak benimsedi. Bu arada fakten "Sezar'ın hakkı Sezar'a, Allah'ın hakkı da Allah'a" verilmişti. Artık İmparator Teodosius, Hristiyanlığı "resmi din" olarak kabul edebilirdi.

Bu arada, Allah'ın, Hız. İsa'nın vücuduna hüslül ettiği ve böylece onun "Rab" olduğu şeklindeki yorum yaygınlaştı. 431'de Efes'te toplanan din adamları meclisi, "Hız. İsa'nın ulûhiyetini" ve Hız. Maryem'in de "Tanrı'nın Anası" olduğunu onayladı.

Ayrıca Hint, Muir ve İran mistisizminin etkisiyle gelişen "ruhbanlık" anlayışı da giderek kurumsallaştı. Kilise, IV. yüzyılda ruhban sınıfının evlenmesini yasakladı.

Roma İmparatorluğu'nun resmi ideolojisi haline gelen Hristiyanlık, sürekli bir değişim, reformasyon, daha doğrusu "deformasyon" süreci yaşadı. İmparatorluk döneminde "Roma aristokrasisinin" egemenliğini pekiştirip menfaatlerini koruyan Hristiyan ideolojisi, Batı Roma'nın çöküşünden sonra, Ortayağ boyunca "ruhban sınıfının" mutlak hakimiyetini sağlayan bir vasıta haline geldi. Papa'nın ağzından çıkan her şey doğrudur. Dilediğini "engizisyon" mahkemesinde yargılayıp "aforo" edebilir, ailediğinin de "endüljans" satarak günahını bağışlayabilir di.

Ancak Yenicay başlarında "bümanistlerin" ve Rönesans aydınlarının Kilise'ye yönelik ciddi eleştirileri Reform olaylarına ve "protestan" anlayışların doğmasına yol açtı. Kilise kendini yenilemek ve bazı ilkelerini "kabul edilebilir" hale getirmek mecburiyetinde kaldı. "Trent Konsili" böyle bir ihtiyacın sonucu idi. Ancak, Batı aydınlarının kafasında oluşan soruları cevaplayacak ve tatmin edecek nitelikte olmayan değişiklikler, bu kesimin tepkisini hafifletmedi. Öyle ki, "laisizm" yani kilise dışında kalmak, zamanla "ateizm"e dönüştü. Kilise, itibarını ve etkinliğini iyice yitirdi. Akla, bilime ve insan fıtratına uymayan yorumları ve ilkeleriyle tamamen silinme tehlikesi Hristiyanlığın en önemli handikapıydı. Avrupa'da üyeleri her geçen gün azalan kiliseler bir bir kapanıyordu.

Papa, bu tehlikeyi görmüş olmalı ki; insanlığın ulaştığı genel doğruları kabul eden ve akla ters gelen "Testis" (Baba-ogul-kutsal ruh) akidesini yumuşatıp neredeyse "Tek Tanrı" inancına ulaşan bir "din kitabı" hazırlattı.

L'Express'ten yapılan aşağıdaki çeviri, bu yeni din kitabının hazırlanış byküsünü anlatıyor ve kaptan bazı pasajlar aktarıyor:

UMRAN

Katolik Kilisesi'nin Yeni Din Kitabı

Tours Piskoposu Monsenyör Jean Honore 4 Aralık 1986 günü kendini düşüncelere sevkeden bir telefon görüşmesi yapar. Telefonun öbür ucunda inanç doktrini için rahipler heyeti nazırı, Vatikan'da Papa'dan sonra sözü en çok dinlenen insan olan kardinal Joseph Ratzinger vardır. Telefondaki ses özetle şöyle konuşur: "Kilise evrensel bir din kitabı yayınlamaya karar verdi. Bu kitap üzerinde bizimle birlikte çalışmayı kabul eder miydiniz?"

Monsenyör Honore, düşünmek için kendisine bir süre tanınmasını talep eder. Sorulu-cevaplı din eğitimi sahasında ünlü bir Fransız uzmanıdır o. Alman meslektaşının, 66 yaşındaki bir insanı ehemmiyetsiz bir maceraya davet etmeyeceğini bilmektedir. Roma'nın tasarladığı kitabın, ilk dini bilgileri öğretmek için içerindeki soru ve cevapların çocuklara ezberletildiği ya da tekrarlatıldığı risaleler ile hiç bir alakası yoktur. Söz konusu olan 16 asırdan bu yana kilise'nin yapmadığı bir çalışmadır. Amaç üçüncü bin yılın eşğine gelindiği şu yıllarda, kilise imanının ve ahlakının bir tanımını yapmaktır.

II. Vatikan bu konu üzerinde hiç bir karara varmamıştı. Hatta 1977 Ruhani Meclisi sırasında bu düşünce reddedilmiş, Kutsal şehirde bir araya gelen piskoposların büyük çoğunluğu tarafından "vakitsiz" bulunmuştur. Ne varki 1985'de toplanan bir başka mecliste fikirlerini değiştirirler. Bu arada 1978 yılındaki papa seçiminde Polonyalı kardinal Karol Wojtya, papalığın üçlü tacını taşımakla görevlendirilecektir.

2 Ocak 1987'de Monsenyör Honore, Roma'ya cevabını verir:

"Kabul". Her şey bir tarafa görevden kaçmak onun karakteri değildi zaten. 24 Haziran 1984 günü hür eğitimin savunması için 1 milyon kişiyi Paris'te bir araya getiren gösteriyi teşkilatlayanlardan birisi de odur.

Çalışmalar hemen başlar. Kardinal Ratzinger, piskoposlardan oluşan bir çekirdek kadro kurar. Yazarlar belirlenmiştir. Bu redaktörlere daha sonraları Kuzey Amerikalı bir papaz ve 30 seneden beri Beyrut'ta yaşayan, İslamiyet'i çok iyi bilen ikinci bir Fransız papaz olan Jean Carbon da katılır.

İlk soru, kimin ne yapacağı idi. İtalyan Monsenyör Alessandro Maggioni ile İspanyol Monsenyör Jose Estapa Laurens, Hristiyan Amentüsü üzerinde çalışmayı istediler. Şili ve Arjantin'li monsenyörler ise dini merasim ve dualardaki sıra konusunu işlemeyi. Gariye ahlak kalıyordu, der monsenyör Honore; Üçüncü kısım yani en önce ve en zor olanı. Tours piskoposu, başında Leeds monsenyörü David Konstant'ın bulunduğu bir İngiliz ekibiyle birlikte çalışmalara koyulur.

İkinci soru, kitabın hangi dilde yazılacağı, iletişimin hangi lisanla yapılacağıydı. Öyle ya, biri İngilizce bilmeyen, diğeri İtalyanca bilmez. Bir üçüncüsü ise İspanyolcadan hiç anlamaz. Kutsal Ruh havarilere çeşitli lisanları bir yortu sırasında ihsan eder. Allaha şükür Latince gibi ölmemişse de herkesin az çok konuştuğu ve üzerinde hem fikir olduğu bir tane vardı, o da Fransızca. Fransızcanın seçimi Kilise'nin bir iradesi sonucu değildir. Fransızcanın uluslararası bir diplomasi lisanı olarak kullanılmasının faydası vardır. Bu gün kitabın İngilizce yayınlanması korkular uyanırdır. Aynı kelimeler ABD'de başka, Avustralya'da başka hatta II.

Elisabeth'in krallığında başka manalar taşımaktadır. Çözüm tek mütercimim kaleminden bir İngilizce bir de "Amerikanca" iki ayrı versiyonun yazılması.

1987 sonunda Honore ve Konstant çalışmalarının bir kopyasını gönderirler. Vatikan'ın cevabı: "Oldukça soyut. Yeniden ele alın.".

Hazırlanan metinler papalığın oluşturduğu bir heyetin acımasız süzgecinden geçiriliyordu. Tıpkı havariler gibi 12 kişiden oluşuyordu bu kurul. Başkanları da Kardinal Ratzinger.

Nihayet bir çok kere gidip geldikten sonra, 1989'da kitabın ilk şekli dünyanın çeşitli yerlerindeki 3.000 piskoposa gönderilebilecek nitelikte bulundu. Beraberinde de bir soru soruluyordu; "Ne düşünüyorsunuz?" Bu insanların üçte biri sıkı bir tartışma açar. Ve tam 25.000 değişiklik önerisi gönderilir. Bunların çoğu da ahlak üzerinedir. Rekor 1.200 değişiklik önerisiyle bir Amerikalı piskoposa aittir.

Kuzey Amerika'da ilahiyatçılar telaşa kapılırlar. Takıldıkları hususlar da hep aynı; Evrimcilik konusunda bilim ile çatışmaya gerek yok. Kadın hakları ile ilgili ifadeler gerek yok. Doğum üzerinde ihtiyatlı bir sessizlik olsun. Kışkırtıcı birleşmesini zedeleyecek hiç bir şey bulunmasın, gibi...

Güney Amerikalıların getirdikleri değişiklikleri ise hep fakirlikten esinlenmiş; mülkiyet hakkının mutlak olmadığı çok iyi ifade edilmiymiş, Asyalı piskoposlara göre doğunun büyük dinlerinin ilgisinden bahsedilmeyiş bir eksiklik. Afrikalıların derdi ise kabile adetlerinin büyüclükle kanştırılması.

"Kudüs Postası" gazetesi ise, yeni kitapta "İsrail'in bir millet olarak değil Yahudiler" olarak geçtiğini öğrenir. Nasıl olur da İsrail bir millet değildir?

30 Nisan 1992'de Jean Paul II, kitabı bizzat kendisi de bir takım düzeltmeler yaptıktan sonra onaylar.

110 bin nüshalık ilk baskı hemen tükenir, ardından 40 binlik ikinci bir baskı yapılır.

Böylesine müstesna bir insiyaki Jean Paul niçin kullandı dersiniz? Oysa ki bu güne kadar papalar, Pie V in hazırladığı tebliğ kitabını takip etmişlerdir hep. Pie X'un yaptığı çalışma bile bir evvelkinin bir uyarlamasıydı. 16. yy.'dan bu yana üç yeni dogma mı açıklanmış oluyordu? Varsın olsun. Onlar sadece ve basitce Trente konsiline dahil edilmişler. (Trente konşili protestan reformundan sonra Katolik kilisesinde yapılan ilk reformu ve disiplinin yeniden kuruluşunu simgeler. K.B.Ç.)

Yalnızca eskimişliği değildir sebep; 1977'de yeryüzünde 1566'dan bu yana çok şeyin değiştiği pekala görülebilirdi. En azından iki başka açıklama yapılabilir gibidir.

Yeni tebliğ kitabı elbette Vatikan II doğrultusunda şekillenmiştir, ama yine de onun bir takım noticelerini düzeltmeyi de amaçlamaktadır; "Müfsir erkilerini", piskoposlar konferanslarının muhtariyeti, dinî eğitimi farklı milli kültürlerle ve çeşitli sosyal çevrelere uyarlama gayretleri, Roma'nın gözünde "inanç birliğini" tehdit eden bir dağılmaya, bir tefsir enflasyonuna yol açmıştır. Monsenyör Honore bu konuda verdiği bir örnekte: "İsa'nın Allah'ın oğlu" olduğu beyanı insanların kefilî ve mükemmel bir insanlığın şahidi "Nasrani İsa" lehine terkedilmiştir." demektedir. Alman tebliği mesela çok karmaşıktır ve adeta üniversite talebelerine hitap edecek şekilde hazırlanmıştır. Guatemala'da ise bir yerli şaman gelip ayini başlatabilmektedir. Kısacası saatleri doğru merkeze göre yani Roma'ya göre ayarlanmaktadır yapılacak olan.

İkinci hedef şu dünya sahnesinde Kilise'nin varlığını açık bir şekilde isbat etmek isteği olabilir: Kilise'nin ne olduğunu söylemek. "İçinde bulunduğumuz çağda fikirler pazarı artık sabitleşmişken, dini inançlar kendini kabul ettirir ve yaygınlaşırken, Kilise'nin renk

farklılıklarını vurgulamasının zamanı değil midir?" der, Monsenyör Honore.

Renkler gerçekten de gök kuşağındaki tüm renkler. Kilise evrensel olduğunu hatırlatmak istiyor, "Katolik" kelimesinin ("tömlüğe göre", "bütüne göre") etimolojisine uygun olarak 672 sayfalık bir kitapta "Bütün"e ait vizyonunu ve insan davranışlarıyla insan faaliyetleri üzerine ne varsa onlarla ilgili yaklaşımlarını özetliyor.

Şematik olarak yeni tebliğ de-vasa bir kıyas üzerine kurulur. "Tanrı, üç kişilikteki tanrı, tek bir kişidir. Oysa insan tanrının bir tasviridir. Dolayısıyla insan haddi zatında bir kişidir."

16 Kasım'da çıkan kitap büyük yankı uyandıracığa benzer. Zira kilise hükümetlerin ve partilerin ister istemez er veya geç hesaba katmaları gerekecek açıklamalarda bulunmaktadır.

Dolayısıyla bir meydan okuma; Kime? Toplumlara karşı 20. yy sonunda toplumlar büyük çalkantılara gebe, tıpkı 16. yy. Avrupası gibi. Trente konsilinin kapanmasından bir sene önce başlar din savaşları, hatırlayacak olursak. Yine Hristiyanlara ve her şeyden önce de katoliklere karşı bir meydan okuma "Muhafazakarları" olsun "ilericileri" olsun hatta "gericileri" olsun ya da "entregristleri olsun katoliklerden bazıları alkışlayacak bazıları da dış bileyecektir.

"Papa mı? Nerede onun tefrikaları?" diyordu bir gün Stalin. Stalingrad savaşının üstünden tam 50 sene sonra Vatikan insanların rümüne hitap ederek cevap verir gibidir: "Şu tezatlarınıza bakınız. Şu ayrılıklarınıza bakınız..." Bir dünya savaşına taraf olmanın bir ifadesi, barışçı bir tarzda. Önleyici olur mu? İnşallah. Ya da Amen. Nasıl isterseniz.

Michel Legris /L'Express

KİTAPTAN ALINTILAR

DİN KİTABI VE EĞİTİMİ

* Bu kitabın gayesi, Vatikan II ve Kilise geleneğinin bütünü işi-

ğinde Katolik doktrinin iman ve ahlak hakkındaki temel ve esas görüşlerinin sentetik ve organik izahatını yapmaktır. (S. 13)

* Dolayısıyla kitabı bir bütün olarak okumalıdır. (S. 14)

* Gayesi itibarıyla bu din eğitimi, söz konusu izahatlarda ve tebliğ metotlarında hitap ettiği kişilerin kültür, ruhani olgunluk, yaş, sosyal konum gibi farklılıklarının gerektirdiği uyarlamaları gerçekleştirmeyi üstlenmemektedir. Zaruri olan bu uyarlamalar, özgün din eğitimlerine ve bununda ötesinde müminleri eğiten kişilere düşmektedir. (S. 15)

ALLAH

* Allah hiç bir zaman insan tasvirinde değildir. O ne erkektir ne de kadın. Allah öylesine saf bir ruhtur ki onda cinsiyet farkına yer yoktur. (S. 142)

* İsa'nın dirilişini fizik kanunları dışında yorumlamak ve onu tarihi bir olgu olarak tanımlamak imkansızdır. (S. 142)

* Dirilen İsa (...) orantık ve gerçek olan bu vücut, böyle olmakla birlikte şerefli bir vücudun özelliklerini de taşır. Onun için artık ne zaman vardır, ne de mekân, o istediği anda ve istediği yerde var olabilir, zira onun insanlığı yeryüzüne sığmaz, o Baba'nın ilahi katına aittir. (S. 143)

İNSAN

* İnançları ve dini davranışları (duaları, kurbanları, tapınmaları, tefekkürleri, vs.) ile insanlar, Allah'ı hep arayış içinde olduklarını çeşitli biçimlerde tarihleri boyunca ve bu güne kadar gösteregelmişlerdir. Bir takım belirsizliklere rağmen bu ifade biçimleri o kadar evrensel ki insan için pekala "dini bir varlık" diyebiliriz. (S. 31)

* Tanrı'nın bir tasviri olduğundan insan oğlu kişi haysiyetine sahiptir. O sadece bir şey değil, fakat birisidir. (S. 82)

KATOLİK KİLİSESİ

* "Katolik" kelimesi "tamamına göre" veya "bütünlüğe göre"

manasında "evrensel" demektir. (S. 162)

* Hristiyan inancı bir "kitap dini" değildir. Hristiyanlık "Allah Kelâmı'nın dinidir, yazılı ve dilsiz bir kelimetullahın değil, yaşayan ve recessüm eden bir kelimetullahın escriidir." (S. 36) Onların ölü birer harf olarak kalmamaları için, yaşayan Tanrının ezeli kelâmı olan, İsa'nın, Kutsal Ruh kanalıyla idrakimizi "Kutsal Kitapların anlaşılmasına açması" gerçektir. (S. 36)

PROTESTAN VE ORTODOKSLAR (....) YAHUDİLİK

(...) Yahudilere ve dinlerine karşı saygılı olmaya ve onları daha iyi tanımaya davet edilir hristiyanlar. (S. 241)

İSLAM

Kurtuluş tasarısı Yaratıcı'yı tanıyan herkesi kucaklar. En başta İbrahim'in dinini yaşayan bizimle birlikte Rahman ve Rahim olan, hesap gününün sahibi tek bir Allah'a inanan müslümanları. (s. 185)

DİĞER DİNLER

Kilise, diğer dinlerde de bilinmeyen ama yakın olan Tanrı'nın "tasvirler altında ve gölgeler içinde" arandığına inanır. Her hayata nefes veren insanların kurtuluşunu isteyen hep o Tanrı'dır. (S. 185)

HURAFELER, BÜYÜ vs.:

* İbadet ve kutsal işaretlerde gerektirdikleri manevi hazza duymadan, şekle bağlı kalmak hurafelere kapılmak demektir. (S. 436)

* Yıldız falı, astroloji, el falı, geleceği okuma, münecimlik, medyumlara inanma bütün bunlar zamanın, tarihin ve neticede insanların üzerinde hakim birgüç olma iradelerinin, aynı zamanda da gizli kuvvetlere yakın olma arzusunun tezahürüdür. (S. 437)

* Her neviden büyüculük veya sihirbazlık (...) dinin faziletine şiddetle muhalif eylemlerdir. (...)

Muska taşınması da doğru değildir. İspirizm büyüculüğe veya kehanete dayanan hareketleri gerektirir. Kilise bu hususta da müminleri sakınmaları için uyarır. (...) (S. 437-438)

KUTSAL SANAT

* Gerçek kutsal sanat insanı, Aziz ve takdir edici, Yaratıcı ve Kurtarıcı olan Allah'ı sevmeye, ona tapmaya, ona ibadet etmeye sevkeder. Bu nedenle piskoposlar eski ve yeni demeden, kutsal sanatı bütün şekilleriyle teşvik etmeli ve dini törenlerdeki ve ibadet mekanlarındaki iman hakikatine ve kutsal sanatın otantik güzelliğine ters gelen ne varsa hepsini aynı dini ihtimamı göstererek uzaklaştırmalıdır.

BİLİM

* Dünyanın ve insanların başlangıcı ile ilgili sorular, kosmozun yaşı ve boyutu canlı şekillerinin oluşumu, insanın ortaya çıkışı hakkındaki bilgilerimizi muhteşem bir şekilde zenginleştiren sayısız bilimsel araştırmaların konusu olmuştur. Bu buluşlar her seferinde bizi Yaratıcının büyüklüğüne daha da bir hayran olmaya, bilginlere ve araştırmacılara verdiği zeka ve bilgelik için ve bize bahsettiği bütün eserleri için O'na şükretmeye davet etmektedir. (S. 68)

* Dünyevi gerçekler ile uhrevi gerçeklerin çıkış noktası yine Tanrı'dır. (S. 45).

GENETİK

* "İnsan embriyonlarının birer biyolojik madde gibi kullanılmak üzere depolanması maneviyata aykırıdır." Ana ve babanın kromozomları veya genleri üzerine yapılan bu müdahaleler tedaviyle iyili olmayıp, cinsiyete veya belirlenen diğer özelliklere göre seçilmiş insan üretme emeline matuftur. Bu müdahaleler insan oğlunun şahsi haysiyetine, bütünlüğüne ve yinelenemez ve tek olan kimliğine tamamen aykırıdır. (S. 486)

* Kan-kocaya yabancı bir üçüncü kişinin (sperm veya döl yatağı

sağlayarak) müdahil edilmesiyle akrabalık bağlarının kopmasına yol açan bu tür teknikler ciddi bir şekilde edep dışıdır. (...) Üçüncü kişiyi katmadan kanı koca arasında gerçekleştirilecek böyle bir suni dölleme daha az zararlı olmakla birlikte yine de manevi açıdan kabul edilemez. Zira seksüel eylemle dünyaya getirme eylemi birbirinden ayrılmış oluyor.

* Bir çocuğun oluşumunda belirleyici eylem iki insanın birbirlerine kendilerini vermesi eylemi değildir artık. Embriyonun kimliği ve yaşamı doktorların ve biyologların ellerine teslim ediliyor ve insanoglundun kaderi ve soyu üzerinde tekniğin hakimiyeti kuruluyor. (s. 484)

* Çocuk bir alacak değil, bir ih-sandır. "Evliliğin en mükemmel hediyesi" bir insandır. Çocuk sahip olunan micta gibi görülmemelidir. Zira bu bizi sözde bir "çocuğu hak etme" anlayışına götürür. (S. 484)

* Kısırlığı giderici çahşmalar teşvik edilmeli, yeterki Allah'ın iradesine ve maksadına uygun, insanın külli ve gerçek menfaatine, haklarına saygılı olsun. (S. 483-484)

ORGAN NAKLİ

* Verici veya hak sahipleri açık bir şekilde rıza göstermemişlerse organ naklinin kabulü mânen kabul edilemez.

* Ölümden sonra organ bağışi meşrudur ve övülecek bir davranıştır. (S. 470)

ÖLÜM İZİNİ

* Sebep ve vasıtaları ne olursa olsun, sakatların, hastaların veya ölümcül hastaların hayatlarına son verilmesidir ölüm izni: Maneviyat bakımından kabul edilemez bir hareket tarzıdır. (S. 466)

TOPLUM

* İnsan istidatlarının gerçekleşmesi için toplum bir zarurettir. (S. 395)

* Vatandaşlar toplum hayatında olabildiğince etkin bir yer işgal et-

melidirler. Bu katılımların nasıl olacağı bir ülkeden diğerine veya bir kültürden diğerine değişir.

* Sosyal adalet insanın yüce haysiyetine saygı duyulmakla sağlanır. (S. 401)

* İktidara bağlılık ve kamu malında ortak sorumluluk vergilerin ödenmesini oy kullanma hakkını ve ülkenin savunmasını icabettirir. (s. 459)

* Siyasi iktidarın baskısına karşı direnme şu hallerin bir araya gelmesi dışında silahlı mücadeleye dönüşmemelidir.

- Temel hakların önemli biçimde ve sürekli olarak tecavüze uğraması.

- Bütün diğer mücadele yollarının boşa çıkması.

- Daha kötü kanışıklıklara meydan vermeksizin.

- Başarıya ulaşmada köklü bir umudun olması.

- Daha iyi çözümlerin makul olarak öngörülmesi imkansız ise (S. 460).

EŞİTSİZLİKLER

* Allah'ın sünnetine aykırı olmaları hasebiyle cinsiyet, ırk, fen rengi, sosyal konum, dil veya din sebebiyle kişinin temel haklarına hâlel getiren her türünden ayrımcılığa son verilmelidir. (S. 402)

* Dünya'ya gelen insan maddi ve manevi hayatını geliştirmek için gerekli şeylere sahip değildir. Başkalarının varlığına da muhtaçtır. 'Yetenekler' eşit dağıtılmamıştır. İnsanlar birbirlerinden faydalansın istemiştir. Allah, İnsanlık ailesinin hakları arasında sosyal ve ekonomik eşitsizlikler günah vesilesidir. Sosyal adalet hakkaniyete insan haysiyetine, sosyal ve uluslararası barışa en büyük engeldir.

GÖÇ (...)

HÜRRİYET:

* Hürriyet her şeyi söylemek ve her şeyi yapmak hakkı değildir. (s. 372)

* Vatandaşlar sivil otoritelerin manevi düzeninin gereklerine karşı olan hükümlerine şuurlu bir şekilde

de direnmelidirler.

"İnsanlara itaat etmekten önce Allah'a itaat etmek gerekir. (S. 481)

NEFSİ MÜDAFAA

* Kişinin kendini sevmesi maneviyatın en tabii ilkesidir. Dolayısıyla yaşama hakkına saygı duyulmasının sağlanması meşrudur. Hasmının ölümü pahasına hayatını koruyan kişi suçsuzdur.

ÖLÜM CEZASI (...)

SAVAŞ, SİLAHSIZLANMA, BARIŞ (...)

ÇEVRE

Yedinci emir Kainatın bütünlüğüne saygıyı ister. Hayvanlar, bitkiler ve diğer varlıklar geçmiş, halihazır ve gelecekteki insanlığın ortak menfaatine hizmet için yaratılmışlardır. Dünyadaki hayvan, maden ve tahıl kaynaklarının, manevi çizgisinin dışına çıkamaz. (s. 490)

HAYVANLAR

* Hayvanlar Allah'ın yarattıklarıdır. Onlar Allah'ın mucizevi şefkatine mazhurdurlar.

* Hayvanlar Allah'ın kendi suretinde yarattığı insanların hizmetindedir. Onlardan yiyecek ve giyecek edinir, insanlar ve onları içinde kullanabilir. İnsan hayatını kurtarmak ve tedavi etmek gayesiyle hayvanlar üzerinde bilimsel ve tıbbi denemeler makul sınırlar içinde kalmak suretiyle manen sakıncalı değildir.

* Hayvanlara gereksiz yere acı çekertmek ve telef etmek insan haysiyetiyle bağdaşmaz. Dünyada fukaralık hüküm sürerken hayvanlara para harcamak doğru değildir. Hayvanlar sevilir ama insanlara gösterilmesi gereken sevginin onlara gösterilmesi yanlıştır.

EKONOMİ

* Bütün sosyal ilişkilerin ekonomik faktörler çerçevesinde belirlendiği bir sistem insan tabiatına ve eylemlerine aykındır.

* Kazancı ekonomik faaliyetin ana gayesi ve temel kuralı olarak açıklayan bir teori manen kabul

edilemez. (...) Ekonominin düzenlenmesini merkezi planlamaya bırakmak sosyal bağları kökünden bozarken; piyasa kanununun eline bırakmak sosyal adaleti yok etmektedir. Zira "Pazar"ın tatmin edemeyeceği nice insani ihtiyaçlar vardır. (s. 492)

MÜLKİYET:

* Allah dünyayı ve bunca zenginliklerini insanlığın ortak hizmetine vermiştir. Ta ki insan ona sahip çıksın, çalışarak ona hakim olsun ve meyvelerini yesin. (s. 488)

* Çalışarak elde edilen veya miras veya bağış yoluyla kazanılan mülkiyet hakkı dünyanın insanlığın tümüne verilmesini zedelemeyiz. (s. 488)

* Siyasi otorite kamu menfaatine bu mülkiyet hakkının kullanılmasını düzenlemek hak ve vazifesine sahiptir. (s. 488)

* Bir başkasının malına, sivil kanunlar cevap verse dahi, haksız bir şekilde el koymak yedinci emire aykırıdır. Ödünç verilen mallara kayıp eşyalara sahiplenmek ticarette vergi kaçakçılığı yapmak; karışındakinin cehaletinden ve darlığından faydalanarak fiyatları yükseltmek, düşük ücret vermek de...

Malları olduğundan daha iyi göstermeye çalışmak, hukuka uygun karar verecekleri menfi yönde etkilemek, kamuya ait malları özel işlerinde kullanmak ve sahiplenmek, vergi kaçırarak, çeklerde ve faturalarda tahrifat yapmak, israf etmek de manevi yasaklardır. (s. 489)

İŞ, GREV, İŞSİZLİK

* İş insan içindir, insan iş için değil. (s. 493) (...)

AİLE

* Aile sosyal hayatın asli hücresidir. (s. 493)

* Aile özgün sosyal tedbirlerle korunmalı ve yardım görmelidir.

* Çok eşlilik ahlak kanunlarına uygun düşmez. Karı koca beraberliğine kökten muhaliftir. (...)

* Evlilik niyetinin bulunduğu beraberliklerde "denemeye hak kazanma" iddiası var. (...) Oysa insan sevgisi "denemeye" müsamaha göstermez. (s. 486-487)

ÇİFTLER

* Erkek ve kadının cinsi beraberlikleri sadece biyolojik bir şey değil onun da ötesinde daha deruni insani hasletleri içerir. (s. 486)

* Çiftlerin birleşmelerini gerçekleştiren eylemler temiz ve saygı değer eylemlerdir. Cinsellik bir neşe ve sevinç kaynağıdır. Yaratıcı bu üreme vazifesini yerine getirirken çiftlerin bir haz, bedeni ve manevi bir tatmin daymalarını irade buyurmuştur. Dolayısıyla çiftler bu arzu peşinde giderken ve bundan zevk alırken kötü bir şey yapmamış olurlar. Onlar Yaratıcının kaderini kabulleniyorlar. (S. 481)

DOĞUM KONTROLÜ

* Haklı sebepler var ise çiftler çocuk yapmayı erteleyebilirler. Bunun egoizmin eseri olmamasına ebeveynlik vazifesini tam yapamama endişesi taşımasına dikkat etmelidirler. (s. 482)

* Tabii korunma metodları ahlakın objektif kriterlerine uygundur. Bunun dışındaki tabii akışı engelleyici müdahaleler özünde kötüdür. (s. 483)

HOMOSEKSÜELLİK

* Kadın ve erkeklerin küçümselemeyecek bir bölümü homoseksüel eğilimler taşımaktadır. Onlar bu hallerini kendileri seçmiyorlar. Bu durum çoğu için bir sınav. Saygıyla, şefkatle ve nezaketle karşılanmalıdır. Onları toplum dışına itmekten kaçınmalıdır. (s. 480)

* Homoseksüel insanlar iffete davet edilmelidir. (s. 480)

* Homoseksüellik çağdan çağa kültürden kültüre değişik şekiller arz etmektedir. Psikik nedenleri henüz açıklanamamaktadır. (s. 480)

VÜCUT, SPOR

* Vücut kurtuluşun baş etkenidir. (s. 217)

* Ahlak bedeni hayata saygıyı gerektiriyorsa da onu mutlak bir değer olarak algılamaz. Vücutten tapınmayı öne çıkartacak neopayen bir anlayışa karşı durur. (s. 468)

* Aşırı yemek, alkol, tütün ve ilaç kullanımı gibi aşırılıklardan sakınmak (...)

İNTİHAR

* İntihar insanoğlunun hayatı sürdürmek ve korumak hususundaki tabii içgüdüüne aykırı bir davranıştır. İnsanın kendisine olan sevgisine ciddi şekilde karşıdır. (s. 467)

* Kendisi intihar eden kişinin ilahi kurtuluşa ereceğinden umut kesilmemeli (s. 467).

YAKILMA

* Yeniden dirilişe olan inancın inkar edilmesi anlamına gelmediği takdirde cesedin yakılma eylemlerine kilise olumlu bakar. (s. 470)

BİLGİLENME

* Hislerinizde bir utanma duygusu olduğu gibi vücudun da bir utanma duygusu vardır. Bazı medyalarda en gizli sırların ayan beyan edilmesi doğru değildir. Utanma duygusu modanın ve hakim ideolojilerin baskısına karşı duracak bir hayat tarzını icap ettirir. (s. 509)

L'EXPRESS

20 Kasım 1992

Çev: Kâmil Bilgin Çileçöp

Ne Dedi ♦ Ne Yazdı?

Somali'de Petrol Faktörü

"Eld ettiğimiz belgelere göre, 1991 yılının Ocak ayında iktidardan düşmeden önce Somali Başkanı Muhammed Siad Barre ülkesinin üçte ikisinde petrol arama izni dev Amerikan petrol şirketleri Cnoco, Amoco, Chevron ve Philips'e verdi... Şimdi bu petrol şirketleri Bush yönetiminin Somali'ye asker göndermekle milyonlarca dolarlık yatırımlarını da korumasını bekliyorlar."

Hürriyet 20.1.93 (Los Angeles Times'den)

İdeal ihtiyacı

İdealler, inançlar, iddialar... İnsan ancak bunları yaşayabiliyorsa, paylaşabiliyorsa, kendi işlevselliğine kavuşuyor. Dolayısıyla, ideallerin, inançların, iddiaların yeşerebildiği ortamlar, insanın yalnızlığını azaltıyor, mutluluğunu kolaylaştırıyor.

Bu özellikleri bakımından, yaşadığımız çağın çöleşmekte olduğu söylenebilir. Hatta ideallerden, inançlardan ve iddialardan, toplumun ve bireyin uzaklaşmakta olduğu, buna eklenebilir. Ama toplumun ve bireyin bu doğrultusıyla mutluluğa yakınlaşmakta olduğunu söylemek de mümkün değil. İnsanın, insan olmanın tadına varabilmesi için, inançlarına, ideallerine, iddialarına, rüyalarına, özveriye ihtiyacı var. Başkaları için değil, kendi bireysel esenliği için bu gerekiyor.

Günümüzün eksikliği, günümüzün çıkmazı, büyük ölçüde bu noktada toplanıyor. İnsanın ancak "kendinden vererek" ulaşabileceği bir esenliğe, onu hep "kendine almaya" şartlayan bir ortamda ulaşmak zorunluluğu... İmkansız mı? Sanmıyoruz. İnançlar, idealler iddialar bunun için var. Bunun için ve her şeye rağmen güçlü. Hatta daha da güçleneceği izlenimini şimdi veriyor.

İnançlar, idealler, iddialar, insanlığın artık geride bıraktığı bir döneme mi ait?

Eskimiş, modası geçmiş, işlevini tamamlamış, süresini doldurmuş kavramlar mı?

Bunu da sanmıyoruz. İnsanlığın bulunduğu nokta, bireyin yalnızlaşması ve mutsuzluğu eski bir sözün yeniliğini düşündürüyor.

İnsanlığı ve insanı, ancak ideallerin kurtarabileceğini...

3.1.93 Sabah-İsmail CEM

Köpek mi şanslı, insan mı?

New York'ta dilencilik yapan 100 binin üstünde insan var. Hemen hepsi yarı aç, yarı tok, kışları buhar kusan mazgal üstünde, yazları park sıralarında ömür tüketiyorlar. Oysa Amerikalılar kedî-köpeklerini beslemek için yılda 20 milyar dolar para harcıyor. Yeni dünya düzeninde kader vurgunu yiyeceklerin köpek kadar değerli yok.

18.1.93 Hürriyet-Dogan Uluç

DÜNYA SİSTEMİ ve MÜSLÜMANLAR

Mustafa ÖZEL

Dünya sistemi (daha doğrusu, dünya-sistem) Avrupa-merkezli olarak doğdu, sonra Atlantik-merkezli hale geldi, şimdiyse Pasifik-merkezli olmaya yönelmenin işaretlerini veriyor. Sistemin tabiatını, tarihsel evrimini, işleyiş biçimlerini ve özellikle sistemin dahilindeki hegemonya kayışlarını kavramadan, içinden geçmekte olduğumuz hızlı değişimleri değerlendirebilmek mümkün değildir. Hadiselerin mantığı içinde boğulmuş açıklama biçimleri, önümüzü Zü aydınlatmaktan ziyade karartmaktadırlar.

Şu son üç-dört yılın büyük hadiselerini hatırlayalım: Almanya (daha doğrusu, Avrupa) artık demir perdeyle ikiye ayrılmış değil, Sovyet imparatorluğunun yerinde yeller esiyor, yani soğuk savaş sona erdi. Sovyetler kaybettiğine göre, bu savaş Amerikalılar kazandı! Derken Körfez Savaşı (daha doğrusu, işgali) patlak verdi ve televizyonlarımızın önüne kurulup naklen izlediğimiz gibi bu savaş da Amerika kazandı! Ancak, soğuk savaşın ve Körfez Savaşının muzafer başkumandanı George Bush, girdiği ilk başkanlık seçimini kaybetti. Hem de 46 yaşındaki, asi bir genç karşısında. Sadece bu bir tek paradokstan bile, hadiselerin hiç de medyanın empoze ettiği biçimde yorumlanamayacağı sonucunu çıkarabiliriz. Soğuk savaş Sovyetlerin kaybettiği olduğu aşikâr olsa bile, Amerikalıların kazanmış olduğu su götürür. Körfez Savaşının sadece patlak vermiş olması bile, Amerikan hegemonyasının ne ölçüde aşınmış olduğunun işaretidir. Bir Üçüncü Dünya ülkesinin, dünyanın sisteminin hegemonik gücüne kafa tutma cesaretini göstermiş olması, kendi gerçek gücünden değil, karşındakinin güç kaybından ötürüdür. Amerika'nın yirminci yüzyıldaki hakiki jeopolitik rakibi Rusya değildir; dolayısıyla bu ülkeye karşı kazanılmış gibi sunulan "Soğuk Savaş Zaferi" (dolayısıyla, totalitarizme karşı demokrasinin üstün gelmesi) bir yanılsamadır. Yüz yıl önce Komünizm vehmine kapılanlar, şimdi serbest piyasa (doğrusu: kapitalizm) ve liberal demokrasi vehminin kurbanı olmaya hazırlanıyorlar.

Görüşlerimi dört genel hüküm çerçevesinde sunmaya çalışacağım. Önce bu hükümleri sıralayacak, sonra bir-nevi gerekçeli savunmaya geçeceğim. Tahlilinde tarihçi Braudel ile Immanuel Wallerstein'den büyük ölçüde faydalandığımı ifade etmeliyim.

1. Hüküm: Dünya Sistemi bir zamandır söylenegeldiği gibi, iki süper gücün hakimiyetindeki iki-kutuplu bir yapıdan, tek süper gücün hakim olduğu bir yapıya doğru değil, gerçekte tek süper gücün hakimiyetindeki tek-kutuplu bir yapıdan, en az üç oyuncunun yer aldığı çok kutuplu bir yapıya doğru gitmektedir. Yani Sovyet sisteminin çöküşü, Amerikan hegemonyasının pekişmesi değil, tam aksine, sona erdiğinin ortaya çıkmasıdır. Komünist sistem, ABD hegemonyasının sigortası idi. Sigortanın

atması, Amerika'nın gücünden değil, rakatının kesilmesinden oldu. ABD güçlü olsaydı, komünizm bu kadar paldır küldür son bulmazdı. Sovyetler Birliği, Amerikan hegemonyasının bir alt-emperyal gücü idi ve Doğu Avrupa dışında meydana gelen komünist devrimlerin hiçbirine alakası yoktu.

2. Hüküm: Önümüzdeki dönemde Dünya-sistem içinde başa geçecek üç hegemonik güç adayları vardır: Almanya-Merkezli Batı Avrupa (muhtemelen 21. yüzyıl başlarından itibaren, sadece Almanya), Japonya ve A.B.D. yaklaşık çeyrek yüzyıl sürebilecek bir hegemonya kapışmasının ardından, Japonya tek süper güç konumuna geçecek (bilecektir). Japon üstünlüğünü dengeleyebilecek güç Amerika değil, Avrupa olacaktır. Avrupa "Almanya Meselesini" sağlıklı bir çözüme kavuşturabilirse, yani ya Almanları normal Avrupalı olmaya ikna edebilir veya Alman üstünlüğünü kabullenebilirse, hiç şüphesiz Japonya'dan daha avantajlı hale gelebilir. Ancak bu çok zorlama bir ihtimaldir ve Japonya'nın belirgin üstünlüğü önümüzdeki on yıl içinde iyice kesilecektir. Japonya'nın öne geçeceğini söylemek, bir bakıma, Dünya-sistemin 400 yıllık tarihi içinde üç defa vuku bulmuş bir şeyin, dördüncü defa vuku bulacağını söylemekten ibarettir. Şüphesiz ilahî irade veya tarihî kader açısından böyle bir "mecburiyet" yoktur, ama üç defa vuku bulmuş şeyin dördüncü bir defa vuku bulma ihtimali daha fazladır. (Bu tarihsel mantığı biraz sonra izah edeceğim).

3. Hüküm: Yeni dönemin hegemonik gücü hangi ulus (veya uluslar karması) olursa olsun, mevcut smai-tek-nolojik medeniyetin yüzyüze olduğu meşruiyet krizini atlatmaya güç yetiremeyecektir. Modern Batı medeniyeti korkunç bir ikiyüzlülükle meşbûd ve sosyo-kültürel, iktisadi ve siyasi düzlemlerdeki bu ikiyüzlülüktür kurtulmadıkça, insanlık ailesi içinde meşru bir konuma olmayacaktır.

4. Hüküm: Müslümanların Dünya-sistemde dikkate değer bir yer edinmeleri (veya, mümkün olabilirse, alternatif bir dünya-sisteme yönelebilmeleri) için, yaşadıkları her toplumsal yapı içinde ilmi, siyasi ve iktisadi meşruiyet zeminlerini hazırlamaları gerekir. Bugün yüzyüze oldukları meşruiyet problemi çözülmediği sürece, etkin bir konuma gelmeleri mümkün değildir.

Şimdi bu yargıları ana hatlarıyla izah ve müdafaa etmeye çalışalım.

Öncelikle Dünya Sistemi (Wallerstein'in ifadesiyle Dünya-Sistem) kavramına açıklık getirmeliyiz. Dünya-Sistem, kapitalist "dünya-ekonomi" ve onun siyasi ifadesi olan "devletlerarası sistem"den oluşmaktadır. Dünya-ekonomi, basit anlamda dünya ekonomisi değildir; bu ikisi oldukça farklı kavramsallaştırmalardır. Dünya ekonomisi,

bugün dünyada mevcut 150-160 hükümlan (?) devlerin sınırları dahilindeki ulusal ekonomilerin topluca meydana getirdikleri (farzedilen) dünya piyasasıdır. Bütün bu devletler arasındaki her türlü ticari, mali ilişkilerin toplamıdır. Dünya-ekonomi yaklaşımında ise, bugün bütün dünyada aslında bir tek ekonominin mevcut olduğu varsayımı bulunmaktadır. Bu büyük ekonominin merkezinde (çekirdeğinde) yer alan güçler ve çevresinde (periferisinde) yer alan güçler vardır. Merkez ile periferi arasındaki iktisadi ilişkiler "eşitsiz mübadele" esasına göre yürütülür. Dolayısıyla, pek az istisna ile, merkezin merkez olma durumu her geçen gün pekişirken, çevre de sürekli olarak konumunu muhafaza eder.

Merkezde yer alan güçler arasında sürekli bir hegemonya kapışması yaşanmaktadır. Bu hegemonya mücadelesinin ve hegemonya kayışlarının tabiatı iyice anlaşılmadan, yakın veya uzak gelecekte dünya sisteminde neler olabileceğini kestiremeyiz.

İçinde yaşadığımız modern dünya sistemi (yani kapitalist dünya-ekonomi ve devletlerarası sistem) 16. yüzyıldan itibaren oluşmaya başladı. Sistemin ilk hegemonik gücü, bir deniz ülkesi olan Hollanda idi. Hollanda'nın hegemonyası net olarak en az 100 yıl, kendisinden sonraki adayların sistem çapında kapışmalarına kadar ise yaklaşık 200 yıl devam etti (1580'lerden, 1760'lara kadar). 16. yüzyılın sonlarından 18. yüzyılın üçüncü çeyreğine kadar Amsterdam, Avrupa'nın iktisadi merkezidir. Hegemonik güç her zaman serbestiden yanadır. Avrupa'da devletlerarası hukukun ilk temel kitaplarından biri olan *Mare Liberum* 1608'de bir Hollandalı (Hugo Grotius) tarafından yazılır. Grotius'a göre, denizlerin açık tutulması gerekir; tabiat, her ülkeye (ulusa) başka ülkelerin denizlerine serbestçe girme hakkını tanıır. Bunu engellemek, tabiatın verdiği hakkı gasbetmektir. Tam o devir Hollanda'sına uygun bir teori (daha doğrusu, ideoloji). Bir iki yıl sonra bir İngiliz soyusu *Mare Clausum*'u yazar ve aynı ikna edicilikle tabiatın her ülkeye limanlarını kapalı tutma hakkını verdiğini savunur. Niçini? Çünkü İngiltere henüz Hollanda ile denizlerde rekabet edebilecek seviyede değildir. (Aynı serbestiyetçilik ideolojisini 19. yüzyılda İngiltere, 20. yüzyılda ise Amerika bayraklaştırdılar, değil mi?)

1750'lerden itibaren Hollanda'nın hegemonyası sönmeye başlamıştır. Onun yerine sistem içerisinde hegemonya konumu için iki aday ortaya çıkar: Kara-merkezli Fransa ve bir deniz ülkesi olan İngiltere. İki ülke önce denizlerde savaşır ve İngiltere kazanır (1762-63). Fransa mağlubiyeti hazmetmez. İkinci tura hazırlanır. İkinci tura hazırlanabilmesi için ideolojik bir dönüşüm geçirmesi gerekir. Ve bir süre sonra, evrensel bir ideoloji ortaya koyacak şekilde bir devrim yaşar. Buna çok yanlış bir şekilde "burjuva devrimi" denmektedir. 1789'un olabileceği en az şey bir burjuva devrimi olmasıdır. 1792'den 1814'lere kadar kesintilerle İngiltere ile Fransa arasında ikinci tur savaşlar oldu. Ve Napolyon savaşları sonunda 1814'de İngiltere Fransa'yı karada da mağlup etti. (Bir kara ülkesi olan Rusya'nın yardımıyla.) Bu arada Sanayi Devrimi adını verdiğimiz, önce tekstil sahasında sonra madencilik, metalurji sahasındaki ekonomik dönüşümler yaşandı. 19. yüzyıl hemen hemen İngiltere'nin tek hakim güç olduğu devirdir. Fakat 1870'lere doğru İngiltere'nin de rakatı nisbi olarak kesilmeye başladı. Ve yeni hegemonya için iki aday ortaya çıktı. Bunlar da biri kara-merkezli Almanya, diğeri bir deniz ülkesi olan A.B.D. Almanya geç kalmış bir ülkedir. On dokuzuncu yüzyılda 250'ye yakın prenslik vardı. Sonra ulusal birliğini kurup ekonomik gücüyle daha mitemnasip hale geldi ve hızlı hareket etmeye başladı. Diğerleri de buna cevap vermeye başladılar. Ve Afrika kıtasını 15-16 yıl içerisinde paylaştılar. Bu kapışmanın ilk durağı 1. Dünya Sa-

vaşı oldu. Aslında savaşın içerisinde gerçek politik hasımlar A.B.D. ile Almanya idi. Almanya'nın A.B.D. ile kapışması için diğerlerini devreden çıkarması gerekiyordu. A.B.D. 3 yıl savaşa girmede; 1917'de, diğerlerinin güçleri iyice zayıflayınca savaşa girdi. Ve Almanya mağlup oldu. Tıpkı Fransa'nın bir turla yetinmemesi gibi Almanya da bununla yetinmedi. İkinci tura hazırlanmak için Fransa'da olduğu gibi ideolojik bir devrimden geçmesi lazımdı. Fransa'nın evrenselci ideolojisi fayda sağlamamıştı. Almanya millî kökenlerinden hareketle bu sefer ulusalcı bir ideoloji geliştirdi. Bu, ülke dışında taraftar bulması açısından dezavantajlı idi. İkinci savaş da A.B.D. kazandı. Yine A.B.D. iki yıl savaşa girmeyip 1941'de savaşa girmiştir. Teknolojik ilerleme sayesinde, yıkıcı bir savaş oldu; ilk 2 yıl içinde Avrupa'daki kuvvetler birbirlerini ciddi şekilde hırpalamışlardı. A.B.D. bir süre bekledikten sonra savaşa girdi ve yine bir kara gücü olan Rusya'nın desteğiyle kazandı.

Şimdi 1945'e kadar olan olayları toparlamaya çalışsak; Modern Dünya Sistemi içinde hegemonik güç mutlaka bir deniz gücü olmaktadır. Bu deniz gücü hegemonyasını kaybetmeye başlayınca iki aday ortaya çıkıyor. Biri kara-temelli diğeri deniz-temelli. Kara temelli ve deniz temelli arasında, başka müttefiklerle beraber, iki tur savaş oluyor. Her iki turda da zaferi deniz ülkesi kazanıyor. (Bir başka kara ülkesinin desteği ile.) Şimdi A.B.D.'nin hegemonyası sona eriyor. İki aday ortaya çıkmakta. Biri Almanya-merkezli Batı Avrupa, diğeri Pasifik'te hakimiyet kuran Japonya. Burada kara ülkesi Batı Avrupa'dır. Japonya bir deniz ülkesidir. Üç kere tekrarlanan şey, 4. kez tekrarlanacaksa diğer, deniz ülkesi olan Japonya kazanacaktır. Çok enteresane birşey daha: Hegemonyası sona eren deniz ülkesi, kendi yerini alacak deniz ülkesi ile ittifak kuruyor. Hollanda zayıflamaya başlayınca yerini almaya aday ülkelerden İngiltere'yi tercih etmiştir. İngiltere zayıflamaya başlayınca A.B.D.'yi tercih etmiştir.

ABD ise Japonya ile ciddi bir ittifaka giriyor olmamanın bütün işaretlerini vermektedir. Bugün dünyanın en borçlu ülkesi olan A.B.D. (iç ve dış borçlar toplamı 4 trilyon dolar), Japonya'nın hem sermayesine hem de teknolojik gücüne muhtaçtır.

Şüphesiz, normalde Avrupa hegemonya konumu için daha elverişli şartlara sahiptir. Ancak, ya Almanya "Avrupa Evi"nin uslu bir çocuğu olmayı kabul etmeli, yahut Avrupa "Almanya" liderliğinde bir federasyon olmaya rıza göstermeli. Aksi halde, Avrupa'da herhangi bir bütüncülme sağlamak şöyle dursun, belki İkinci Dünya Savaşı öncesini aratacak yeni bir parçalanma ve rekabet ortamı doğabilir.

Dünya Sisteminin Meşruiyet Krizi

İster Japonlar, ister Almanlar ve isterse yeniden A.B.D. hegemonik güç olsun. Ya da isterse çok belirgin hegemonik güç çıkmasın. Modern medeniyet çok ciddi bir "Meşruiyet" krizinde.

Sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasal her üç düzlemde insanlara sunmuş oldukları ideolojiler temelsizdir. Birer mistifikasyon, birer riyakarlık örneğidirler.

1. Sosyo-Kültürel Meşruiyetsizlik: Batı medeniyeti çoğulculuk iddiasındadır. Bizim batıcılarımızın da en fazla öne çıkardıkları iddia budur. Niye İslam Devletinden ya da benzer şeylerden korkuyorlar. Çünkü Müslümanlar geldiği zaman çoğulcu olunmayacaklar... Bu, insanlık tarihi içerisinde bir medeniyetin en büyük yutturmacasıdır. İnsanlık tarihi boyunca, modern batı medeniyeti kadar tekeli bir medeniyet bir daha gelmemiştir. Bütün dünyada bugün Batı mamülü tek tip elbise, tek tip kadın-erkek ilişkisi, tek tip aile anlayış, vs. vardır. Bunlar doğrudur ve gelişkin bir zekanın ürünüdürler. Eğer bir toplumda

çoğulculuk olacaksa bu sosyo-kültürel yapıda olur. Osmanlı'da olduğu gibi. Orada Kürt, Yahudi, Gürcü vs. beliydi. Her kavim ve din mensubu kendi kültürünü koruyarak yaşırdı. Oysa Avrupa'daki bu tekelci yaklaşımı çoğulculuk diye yutturmak çok beceri isteyen bir işti. Bunu tarihte sadece Batı Medeniyeti başarmıştır.

2. Siyasal Meşruiyetsizlik: Demokrasi deyince dizleminizin bağı çözülüyor. Aman aleyhinde birşey söylemeye-
lim. Demokrasiyi bütün kurumları ile yaşatabım. Demokrasiye karşı çıkarken elbette onun karşısına Saddamcı ya da Suud türü diktatörlük veya kabile monarşilerini koyamayız. Mesela, demokrasi diye ortaya konan şeyin ahlaki, adil, eşitlikçi birşey olup olmadığıdır. Bugün Batı Demokrasilerinde de, 3. Dünya demokrasilerinde de partilerin hedefi, kendilerine küçük bir oy çoğunluğu sağlayarak kanunları değiştirebilme ve kendilerini iktidara getiren çevreleri memnun edebilmektir. Siyasi partiler birer oy satın alma mekanizmasıdır. Avantajı vadederdiler. Batı Demokrasisi gerçekte iktisadi liberalizme (serbestliğe) düşmandır. Hayek diyor ki, liberalizmin en büyük düşmanı demokrasidir. Demokrasi bir ülkede kanun yapma gücünü dejenere ederek, kaynakların yanlış tahsisini, adaletsiz ve gayri ahlaki gelir dağılımını mümkün kılar. Demokrasi oradan kaldırılp "Demarşi" kurulmalıdır. Bu sisteme göre, iki meclis kurulacak; biri yasama, diğeri icra meclisi olacak. Problem belli kişilere avantaj sağlamaktan kaynaklanıyor. Bu durumda kanuna üstünlük sağlanmalıdır. Kanun yapma yürütmeden ayrılacak ve yasama meclisine 450 kişi seçilecek. Bunun için herkes hayatında bir kere (45 yaşında) oy kullanacak. Her yıl meclisin 15'te biri yenilenecek. Bu durumda insanlar oyunu parayla, avantaj vadiyle satmayacak. Burada kanunun gücünü yükseltmek yönünde bir çaba var. Milletlerin vicdanı esas alan bir yöneliş var. Kısacası, demokrasiyi putlaştırmak, gayrimişru bir tutumdur.

3- İktisadi Meşruiyetsizlik: Batı medeniyeti gerçekte piyasa ekonomisi olmayan bir olguyu piyasa ekonomisi diye öne sürmektedir. Mevcut sistemin adı kapitalizmdir ve kapitalizm tarihteki bütün cezahürleri ile piyasa düşmanıdır. Bu kadar serbest düşmanı olan birşeyi piyasa ekonomisi diye sunabilme başarısı Batıya mahsustur! Çünkü, tabiatı tekelcilığe dayanan birşeyi, serbestinin kendisiymiş gibi ancak belli bir süre yutturabilir. Bugün A.B.D.'de olduğu gibi insanlar bir süre sonra bunun muhasebesini yaparlar.

Smith ile Marks arasında Kapitalizmin tabiatını tesbit açısından fazla fark yoktur. Smith de Marks da kapitalizm-rekabet düzeni fikrini taşırlar. Ama Smith'e göre bu rekabet düzeni uyumu sağlar. Marks'a göre ise bu rekabet sömürüye ve sınıf çatışmasına yol açar. Aynı yanlış temelden hareket etmektedirler. Kapitalizm piyasa düşmanıdır. Gerçi, kapitalizm rekabet düşüncesini tamamen ortadan kaldırmaz. Fakat ekonomi içinde rekabetin bulunduğu alanlar sınırlar.

Batı bu üç gelişkiyi uzun vadede aynı paradigma içinde kalarak halledemez.

DÜNYA SİSTEMİ KARŞISINDA MÜSLÜMANLAR

Esas olan, "akleden" bir kavim haline gelmemizdir. Kur'an'ı Kerim'de aklını kullanan ve kullanmayan kavimlerden bahsedilir. Aklını kullanmak "toplumsal" bir süreçtir. Anlatacağım şeyler birer reçete değil, herkesin kendi reçetesini yazabilecek konuma erişmesine yardımcı olacak araçlardır. Şöyle bir gerçek var: Sistemin merkezindeki ülkeler çok sık değişmiyor. Mesela 10 ülke varsa bu kolay kolay değişmiyor. Vuku bulan gelişmeler dünya-ekonomisinin genişleme zamanlarında oluyor. 1960'tan 1970'lerin ortasına kadar bir genişleme yaşandı, ve Güney Kore bir

anda A.B.D.'nin de yardımıyla yarı çekirdek ülke sayılabilecek konuma geldi. Dünya-ekonomi daralma dönemine girdiği zaman bu çekirdeğin içine girmek hemen hemen imkansız. Sisteme muhalif güçlerin yapabileceği tekşey, çekirdeğin merkezi lehine gelişen süreçleri baltalamaktır. Ama karşıda bir "sistem" olduğu için, siz de sistemli olduğunuz ölçüde sonuç alabilirsiniz. Bunu ancak alternatif bir dünya-sistemini oluşturacak güçler başarabilir. Bu güne kadar olmuş birşey değildir. Ancak böyle bir imkân orta ve uzun vadede vardır.

Müslüman ülkeler 20. yüzyılın ortalarına kadar (Türkiye, İran ve Afganistan hariç) bağımsız bir statüde olmadılar. II. Dünya Savaşından sonra, sömürgecilikten kurtulma çok hızlı bir şekilde dünyanın gündemine girdi. Fransa, Hollanda, İngiltere ve Almanya, bunların hepsi Afrika'da, Asya'da büyük sömürgelere sahipti. Sömürgelerini kaybettiler. A.T. aslında sömürgeciligi kaybeden ya da kaybetmekte olan birkaç ülkenin yeni bir "sömürge imparatorluğu" oluşturma denemesidir. Sömürgecilğin bu kadar hızlı bir şekilde sona ermesini A.B.D. arzu etmiştir. A.B.D., Avrupa statü kaybına uğramış istemiştir. Avrupa'ya baskı yapmıştır. Çünkü ilave kaynakları kaybetmeleri ölçüsünde A.B.D.'nin hegemonyasını kabul edecek konuma gireceklerdi. Elbette bunun içi dinamizmi de vardı. Ancak sömürgecilikten kurtuluşu sadece iç dinamizm ile açıklayamayız. Siyasi olarak kurtuldular, fakat iktisaden aynı dünya-ekonomisinin içindediler. A.B.D.'nin dikkat ettiği şey bu sömürüye muhatap ülkelerin Avrupa güdümünden çıkmasından ziyade orada devrimci, milli kurtuluş hareketlerini yön veren insanların sistem tarafından kabul edilebilir olmasına dikkat ettiler. Bunu başaramadıkları yerde iktidara gelenlerle aynı ilişkileri kurmaya çalıştılar. Eski sömürgeler, yeni bir siyasi hüviyet kazandığı halde birer tehdit unsuru olmadılar. Hem hilen hem ideolojik olarak farklı bir anlayış ortaya koymadılar. Ve onun türevi denilebilecek şeylerle yetindiler. Biz arasıra İslam Ortak Pazarı diyoruz, fakat böyle birşeyin ne kadar etkili olacağını söylemek güçtür. Bunun en son göstergesi Bosna meselesidir. Katliam karşısında bu bloktan hiçbir ciddi eylem, tepki gelmemiştir. Bunun temel nedeni bugünden yarıya bu ülkelere yaşayan Müslümanların sistem karşısında ya da dahilinde daha etkin bir konum elde etmeleri için elzem olan şey ilmi, siyasi, iktisadi meşruiyet zeminleri kurmalarıdır.

İlmi Meşruiyet: Hiçbir toplum bilgi birikimi olmadan yaşayamaz. Bu bilgi birikiminin ontolojik, epistemolojik açıdan toplum nezdinde meşruiyetinin olması lazım. Bu, insanların varlık telakkilerine ters olmamalıdır. Eğer müslüman isek, düşünceğimiz, yapıp edeceğimiz herşeyi varlık telakkimizin kaynağı olan şeylerden çıkarmalıyız. Diyelim ki müsbet ilimlerle uğraşacağız; bunu niçin yaptığımızın meşruiyetinin olması lazım. İnsanların tabiatı anlaması lazım. Bir müslümanın fizik konusunda çalışabilmesi için diyelim ki Kur'an'da tabiatın incelenmesine dair bir emir ve açık bir ilke olmalıdır. Ona dayanırsa bilgi birikimi meşru zemine dayanır. Aynı şeyler bütün bilimler için genişletilebilir.

Sosyal bilimler, pozitif bilimler belirli bir kavram çerçevesine oturtmak zorundadır. Bunlar sizin "dilinizi" oluşturacak. Batı Medeniyetinin problemi bu kavram çerçevesinin sınırsızlığından kaynaklanıyor. Bu kavram çerçevesi ilahi bir menşee dayanmadığı için, ona dayalı olarak geliştirilen teorileri her türlü gayrimişru işte kullanabiliyorsunuz. Ve önünü alamıyorsunuz. Dolayısıyla hem toplumla hem de tabiatla savaş ortaya çıkıyor. Bugün ulaşılan nokta uluslararası rekabet açısından insana dehşet verecek nokta-

dadır. Önceden iki ordu karşılaşıyor ve kayıp çok az oluyordu. 1. Dünya savaşında sivil insanlar da zarar görmeye başladı. Eğer burada "insan zihni gelişmiştir" gibi bir mantıkla olaya yaklaşırsak, 2000 sene önce ölmüş bir adamı getirirsek, adam zihnimizin ne kadar geriye gitmiş olduğunu görünce dehşete düşer. İnsanlar nasıl olur da kendilerini yok edecek bir faaliyet içinde olurlar?

Bütün bunları önlemek için kavram ve teori kaynağının sağlam olması gerekir. Bizim için de kaynak vahiy demektir. Müslümanlar bugünden yarına bir varlık gösterecekse, Banda geliştirilen fikir sistemlerinin kısmi tadilatını yapmak suretiyle kendilerine ait teoriler geliştiremezler. Alacaklarınız bir iktisat ya da siyaset teorisini, tadilat yapacaksınız. O bilgi dahi "İslamileşecek" Bu vahim bir yanılgıdır. Önce Kur'an'ı Kerim'den hareketle, genel olarak nasslardan hareketle, kavram çerçevesinin, oluşturulması lazım. Ondan sonra İslami bir bilgiden, dolayısıyla İslami bilincin söz edebiliriz.

Siyasi Meşruiyet: Müslümanları temsil eden müesseselerin olması, müslümanların da o müesseseleri ciddiye almaları gerekir. Mesela, ister Millet Meclisinin şahsında, ister herhangi bir müslüman insanın şahsında, Hilafet makamını ihya etmemiz gerekir. Bu Türkiye'de olur, başka yerde olur, farketmez; ikna edilirse, bizi ederiz. Hilafetin olması zorunludur. Aksi halde, dünya sistemi karşısında sürekli bir yersizliğe, konumsuzluğa mahkûm oluruz.

Bana soruyorlar: Kürt milleti var mı? Hayır. Ama Türk milleti diye bir "millet" de yok. Cenab-ı Hak, millet kavramını Kur'an'ı Kerim'de nasıl kullanmışsa, biz de öyle kullanmak zorundayız. Siyaset teorimizi, nasslara uygun olmayan kavramlarla inşa edemeyiz. İbrahim milleti var Kur'an'da, müslümanların bir "ümme" olduğu var. Türk, Kürt, Arap, Alman, vs. ise birer kavimdir. Allah bizi bir kavim halinde yaratmıştır. "Birleşmiş Milletler" yanlış bir adlandırmadır. United Nations'ın karşılığı Cemiyet-i Akvam'dır, yani Kavimler Cemiyeti, Birleşik Kavimler (Nasıl birleşmişlerse?).

İktisadi Meşruiyet: İktisadi hayatın, Müslüman dünyaya görüşüne uygun bir tarzda düzenlenmesi şarttır. Aksi halde, müslümanların böyle bir yapıyı benimsemeleri ve kendilerini iktisaden verimli kılacak tarzda çalışmalarını mümkün olmaz.

İktisadi meşruiyeti müslümanlar yakın geçmişte de ciddiye almamışlardı. Bugün ciddiye alıyor rolündeler. Akademik planda, kuramsal planda bazı gayretler var. İslam bankaları kuruluyor, İslam ekonomisi çalışmaları yapılıyor. Benim görebildiğim kadarı ile bunların büyük bir çoğunluğu tarihi derinlikten yoksun. En önemli mesele olan meşruiyet problemini geçmişte çoğu ulemanın yaptığı gibi kolay yoldan halletmeye çalışıyorlar.

Bir örnek vereyim: bütün müslüman dünyasında işçi-patron münasebeti, neredeyse zengin-fakir, efendi-köle ilişkisi şeklinde teorileştirilmiştir. Patron klasik anlamdaki zengin değildir. Hatta dünya o kadar hızlı değişiyor ki, patron da ortadan kalkıyor. Ünlü şirketin patronu kim? Mesela bilgisayara komut veriyorum: bu akşam ya da 36 saat içerisinde Unilever hisseleri % 3 değer kazanırsa elimdeki hisselerden 75.000 dolarlık sat. New York'tan aynı anda bir başka bir tuşlara basarak Unilever hisseleri % 3 değer kaybederse 150.000 dolarlık alınması talimatını veriyor. Patronlar çok hızlı değişiyor. Dünya çok hızlı değişiyor. Öyle bir hızlı değişiyor ki önümüzdeki dönemde milli vasfı olan tek bir şirket, tek bir mal belki kalmayacak. Bir örnek verelim: buz hokeyi ekibimni İsveç'te tasarlamıyor. Kanada'da finanse ediyor. A.B.D. ve Danimarka'da montajı yapıyor. Kuzey Amerika ve Avrupa'da piyasaya sürüyor. Reklamları İngiltere'de çekiliyor. Film Kanada'da

montaj yapıp tekrar İngiltere'de seslendiriliyor. Şimdi bu mal hangi ülkenin hangi şirketinindir? Burada esas olan şey bir ulusun elementlerinin bir malın üretimine ne oranda katıldıkları, ne kadar mala katma değerde bulunduğu. Ve bu avantajdan hareketle diğerlerinden ne gibi bir üstünlük sağlayabildiğidir. Bunu bizim gibi ülkelerde yapabilmeyin yolu insanlara mal ya da hizmet bilinci vermek değil de bir amaç için çalışıyor olma bilincini vermekle yakalayabiliriz.

Bu patronu belli olmayan şirketlerde önemli olan işçilerin durumudur. Patron cömert olabilir. İhsanda bulunabilir. Ama kategorik olarak bir patron ihsanda bulunamaz, cömert olamaz. Artık piyasanın insan manığını aşan biçimi ortaya çıkmıştır. Şimdi piyasalar içinde değil piyasa mekanizması içinde yaşıyoruz. Piyasa mekanizması kendi mantığına göre işleyen bir mekanizmadır. Biz bunun mantığına uyan topluma da piyasa toplumu diyoruz. Eskiden toplum piyasaya hakimdi. Piyasa ilişkisi toplumun ortasında, piyasanın tabii olduğu normlara göre teşekkül ediyordu. Şimdi toplum kendini piyasanın hareketine uydurmaya mecbur hissetmektedir. Bu insanlar için, insan cinsi için ciddi bir alçalmadır. Diyelim ki bir ayakkabı fabrikası sahibisiniz. Bakıyorsunuz ev kiralari yüksek, bu insanlar ne yapıp edecek diye düşünüyorsunuz. Ve böyle müslümanlık olmaz deyip işçilere % 100 zam yapmaya kalkıyorsunuz. Bu zordur, hatta imkansızdır. Bu zam maliyete yansır, fiyatları yükseltir ve firma piyasadan silinir. Sistem başka şekilde kurulabilirdi. Sistemin nasıl kurulabileceğini tarihi tecrübelerden çıkartılabilir. Almanya ve Japonya işçilere yüksek pirim vererek işçileri katilme yapıldı. Bu onların yararına oluyordu. Bu durum A.B.D.'de yoktu. Bu sistemler A.B.D.'ye nazaran daha verimlidir. İşçiye verilen ücretin miktarı önemli değildir. İşçiye 1.500.000 TL değil 3.000.000 TL vermenize karşılık 2,5 misli verim alıyorsanız o zaman kârdasınız demektir. İşin verimliliğini artırıyoruz. Çünkü bizde işçi-işveren ilişkisi sağlıklı bir şekilde kurulmamış. Bizde ulema, patronluğun nasıl bir şey olduğunu teorik olarak anlamadan klasik bir takım örneklere dayanarak hüküm vermişlerdir. Eskiden de işçi vardı, ancak nüfusun % 98'i sadece emeklerini satmak zorunda değildi. İslam uleması bu meseleyi gereğince tartışmamıştır. Yüvarkak şeylerle geçiştiriyoruz işte: "İslam toplumu sosyal adatelerin olduğu toplumdur," iyi ama, bu ne demek? Bu toplumda insanların büyük çoğunluğunun mülksüzleştiği bir yapı oluşmuş ise, bu yapıya İslamî mi diyeceğiz? Demeyeceğiz, nasıl demeyeceğiz, bunu atlamamız. Bu aralarında cüz'î meselelerle uğraşırız. Teşvik kredisi alabilir miyim? Filanca efendi fetva vermiyorsa, başka bir efendiye gidersen o da "birşey" söyler. Fervaya aldığın zaman kalbin mutmain mi değil mi, o önemli. Benim şahsi kanaatim, Türkiye'de müslüman müteşebbislerin büyük bir kısmı adeta hırsızlık psikolojisi içinde çalışıyorlar. Bu duygu büyük bir ölçüde yanlışlıklar aslında. Onların büyük bir kısmı kapitalist değildir. Kapitalist, tekeldir. Piyasa içinde çalışanlar, sermayeleri var diye kapitalist diye nitelenemezler. Eğer işçi için çalıştığını bilse saat 13:00'den sonra, (burayı ne zaman terkedeceğim diye) saatine bakmaz. Niye başka ülkelerin ahalisi böyle yapmıyorsa bu öyle yapıyoruz? Bu aslında ahalinin küll yutmadığını gösteriyor. Yani söylenen söylenir, o söylenen meşru zemine oturmaz için insanların akıllarına, vicdanlarına sirmez. Genelde insanoğlu küll yutmaz. Özelde ise mü'min feraset sahibidir. Mesele-nin yanlış ele alınması, yanlış sorular sorulmasına ve bu yanlış sorulara yanlış cevaplar aranmasına yol açar.

Bu yazı Mustafa Özel'in Aralık 1992'de vakfımızda verdiği seminerdir

Hazırlayan: Süheyl Seyfioglu

Kur'anî Kavramlar VI

İMAN ve AMEL

Mustafa AYDIN

İMAN

Arapça (E.M.N.) kökünden gelen iman kavramı emine (güvendi), âmene (inandı), emanet (emanet, çoğulu emânât), el-emn (güven), emîn (güvenilir), imân (inanmak), me'mûn (güven), mü'min-mü'mine (erkek-kadın inanan) şekillerinde Kur'an-ı Kerim'de yaklaşık 634 yerde geçmektedir. Kavram (emine) kökünden güvenmek, âmene kökünden ise inanmak anlamını taşımaktadır. İkincisinden türemiş bulunan iman, burn şekliyle Kur'an'da 44 yerde geçmektedir. Belki Allah'a inanç güvenme anlamında iki kök arasında bir bağ kurulabilir, ancak biz burada iman formu üzerinde durmak istiyoruz.

Türkçede "inanmak" ile karşılanan iman Kur'an'a göre "Küfr"ün (yani inanmamanın, inkâr etmenin veya gerçekleri örtmenin) karşısıdır. İmanın olmadığı yerde küfür vardır. Örnek olarak şu ayet buna işaret etmektedir "Kim imanı küfürle değiştirirse şüphesiz o dümdüz yolu kaybetmiştir" (Bakara / 143). Yani salt inanma noktasında insanların önünde iki tercih vardır: İnanma, inanmama (küfretme).

Kur'an-ı Kerim'e göre iman kalbi bir işittir: "Onlar o gün imandan çok küfre yakındılar, ağızlarıyla kalplerinde olmayanı söylüyorlar" (Âl-i İmran / 167). Buna göre imanın yeri yabutta temel niteliği kâlbî oluşudur. Kanaatımızca kalbi oluş, bir organın işlevi olmaktan çok bir tavır göstermekte, en azından inanmanın sırf zihinsel bir işlem olmadığını, kendisini temelde tutum ve davranış düzeyinde gösteren bir benimseme (tasdik) olduğunu göstermektedir. "Akletmek" bile (ki Kur'an bu kavram üzerinde sıkça durur) bir iman değil, ona yönelik zihinsel bir süreçtir. Demek ki buradaki "kalbilik" ilkesi salt bilgi ile iman birbirinden ayıran bir ölçüdür, iman bir tatmin/itminan işidir.

İnanmada insanın üzerine düşen bir görev vardır. Yani işin iradî bir tarafı, tercihe dayanan bir yönü vardır. Esasen imanı herhangi bir insan ile irâbarlandıran nokta da burasıdır. "Allah sizin imanınızı zayi edecek değildir" (Bakara/143) yine "Kim inanmayı kabul etmezse amelî boşa çıkmıştır" (Maide/5) ayetleri imanın insan tarafından kazanıldığını (kesbedildiğini) göstermektedir.

Bununla beraber, beşeri-fiziki bütün işlemlerin nihai çerçevesinin Allah'a ait olması, ilk bakışta beşe-

ri/iradî bir işlem olarak görünen imanı da kapsar. Yani insanın inananlardan olması nihai olarak Allah'a dayanır; hidayet (doğru yola erdirmeye) O'na aittir (Fatiha/6, Rûm/56). O, insanı, peygamberler göndererek doğru yola yöneltmiş veya psikolojik olarak imanı sevdiren küfrü çirkin göstermiştir (Hucurât/7).

Kur'an'a göre imanın yüceliği biraz da gayba (görülme-yene yönelmiş olmaya) bağlıdır. Tebliğcinin (peygamberin) olağanüstülüklerle gelmesinin gerektiğini belirten Mekke müşriklerine karşı "İnanmak için mutlaka Rabbinin bazı ayetlerinin (olağanüstü işaretlerinin) gelmesini mi bekliyorlar" (En'am/158) buyrulur. Böylesi bir tebliğciye uymak iman değil, nesnel bir işlemdir. Çünkü böylesi bir iş, imanı değil tecrübi bir şeydir.

Bununla beraber iman (Kur'an'a göre) hem artar, hem eksilir. Şu ayetler bunu açıkça işaretlemektedir: "O müminler ki Allah'ın ayetleri okunduğu zaman (o ayetler) onların imanlarını artırır" (Enfal/21); "Kur'an inananların imanlarını artırır" (Tevbe/124); "Bu, (düşmanla çarpışarak silnen çekmek) müminlerin imanını artırdı" (Ahzab/22); "Allah imanlarını artırsın diye müminlerin kalbine sükunet (huzur) indirdi" (Fetih/4). Ancak akaid, kitaplarında imanın artıp eksilmeyeceği ileri sürülmektedir. Bu yargılar, bazı tarihi sorunları yansıtmaktadır, salt Kur'anî bir eğilimi değil. Çünkü kalbi bir tavır olan imanın Kur'an ile veya salih bir amelî çaba ile güç kazanacağı (yukarıdaki ayetler gereğince) Kur'anî olduğu kadar, mantıktır de.

Kur'an-ı Kerim imandan sonra küfre dönmeyi manevi tehlikesi üzerinde ısrarla durur. Belli saptırımlara dikkat çeker, hatta bunların bir dine inanıyor görünenler olabileceğini belirtir: "Ey inananlar, kitap verilenlerden herhangi bir gruba uyarsanız imanınızdan sonra (onlar) sizi döndürüp kâfir yaparlar" (Âl-i İmran/110). İman-Küfür farkı Kur'an'da öylesine belirgindir ki pek çok sosyal ilişki bundan sonra gelir. Bir ayette "Ey inananlar, eğer imana karşı küfrü seviyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi veli (dost, aynı cephenin arkadaşları) edinmeyin" (Tevbe/23). Demek ki İslâm'ın başka düzlemlerde çok önem verdiği akrabalık bağı (sıla-i rahim) bile bu ölçüden sonra gelmektedir. Vakiya eşlerden birisinin

İslâmdan çıkıp kâfir olması halinde bu aile son bulmaktadır.

İmanın konusu inanılacak şeyleri eksiksiz/tereddütsüz kabuldür. Değişik ayetlerde bunlar sayılmış, örnekler verilmiştir. Meselâ bir ayette "O müttükiler (arınanlar) ki Allah'a, ahîret gününe, meleklerle, kâiba ve peygamberlere inanır ve Allah için mallarından verirler.." (Bakara/177). Bazı hadislerde de inanılması gereken en temel ilkeler altı madde de toplanmıştır. Şüphesiz bu, inanılması gerekli en temel noktalara bir işaretidir, yoksa ayrıntıda pek çok imanî nokta vardır. Kaldı ki hem Kur'an hem de hadislerde imani konularla ameli konular içiçe işlenmiştir.

İslâm'da iman eden kimseye "mü'min" denir. Mümin sözlük itibarıyla (inanın) anlamına gelirse de Kur'an bunu özel olarak (her hangi bir sıfat eklemeksizin) İslâmî tebliği kabul eden anlamına kullanmaktadır. İslâm'da sosyal ilişkilerin bile önemli bir kısmı iman ile başlar. Meselâ "Mümin kadın mümin erkekle, mümin erkek de mümin kadınla evlenebilir" (Bakara/221).

Bu son nokta bizi iman ile amel arasındaki bağ kavramaya götürür. Esasen tüm kavramlar gibi iman da bir eylem tarzı içinde olup biter. Yani inanma, (akletme, vb. gibi) fiili bir süreçtir. Salt eylem iman ile anlam kazandığı gibi, iman da amel ile yerini bulur. Öyleyse şimdi de amel konusuna eğilelim.

AMEL (Eylem):

'Arapça (A.M.L.) kökünden gelen kelime (fiil olarak mazi-muzari ve emir hallerinin yanında) amel (iş, eylem), âmâl (işler), âmîl (iş yapan), âmîlin (iş yapanlar) formlarında Kur'an-ı Kerim'de yaklaşık olarak 354 yerde geçmektedir. Söz konusu ettiğimiz amel mastardır ve sözlük itibarıyla iş, eylem anlamına gelmektedir.

Kur'an-ı Kerim'e göre yapılan beşeri eylemlerin bir kâhıhı vardır. İyi ya da kötü hepsinin somut bir varlığı, (felsefi bir ifadeyle) ontik bir yapısı vardır. Yani insan tarafından meydana getirilmiş olsalar da bir kere işlendikten sonra o insandan bağımsız olarak var olurlar. Boşluğa/yokluğa karışıp gitmezler, Kıramen Katibin denen belli görevli meleklerce kayda geçirilirler (İnfitar/10-12). (Dünyevi film ve bandlar gibi fiziksel yapılarını değil, günah-sevap gibi ölçülerıyla birlikte mahiyetlerini saklarlar). Mahşerde de görüşülmek üzere ortaya dökülürler. "De ki yapın (yapacağınızı), yaptığınız işleri (amellerinizi) Allah da görecektir, peygamberi de, müminler de. Sonra görüleni de, görülmeyeni de bilen'e (Allah'a) döndürüleceksiniz. O, size yaptıklarınızı bir bir haber verecek" (Tevbe/105).

Amel etmek yalın haliyle iş yapmak anlamına değildir. Ancak bunun iyisi ve kötüsü vardır. Meselâ şeytanın bir ameli vardır (Kasas/15) Ancak bu kötü ameldir. Kur'an amelin iyi olanını "salih" sıfatıyla takviye etmiş ve onu hep iman ile irtibatlandırmıştır. Hatırlanacağı üzere "iman" kayıtsız olarak ifade edilmiş ve mümin denince de Hz. Peygamberin tebliğini (vahyi) kabul eden kişi kastedilmişti. Halbuki amel imana

bağlanmış ve salih sıfatıyla kayıtlanmıştır. Çünkü inanmayanın ameli bir anlam taşımıyor. O halde vurgulanması gerekli şey, iman'ın amelidir. "Küfredenlerin ameli boşa gitmiştir" (Furkan/23); "Kim inananı kabul etmemişse ameli boşa çıkmıştır ve o ahirette de kaybedenlerdendir" (Maid/5). Demek ki Kur'an'a göre amelin geçerliliği imana ilişkisine bağlıdır.

Kanaatımızca amelin dışındaki "salih" kelimesi iman ile amel arasındaki kopmaz bağı vurgulamaktadır. Buna göre bir amel, baştaki imanın gerçeği olmalıdır. Eğer bir amel İslâmî bir iman sonucudur değilse o amel geri dönüşlü olarak kendisine has imanlar doğurur. Çünkü iman-amel ilişkisinde süreç tek yönlü olarak imandan amele şeklinde işlemeyiz. Amelleri yönlendirecek güce bir iman olmazsa bu kötü ameller kendine has yanlış inançlar doğurur. İbadetlerin sürekliliğinin en önemli sebeplerinden birisi bu olmalıdır. Yani iman-amel ilişkisinin sürekliliğini sağlamak. Esasen bu ilişki koptuğu zaman iman bir sistemin, imani ameller diğer bir sistemin ameli haline gelebilir. Bu durum günümüz insanının yaşadığı önemli çelişkilerden birisidir.

Akaid kitaplarında yer alan 'amellerin imandan bir parça olmadığı'na ilişkin kural da tarihi bir formülasyondur. Zamanın belli problemlerini çözmeye yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Günümüzde ahlâkî boyut da bir Kur'anî ilke gibi savunulamaz.

İyi dikkat edildiğinde görülür ki Kur'an'a göre amelin muhtevası çok geniştir. Çünkü kalbî, zihnî, bedenî bir çok fiil bir ameli süreç olarak ifade edilmiştir. Meselâ akıl Kur'an'a göre bir eylem tarzıdır ve akletmek olarak ifade edilmiştir. Buna göre, namaz, oruç, hac, zekât birer amel (eylem) olduğu gibi gerçekleri düşünmek de (akletmek de), iyi bir niyet taşımak da birer ameldirler.

Esasen hem Kur'an hem sünnet iman ile ameli konuları içiçe vermişlerdir. Meselâ, Kur'an tarafından kötü bir amelin tashih girişimi demek olan "Tevbe", takdire değer bir amel olarak nitelendirilir. "Böyle bir amelin cerri ne güzeldir" (Âl-i İmran/136). Hadislere göre de (meselâ) "En iyi amel, Allah'a imandan sonra cihattır." Yine iyi bir mümin, başkalarının kendinden zarar görmediği kimsedir". Burada günlük hayatımızda Allah'a dayanıp bağlanma demek olan Allah'a imanın bir amel; başkalarına zarar vermemek amelinin de bir iman ölçüsü olarak alınmış olması gerçekten dikkat çekicidir. Bunlar, söz konusu kavramların günlük dilimizde kullandığımız anlamlardan farklı olduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim'e göre amel, hükmi bir hayatı vurgular, yalın haliyle maddi refahı hedeflemez. Gerçi maddi refahı hedefleyen eylemler de bir niyet unsuru, vb. ile hükmi olandan bir pay alarak (ölçüde uygunluk göstererek) bir salih amel özelliği kazanabilirler. Çünkü salih amel yukarıda belirtildiği gibi imana (hükmi olana) bağlı tüm tavırlar, bütün bir hayattır. Günlük dilimizde ibadet veya amel diye nitelenen davranışlar somut birer amel örneğidirler, yoksa işin bütünü değildirler.

İslam Dünyasında SİYASİ MEZHEPLER —I—

İsmail TÜMAY

A- GİRİŞ

İslam, birey ve toplumun sosyal, kültürel ve politik hayatının tümünü kapsayan bir yaşama biçimi (uygarlık) ve total bir ideolojidir. İslamda Batılı ideolojilerde olduğu gibi, bu dünya ile öbür dünyayı veya maddi hayat ile manevi hayatı birbirinden ayıran, özellikle de dinin evlet işlerine karışmayacağına dayatan lâik bir dünya görüşüne yer yoktur. Her şeyin temli Alaha ian ile başlar ve her şey Allah eksenli etrafında döner. Evreni ve insanı yaratan Allah'tır ve evrende olan her şey Allah'ın koyduğu kanunlara uymak zorundadır. İslam, bu kanunlara uygun bir yaşama düzeni kurmayı amaç edinir. İslami bir toplumda mutlak hakim Allah'tır, gerçek otorite O'nun ortaksız egemenliğidir. Toplumu yöneten kişi O'na temsilen bu görevi üstlenir. İslam toplumunda, Batı toplumlarında olduğu gibi kişilerin vicdanına göre şekillenen sübjektif bir değerler sistemi yerine, herkesin eşit bir şekilde uymak zorunda olduğu objektif bir normlar sistemi geçerlidir. İslam, kişi ve toplumu bu normlar sistemi ile örgütleyerek kendi modeline uygun bir düzen kurar. Bu yüzden İslam toplumunda, kişisel tercihlere dayanan bir bireycilik yerleşmez. Kişi İslami kâhıplarla şekillenen bir sosyal kimlik kazanmış, ve ünımet yapısı içinde yerini almıştır.

Ana çizgileriyle perspektifini vermeye çalıştığımız böyle bir toplumun Batı toplumlarından derin bir şekilde ayrılması kaçınılmaz olacaktır. Bu nedenle, İslam toplumunda zaman zaman ortaya çıkan krizlerin ve çatışmaların kaynağı, Batı toplumlarında olduğu gibi ırk, sınıf ve çıkar faktörleri olamaz. Bu çatışmaların kaynağı, en azından birincil kaynağı, mezhep hareketleri incelendiğinde görüleceği gibi siyasal veya ideolojiktir.

Mezhep kavramı, klasik mezhep tarihçileri tarafından çok geniş anlamda kullanılmış, sınırları tam belirlenmemiş, fırkaların sayısını yetmiş üçe çıkarmak için suni tasniflere pılarak toplum tabanına inmiyen ve pratiğe dönüşmiyen fikir hareketleri bile birer mezhep sayılmış veya bir mezhep suni olarak birçok alt bölüme ya da kola ayrılarak her birine ayrı bir mezhep gözüyle bakılmıştır.

Biz, mezhep kavramı ile ilgili belirsizliklerin ortadan kaldırılması için bu kavramı dar ve belirgin sınırlar içinde kullanacağız. Bizce toplum içinde siyasal bir farklılaşma doğurmayan hareketler sadece bir fikir hareketidir ve bunlara ancak kelam ve fıkıh ekolleri denebilir. Mesela, Mutezile bir kelam ekolüdür, ortaya koyduğu düşünceler sünni ke-

lam ekolleri ve şii fırkaların görüşleri içinde eriyip kaybolmuştur.

Ehl-i Sünnet ise, bize göre, bir mezhep hareketi olmaktan öte, İslamın ana gövdesini meydana getiren merkezî kitleden ibarettir ve sünni kelam ve fıkıh ekolleri bu ana gövdenin fikri dokusunu meydana getirmektedir. Sünni olmayan çeşitli siyasal mezhepler ana gövdeden ayrılan dallar durumunda bulunmaktadır. Bunların bir bölümü ana gövde ile organik bağını kesmemiş ve İslami sınırların dışına çıkmamıştır. Bir bölümünün ilişkisi ise sadece görüşten ibaret kalmıştır. Bunlar İslami renge bürünmüş birer ayrı din özelliği taşıyan, fakat İslama rakip bir ideoloji olarak çıkma gücünü gösteremiyen yabancı akidelerin mezhepleşmiş görüntüleridir.

Ehl-i Sünnet hareketini, İslamın doğal yatağı içindeki tarihi gelişiminin bir sonucu olarak kabul etmek yerinde olur. Bu hareketin görüşleri tarih boyunca İslamın ölçülü ve resmi yorumu olmuş, siyasal örgütlenmesini devletlerin şahsında gerçekleştirmiştir. İktidarı elinde tutan bu merkezî güce karşı çıkan çeşitli gruplar ise, kendi eğilimleri doğrultusunda İslamı siyasal ve iktidari yönden yorumlayarak birer mezhep meydana getirmişler ve bu mezhepler çevresinde örgütlenerek siyasal iktidara muhalif fırkalar veya partiler haline gelmişlerdir. Bu açıdan bakılınca, siyasal mezhepler, resmi otoriteyi temsil eden merkezî güce karşı birer alternatif olma iddiası taşımaktalar, ancak İslamın dışında bir ideolojiden söz etmemektedirler.

İslam toplumunun kendine özgü bir dinamizme sahip olduğu bir gerçektir. Bu dinamizmin asıl kaynağı İslamiyettir. İslamiyet, yarattığı insanı en iyi bilen Allah tarafından konulmuş esaslar üzerine kurulu en doğal ve insan yapısına en uygun sosyal sistemi gerçekleştirebilir. İslamın, toplumun dinamik alanları ile ilgili konularda oldukça genel nass'lar getirmesi ve bu konularda akli yorumlara ve bilimsel çalışmalara geniş imkanlar tanıması, İslami yönetime ve toplumsal yapıya önemli bir esneklik ve dinamizm sağlamış, İslam toplumunun sert ve kırılabilir bir statik yapı kazanmasını önlemiştir. İslamın bu iç dinamizmi, İslam toplumundaki sosyal ve siyasal hareketliliğin başlıca kaynağıdır.

İslam toplumundaki değişimin ve hareketliliğin bir başka kaynağı ise İslam devletinin sınırları içerisinde girer. yabancı toplum ve kültürlerin etkisidir. Çeşitli halklar müslüman olmakla birlikte, daha önce mensup oldukları eski inanç ve geleneklerin tortusu bilinçlerinin derinlikle-

rinden tamamen sökülüp atılmamıştır. Doğal olarak onların İslamı anlama ve yorumlamalarında bu kalıntıların etkileri de işe karışyordu.

Kısaca, İslam toplumu içinde meydana gelen çeşitli gruplaşma ve fırkalaşma olaylarının temelinde iki ana dinamik yatmaktadır: Bunlardan birisi İslamın kendi esnekliğinden doğan iç dinamikler, diğeri dış kültür ve akidelerin doğurduğu dış dinamikler. Dış dinamikler, ya müslüman olan kişilerin bilinçaltında kalan İslamdan önceki inanç ve kültür kalıntıları ya da İslam toplumuyla temas halinde olan gayri müslim toplumların İslam toplum ve kültürü üzerindeki baskı veya sızmaları olarak iki sınıfa ayrılabilir.

İslam mezheplerinin oluşumunda baş faktör, İslamın kendi iç dinamiği olmuştur. Dış dinamiklerden birinci sınıfa girenler dolaylı yollardan ve irade dışı olarak işe karışmış, ikinci sınıfa giren etkiler ise, İslam toplumu üzerinde meydana getirdiği baskı sonunda iç gerilimleri artırmak suretiyle dış dinamiklere karşı içten dışa doğru tepki ve savunma motivasyonlarının doğmasına yol açmıştır.

İslam dışı mezheplere gelince; bunları tümüyle dış dinamiklerin ürünleri olarak görmek gerekir.

Kabaca temel dinamikleri belirlenen siyasi mezheplerin en önemlileri ve etkileri günümüzde de devam edenleri sırasıyla açıklanmaya çalışılacaktır.

B- İSLAM MEZHEPLERİ

1- HARİCİLİK

1.1. Genel Düşünceler:

Haricilerin büyük çoğunluğu çöl bedevilerinden meydana gelmiştir. Çölün basit ve tekdüze ortamı içinde; yoksul ve sade bir hayat süren bu insanların çoğu, tahsilatsız ve bilgisizdi. İşbölümü ve hiyerarşinin bulunmadığı çölde, kuvvetli bir kabile dayanışması ve çitlik ruhu içinde hür birer insan olarak büyüyüp yetişmişlerdi. Fıkah bilmedikleri için Kur'anı Kerim'in lafzına sınıksız sarılıyorlar, kelimelerin zahiri ile amel ediyorlardı. Böylece, onların dünyasında İslam dar, sert ve kırılgan bir statik sistem şeklinde tezahür etmiştir.(1).

Hariciler aynı zamanda İslam fırkalarının en dindarı idi. İbadetlere düşkünlük, yalandan ve günahlardan sakınma, çoğu genç olmalarına rağmen yaşlı bir insan gibi dünyaya sırt çevirip yorgun düşecek derecede ibadete dalma onların belli başlı özelliklerini teşkil ediyor, davaları uğrunda ölmekten çekinmiyorlardı. Kuvvetli takvaları yanında şiddetli bir taassub ve dar görüşlülüğe sahiptiler. Bu da onları hareketlerinde aşırılığa ve müsamahasızlığa götürüyor, kendi aralarında bile anlaşmazlığa düşerek kolayca gruplara ayrılıyorlar, bazen düşmanlarını bırakıp birbirlerini kınıyorlardı(2).

Haricilerin devlete başkaldırmalarının başlıca sebebi, nassları dar ve lafzi anlamda yorumlayıp, kendi anlayışlarına ters düşen görüşleri küfür ve şirk kabul etmeleridir. Toplum içindeki esnek uygulamalara ve İslamın dinamik ruhuna uygun fihri yorumlara, kısaca İslamın kendine özgü realizmine uyum gösteremiyorlardı. Ancak, İslami nassların yorumu meselesi yanında, onları ihtilalci bir infilak unsuru haline getiren faktörlerden birisi de içinde bulundukları psiko-sosyal şartlardır. (Bu şartlar önemli bir katalizatör rolü oynamıştır.) Çölün serbest ve basit hayatı için den büyük ordugahların disiplinli hiyerarşisi ve yerleşik se-

hir hayatının karmaşık yapısı içine çekilen bu fikri kapasitesi düşük, usku dar insanlar, sosyal hayatın keskin dönemeçleri karşısında uyumsuzluğun verdiği ruhsal bir gerginlik ve huzursuzluk içine düşüler. Sonunda huzursuzlukları patlamaya dönüştü(3).

Bütün olumsuzluğuna ve yakıcılığına rağmen, Harici isyanlarının temelinde yüksek bir ideal yatmaktadır; tavizsiz bir Kur'an devletinin teşekkülünü sağlamak, zulüm ve fıska sapan yönetimleri devirmek.

Haricilerin İslam dünyasında ayakta tuttuğu bu keskin duyarlılık, belki de, uysal ve ılımlı sünni kütlenin, devletin Kur'an'dan uzaklaşması karşısında büsbütün vurdumduymazlığa düşmesini ve laikleşmesini önlemiştir.

1.2. Hariciliğin Tarihi Gelişimi:

Haricilik, İslam dünyasında ortaya çıkan ilk İslam mezhebidir. Kökeni, Hz. Osman'a karşı başlatılan isyana hareketine ve halife Osman'ın katli olayına kadar iner(4).

Hariciliğin teşekkülünü hazırlıyacak olan ilk bedevi isyancılar, Hz. Osman'ın halifelik önceleri benimsiyorlardı. Daha sonra Hz. Ebubekir ve Ömer'in yolunu izlemeyip bazı bidatlar ihdas ettiğini öne sürerek azlini vacip görmüşler ve ihtilal hareketine katılmışlardı(5).

Bu olaya karşın ve daha sonra Hariciliği temsil edecek olan kişiler Siffin savaşında da Hz. Ali'nin safında yer almışlar, Muaviye taraftarlarının bir savaş hilesi olarak Kur'an sayfelerini mızrakların ucuna takıp Ali taraftarlarını Allah'ın hükmüne çağırmaları üzerine, Hz. Ali'yi savaş durdurmaya mecbur etmişlerdi. Hakem olayından sonra ise, "Hüküm ancak Allah'a aittir" sloganıyla ayağa kalkarak tahkime rıza gösteren herkesi küfürle suçlamışlar ve Hz. Ali'yi düştüğü küfürden dolayı tövbeye davet etmişlerdi(6).

Hakem olayından sonra Haricilik açıkça bir mezhep hüviyetine kavuşmuş, Hariciler kendilerinin dışındaki müslümanları küfürle suçlayarak İslam toplumu içinde kesin bir farklılaşma içine girmişlerdir.

İlk Harici fırkasına Muhakkime-i Üla denmektedir. Bunlar, "iyiliği emredip, kötülüğü yasaklamak" prensibini esas alarak kendilerinin dışındaki müslümanlara karşı cihad açmışlar, ilk hareketlerini dehqet verici bir terör olayı ile başlatmışlardır. Yolda karşılaştıkları şahabeden bir zatın oğlunu sorgulayarak Hz. Osman, Hz. Ali ve hakem olayı hakkındaki görüşlerini istemişler, görüşleri Hz. Osman ve Ali lehinde olunca da onu hanımının yanında boğazlamışlar, arkasından da hamile olan hanımını, kartını yarmak suretiyle öldürmüşlerdir. Bu olayı haber alan Hz. Ali onları cezalandırmak üzere harekete geçmiş, Hz. Ali'nin tüm ikna çabalarına rağmen hepsi birden olayı üstlenip pişmanlık duymayan ve tutumlarında ısrar eden 4000 kadar Harici, Halifenin ordusu tarafından öldürülmüştür. Nehrevan'da meydana gelen bu olaydan sağ kurtulabilen az sayıda harici kaçarak çeşitli yerlere dağılmıştır(7).

Muhakkime-i Üla'nın temel görüşleri Hz. Osman'ı, Hz. Ali'yi, Cemal olayına katılanları ve Hakem olayına rıza gösterenleri küfürle suçlamaktır(8). Onlara göre küfürle suçladıkları kişiler, Allah'tan başkasının hükmüne tabi olmuşlar ve fıska olmuşlardır; halbuki Allah'tan başka hiç kimsenin hükmü vermez ve O'ndan başkasının hükmüne uyulamaz.

Nehrevan olayından (m. 658) sonra dağılan hariciler çevrelerine yeni insanlar toplayarak tekrar Hz. Ali'ye baş-

kaldırılmışlar, fakat yenilerek çoğu öldürülmüşlerdir.

660 yılında Mekke'de toplanan bir grup Harici, yeryü- zünden fesadın kaldırılması ve Nehrevanda öldürülen ar- kadaşlarının intikamının alınması için Hz. Ali, Muaviye ve Amr ibnül As'ı öldürme kararı aldılar. Kararlarını uygula- yarak Hz. Ali'yi öldürdüler, diğerlerini öldürmeyi başara- madılar.

Hz. Ali'nin ölümünden sonra Hariciler, zulüm yöneti- mi kabul ettikleri Emevi yönetimine karşı yeniden isyan hareketlerini başlattılar. Buna karşılık Emevi yönetimi on- ları şiddetle izliyor, onlara eğilimli kabileleri sürekli baskı altında tutuyordu. 683 yılında, Emevi valisi İbn Ziyad'ın baskısına dayanamayan Hariciler, Irak'tan ayrılarak Emevi yönetimine karşı hareket etme konusunda anlaşılır. An- cak bir süre sonra Abdullah bin Ziyad'ın baskısına dayana- mayan Hariciler, Irak'tan ayrılarak Emevi yönetimine karşı Mekke'de başkaldıran Abdullah bin Zübeyr'in yanına gir- tiler ve birlikte hareket etme konusunda anlaşılır. Ancak bir süre sonra Abdullah bin Zübeyr'in kendi görüşlerinde olmadığını anlayarak ondan ayrıldılar. Kendi aralarında da iki ana gruba bölünerek bir bölümü Irak'a, diğer bölümü Arap Yarımadasına gitti(9). Irak'a giden Hariciler Nafi bin Ezrak'ın çevresinde toplanarak mevcut yönetime başkal- dırma kararı aldılar. İbn Ezrak, ortaya attığı fikirleriyle Ha- ricileri daha aşırı bir noktaya getirdi. Ona göre kendilerine muhalif tüm müslümanlar müşrik olduğu gibi, savaşa kat- ılmak istemeyen Hariciler de müşriktirler. Muhaliflerin oturduğu yerler dar-ı küfür olup, oradan hicret etmek va- ciptir. Hicret etmeyenler ise kafirdir. Muhaliflerin kadınla- rını ve çocuklarını öldürmek mübah, ancak Yahudi ve Hi- ristiyen gibi kitap ehli gayri müslimleri öldürmek haram- dır. Muhaliflerin kızları ile evlenilmez, kestikleri yenmez, mirasları helal olmaz. Büyük günah işleyenler, Hz. Os- man, Hz. Ali ve onlara taraftar olanlar kafirdirler. Böylece İbn Ezrak Muhakkime-i Üllü'dan da ileri giderek, ilk Ha- ricilerin kafir dediği muhaliflere müşrik diyordu (10).

Haricilerin bir kısmı İbn Ezrak'ın görüşlerini kabul et- ti, bir bölümü karşı çıktı. Karşı çıkanlardan Necde b. Amir Arap Yarımadasına giderek oradaki Hariciler tarafından li- derliğe seçildi. Necde'ye göre de muhalifler müşriktir, malları ve canları helaldır. Hicret etmeyip dar-ı küfür'de oturanlar ise münafiktir. Büyük ve küçük günahları işle- mekte ısrar edenler de müşriktir. Ancak zina ve içki gibi büyük günahları işleyip de ısrar etmeyen ve kendi görüşle- rinde olan bir insan müslümandır(11).

İbn Ezrak'ın davetini reddeden Harici liderlerinden İbn Saffar ve İbn İbad daha ılımlı görüşlere sahiptiler. İbn Saffar muhaliflerini tekfir etmekle birlikte kadın ve çocuk- ların katlini caiz görmeyiz. Sadece had cezası gerektirmeyen günahları işleyenleri tekfir eder, had cezası gerektiren gü- nahlar ise küfür sebebi değildir. Küfürle şirki birbirinden ayırır. Kendileri ile birlikte savaşa katılmayan taraftarlarını mümin sayar(12).

İbn İbad'a göre ise, muhalifler müşrik olmayıp kafir- dirler. Ancak bunlar Rububiyeti inkar suretiyle değil, ni- meti inkar suretiyle küfre girmişlerdir, yani gerçek anlam- da değil, mecazi anlamda kafirdirler. Onun için oradukla- rı yerler dar-ı tevhid'dir. Sadece ordugahları dar-ı bağı'dır. Muhalifleri davette bulunmadan öldürmek caiz olamaz, ganimet dışındaki malları ise haramdır. Büyük günah işle- yip de tövbe etmeyen dinden çıkar ve ebediyen cehennemi-

de kalır(13).

Bu bölünme sonucunda Haricilerin Ezarika, Necedat, Sufriyye ve İbadiyye ismini taşıyan ana fırkaları doğmuş, bunlar da birçok alt fırkaya bölünerek 20 kadar Harici fır- kayı doğurmuşlardır.

Bu fırkalar tüm Emevi dönemi boyunca durmadan başkaldırarak silahlı hareketlere girişmişler ve Emevi yön- etimlerini çok uğraştırmışlardır. Abbasiler döneminde ise zayıflayıp güçsüzleşmişlerdir. İçlerinde en güçlüsü ve aktif Ezarika fırkası olup, Irak ve İran'da büyük isyanlar çıkar- mıştır. İnatla savaşmalarına rağmen Haricileri başarısızlığa götüren en önemli etken, kendi aralarındaki bölünmeler ve çatışmalar oldu.

İbadiyye fırkası ehli sünnete en yakın ve en ılımlı Ha- ricî fırkası olup, günümüze kadar yaşayabilmıştır. Mensupla- rı halen, Umman, Zenzibar, doğu ve kuzey Afrikada yaşa- maktadır.

İbadiler Haricilerin genel eğilimine uygun olarak Kur'an-ı Kerim'in lafzına sınıksız sarılıp onun ilk günlerde- ki anlaşılma şekline ters düşen bütün tefsir ve yorumları reddederler.

1.3. Haricilerin Temel Görüşleri:

Harici fırkaların birleşikleri temel görüşler kısaca şun- lardır.

a. İmanın serbest bir seçimle tayini gerekir. Ne sünni- lerin öne sürdüğü gibi Kureys'ten olması ne de Şiiilerin id- dia ettiği gibi nass ve tayinle tesbiti kabul edilebilir. Şartla- rı taşıdığı sürece "başı kuru üzüm tanesi gibi bir köle" de imam olma hakkına sahiptir. İmam, adil olmak ve tavizsiz bir şekilde yeriati ayakta tutmak zorundadır. Aksi halde imama başkaldırmak, azletmek veya katletmek vacip olur. Necedat fırkasına göre gerek duyulmazsa imam bulunma- ması caizdir(14).

b. Amel imanın parçasıdır, günah işleyen kafir olur.

Hariciliğin, Vehhabilik ve günümüzün bazı radikal ha- reketleri üzerinde etkileri görülmektedir.

2. ŞİİLİK

2.1. Genel Düşünceler

Şiilik, İslam toplumunu içinde doğan en büyük siyasi fır- kadır. Uzun bir tarih süreci içinde teşekkülünü tamamlaya- n şiiliğin doğuşu ve gelişiminde görülen bulanıklık ve belirsizlik, bu mezhebin tarihini incelemeye önemli güç- lükler doğurmaktadır(15). Bunun yanında, Şiilik genel is- mi altında toplanan mezheplerin çokluğu ve çeşitliliği, bu mezhepler arasındaki derin parçalanmalar ve kopmalar, birbirleriyle ilişkilerinin çoğu zaman karanlıktaki kalması, konuya bir başka güçlük getiriyor. Bu güçlükler ve bula- neklilikler, İslamın sınırları içinde yer alan gerçek Şiilikte, bu sınırların dışına çıkan ve Şiilik ismi altında gizlenen ayır- (gular) fırkaların birbirine karıştırılmasına da neden olma- ktadır. Özellikle Emevi dönemi şiiliğini örten yoğun sis- perdesi, ahta gelişen fikri ve fıkhi oluşumun açık bir şekil- de tasvirini mümkün kılmaz. Abbasi dönemi şiiliğinin ilk iki asrına ait araştırmalar ise yetersiz bulunmaktadır(16). Şiiliğin tarihini örten sis perdesinin en önemli nedenlerin- den biri de takıyye prensibine önem vermeleri ve çalışma- larının çoğunu yeraltında yapmalarıdır.

Bizce yanlış ve haksız değerlendirmeleri bir ölçüde or-

tadan kaldırmak için yapılacak en önemli iş, İslamın sınırları dışına çıkan aşırı fırkaları Şiiliğin de dışında tutmaktır. Çünkü, İslam çizgisinin dışına çıkan zümrelerin Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisinden bahsetmesi hem samimi yetersizlik, hem de tutarsızlık olur. Bu tür fırkaların temsilcileri, devrimci (syneretic) akidelerden teşekkül etmiş batıl dinlerin mensuplarıdır. Bağlı oldukları bu inanç kanşımalarını İslami bir renge boyayarak gerçek kimliklerini gizlemişler, ihtilali ve bozguncu yeraltı faaliyetleri ile İslam toplumunun kültürel ve siyasi dokusunu parçalamaya, yani İslami çökertmeye çalışmışlar, genellikle de yeterli İslami bilgiye sahip olmayan, ve sahip oldukları eski inançları, hurafe ve batıl itikadları henüz bilinçlerinden söküp atamamış, İslam inancı bilinçlerinin derinliklerine inmemiş bazı cahil halk gruplarını arkalarından sürüklemişlerdir. Bunları İslam dışı fırkalar veya aşırılar ismi altında toplamak en doğru yol olacaktır. Bu nedenle biz, Şiilik ismi altında yalnızca müslüman fırkaları ele alacağız.

2.2. Şiiliğin Tarihi Gelişimi:

Şiiliğin İslam toplumu içinde farklılaşmış ve akidesi teşekkül etmiş bir mezhep olarak ortaya çıkması uzun bir evrim sonucu meydana gelmişse de mezhebi doğuran şartların ve ortamın hazırlanması İslam tarihinin erken dönemlerinde olmuştur. Halife Hz. Osman zamanında ortaya çıkan Ali taraftarı eğilimler, Hz. Ali'nin hilafete daha layık, daha ıddal bir kişi olduğu doğrultusundaki duygu ve düşüncelerden ibaretti. Hz. Osman'ın son dönemlerinde bu duygu ve düşünceler kızgınlık ve geneline dönüşmeye başladı. Hz. Osman'ın, halife olduktan sonra Emevilerin yardımına başvurması, memurlarından çoğunun ve sırlarını emanet ettiği katibinin hep bu aileden olması, Hz. Ali ve taraftarlarının usancılarını artırdı. Sır katibi Mervan b. Hakem ve taraftarları, kabile taassubunu ve ırkçılık duygusunu diri tutmak suretiyle daha önce İslamın bina ettiği ve Hz. Ebubekir'e Hz. Ömer'in ayakta tuttuğu esasları yıktılar. Bunların bu hareketleri kalblerde saklı olan cahiliyye çağından kalma Haşimi-Emevi düşmanlığını canlandırdı (17).

Hz. Osman'ın katli ile gerginlikler silahlı çatışmaya döndü. Abdullah ibn Sebe'nin, mevcut kaynakların tamamı tarafından doğrulanmayan karanlık kişiliği bir gerçek ise, bu nazik ortamdan yararlanarak İslam toplumunu tahrip etmek isteyen aşırılar da işin içine girmişlerdir.

Hz. Osman'ın yumuşak tabiatından faydalanarak onu istismar eden ve feci sonunu hazırlayan Emevi ailesi ile Hz. Ali ve taraftarları arasında çıkan silahlı çatışmalar halife Osman'a karşı başlatılan ihtilali bir iç savaşa dönüştürdü. Hz. Osman'ın korkunç bir şekilde katledilmesine duygusal bir tepki gösteren ve olayın önlenememesi ile katillerin cezalandırılmaması konusunda Hz. Ali'nin sorumluluğu olduğuna inanan bazı gruplar da Hz. Ali'nin karşısına geçince savaşın boyutları genişledi. Ancak, cin fikirli bir politika adamı olan Muaviye'nin daha sonraki Makyavelvari davranışları ve dört halife döneminin örnek İslam devletini bir aile monarşisi haline getirme gayretleri rakva sahibi müslümanları Muaviye'ye karşı soğuttu.

Bu dönemde daha belirgin hale gelen Ali taraftarları bir fırka özelliği taşımamakta, sadece Hz. Ali'nin Muaviye karşısında daha ıddal bir kişiliğe sahip olduğu noktasında birleşmektedir. Mufaddıla da denen bu kitlelerin, daha son-

ra Sünni ismi alacak olan ana kitlelerin akidesinden farklı bir akideye sahip olmadığını görüyoruz.

679 yılında Muaviye'nin ölümünden sonra, sağlığında veliyaht tayin ettiği oğlu Yezid halife oldu. Yezid, rakva sahibi müslümanların benimseyemeyeceği bir kişiliğe sahipti, içki içip eğlenmeyi seviyordu. Bununla birlikte müslüman çoğunluk sessiz ve hareketsiz kalmayı yeğledi.

Muaviye hayatta iken çekinip başkaldırmayan Ali taraftarları ise Hz. Hüseyin Kufe'ye davet ederek onun liderliği etrafında toplanmak istediklerini bildirdiler. Bu daveti kabul eden Hz. Hüseyin, "Allah'ın Kitabı ile amel eden, adaları ayakta tutan ve Hak dinin yolunda giden bir önderliği kurmak" üzere Kufe'ye hareket etti (20). Ancak, Emevi yönetiminden korkan Iraklılar, Hz. Hüseyin Irak'a geldiğinde onu yalnız bıraktılar, ailesi ve yakınları ile birlikte Emevi yönetimi tarafından katledilmesine seyirci kaldılar. 680 yılında Hz. Hüseyin'in şehadeti ile sonuçlanan Kербela olayı, Şiiliğin gelişiminde bir dönüm noktası olmuş, bu olay, Şii hareketlerin temel motivasyon kaynağı olarak hafızalarda daima canlılığını korumuştur.

Hz. Hüseyin'in şehadetinden dört yıl sonra, onu yalnız bırakan Iraklılar pişmanlığa düşerek tövbe etmek ve Hüseyin'in kanununu istemek üzere ayaklandılar, fakat Emevi kuvvetlerine yenilerek öldürüldüler. Tövabin hareketi olarak tarihe geçen bu olay, ilk Şii eğilimli ayaklanmadır.

685 yılında, Muhtar es-Sakafi Hz. Hüseyin'in kanununu istemek için harekete geçti ve Hz. Ali'nin oğlu Muhammed Hanefiyye'ye, kervisini desteklemesi için haber gönderdi. Muhammed Hanefiyye açık bir destek vermediyse de, Muhtar'a karşı olmadığını belirtmek suretiyle onu zimnen desteklemiş oldu. Bundan sonra Muhtar, Muhammed Hanefiyyeyi İmam ve Mehdi ilan ederek ayaklanmayı başlatmıştır (21).

Şiilerin çoğunluğunu çevresinde toplayan Muhtar, Emevilerin Iraktaki kuvvetlerini bozguna uğratarak, başta Irak valisi Ubeydullah bin Ziyad olmak üzere Hz. Hüseyin'in öldürülmesine karışanların çoğunu katletti. Ancak, bir süre sonra Iraklıların kendisinden desteklerini çekmesi ve çevresindeki insanlardan bir kısmının onu terk etmesi üzerine 688 yılında Emevi ordularına yenilerek öldürüldü.

Muhtar hareketi, Şiiliğin gelişiminde önemli bir merhale olmuş, yavaş yavaş şii akidesinin ana kavramları teşekkül etmeye başlamıştır. İlk olarak Muhammed Hanefiyye için İmam ve Mehdi unvanları birlikte kullanılmıştır. Muhtar'ın ortaya attığı kavramlardan biri de "bede" kavramıdır (22).

Muhtar'ın çevresinde toplanan Şiiler tam bir akide, birliğine sahip değildi, aşırıları da aralarına karışmış bulunuyordu (23). Aşırı unsurların Muhtar'ın akidesini bozduğu ve sonunda onun peygamberlik iddiasına kalkıştığı yolunda rivayetler bulunmaktadır. Fakat, bazı mezhep tarihçilerinin öne sürdüğü bu iddialar, Kamil gibi güvenilir tarih kaynaklarında açık bir şekilde yer almamakta ve kesinlikten uzak bulunmaktadır.

Muhtar'ın ölümünden sonra ona bağlı olan şiieler yavaş yavaş bir fırka hüviyetine bürünmüşler ve bu fırkaya Keysaniyye veya Muhtariyye denilmiştir. Keysaniyye, Zeydiyye'nin ortaya çıkışına kadar Şiilerin çoğunluğunu bünyesinde toplamak suretiyle bir çok kola ayrılarak varlığını sürdürmüş, daha sonra Zeydiyye ve İmamîyye arasında eriyerek kaybolmuştur.

2.2.1. Zeydilik

Muhtar isyanının kanlı bir şekilde bastırılmasından sonra uzunca bir süre, su yüzüne çıkan bir Şii hareketi görülüyor. Bu dönemde Şiiler bir ayaklanma hareketine girişmediler.

Nihayet 738 yılında, Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd bin Ali ortaya çıktı. Zeyd, Emevi halifesi Hişam'ın kuşuklarını üzerinde topladığı için sürekli izleniyor, baskı altında tutuluyor ve çeşitli yerlerde mecburi ikamete tabi tutuluyordu. Sonunda Kufe'ye giderek izini kaybettirdi, orada gizlice taraftarlarının birarına almasına başladı. Zeyd, biatını aldığı kişileri, "Allah'ın kitabına, Peygamberin sünnetine, zalimlerle cihada, zayıfları müdafaya, mahrumlara yardım etmeye, zulmü ortadan kaldırarak Ehl-i Bey'e yardıma" davet ediyordu(24). Daveti sonucunda 40 bin biat aldı. Ancak çevresine toplanan Şiilerin bir bölümü onun halife Ebubekir ve Ömer hakkında iyi sözler söylemesi üzerine biatlarını bozup ayrıldılar. Kendi imamlarının Muhammed Bakır olduğunu, o öldüğü için onun yerine imametın oğlu Cafer Sadık'a geçtiğini açıkladılar. Sahabeden bazıları için kötü sözler söylemeleri ve Zeyd'den uzaklaşmaları nedeniyle Zeyd tarafından onlara Rafiziler ismi verilmiştir. Bu gruba sābec (sövenler) de denmektedir. Zeyd bin Ali taraftarlarına ise Zeydiyye denmiştir.

Zeyd b. Ali'nin faaliyetlerini kısa zamanda haber alan Irak valisi Yusuf b. Ömer, gönderdiği askeri kuvvetlerle Zeyd'i apansız yakaladı, toparlanmaya fırsat bulamayan İmam Zeyd çevresindeki küçük bir grup taraftar ile birlikte çarpışmada öldürüldü. Ona biat eden Kufeliler ise korkuya kapıldıklarından, Zeyd b. Ali'nin öldürülmesini seyirci kaldılar.

İsyan hazırlıkları esnasında, İmam Ebu Hanife'nin de İmam Zeyd'i gizlice desteklemesi, bu dönemde takva sahibi müslümanların tavırını yansıması bakımından ilginç bir olay olarak zikre değer.

İmam Zeyd'in şehadeti ile sonuçlanan olaydan sağ olarak kurtulmayı başaran Zeyd'in oğlu Yahya, Horasan'a kaçmış, ancak, 743'te Horasan valisi Nasr'ın gönderdiği kuvvetlere karşı az sayıda taraftar ile savaşırken öldürülmüştür.(25)

Bu yenilgilerden hiç birisi Zeydileri silahlı ayaklanmalardan vaz geçirmediler. Onlar İmamiyye Şiilerinin aksine, oldukça aktif bir siyasi güç olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Sonunda biri Taberistand'a, diğeri Yemen'de olmak üzere iki Zeydi devlet kuruldu. Bu devletler, Abbasi devletin iki uzak ucunda oldukları için bulundukları bölgelerde zayıf durumda olan Abbasi yönetimine karşı koyarak yaşamayı başardılar. Taberistan Zeydi devleti 864 yılında Hasan b. Zeyd tarafından kurulmuş ve 1120 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Yemen Zeydi devleti ise Kasım el-Rassi'nin torunu Yahya el-Hadi tarafından 860 yılında kurulmuş ve 1969 yılına kadar yaşamıştır. Halen Yemen'in yüksek kesimlerinde yaşayan Zeydiler, toplam nüfusun % 40'ını meydana getirmektedirler.

Zeydiler, mezhep tarihçileri tarafından Carudiyye, Süleymaniyye ve Butriyye olmak üzere üç ana kola ayrılıyor. Bunlardan en ilimlisi Butriyye olup, günümüzde Yemen'de yaşayan Zeydiler Butriyye koluna mensuplardır.

Zeydiyye, Sünni müslümanlara en yakın Şii firkadır.

Zeyd b. Ali, Mutezile liderlerinden Vasıl b. Ata'dan ders aldığı için Zeydilerin itikadi görüşleri büyük ölçüde Mutezile etkisi altında teşekkül etmiştir. Fıkıh konusunda Hanefi ekolünü benimsemişlerdir.

Zeydiyye'nin ortak görüşleri şöyle özetlenebilir:(26)

a. Hz. Ali'nin biat ettiği halifeler meşrudur. Hz. Ali ümmetin en efdali olmakla birlikte, efdaliyeti daha az olan kişilerin imameti de caizdir.

b. İmamların masumiyeti yoktur, imamet veraset yoluyla intikal etmez. İmam, vasıflarıyla ilim, takva ve seccat sahibi bir zat olmalıdır. İmamın ilmi kisbidir, tovarüs yoluyla gelmez.

c. İmamet şura işidir, seçimle olur. (Hal ve akd ehli tarafından kim seçilirse imam o olur. İmamın gizli olarak belirlenmesi de caizdir. Hz. Peygamber hiç kimseyi isim ve vasıflarıyla, kendisinden sonra imam olması için vasiyet etmemiştir. Carudiye Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber tarafından açık hükümle değil de, vasedilmek suretiyle tayin edildiğine inanır. Onlar, sahabenin Hz. Ali'ye biat etmedikleri için küfre düşüğünü de iddia ederler.

Zeydiyyeye göre iki ayrı ülkede bulunacak iki imama biat caizdir, ancak, aynı ülkede iki imam olamaz. Onlara göre hiç imam bulunmaması da caizdir.

d. Büyük günah işleyen kimse tövbe etmedikçe cehennemde ebediyen kalır. Bu konuda Zeydiyye, Mutezile ve Hariciler gibi düşünmektedir.

e. İmam için gerekli vasıflar bütünüyle mevcut değilse, imam, tam imam kabul edilmez; bu durumda sadece ilmi ve cihad imamı mevcuttur.

f. Zeydi imam veya lider, seccat sahibi olmalı, hakkı olan yönetimi kılıç zoruyla ele geçirmeli, bu konuda aciz olmamalıdır. Bu bakımdan Zeydiliğin tarihinde, zulüm yönetimi kabul edilen Emevi ve Abbasi yönetimlerine karşı sürekli olarak silahlı ayaklanmalar görülür.

g. Tasavvuf ve tarikatların İslamda yeri yoktur. Bu yüzden Zeydi devlette tarikatlar yasak edilmiştir.

2.2.2. İmamiyye (İsnaaşeriyye):

İmamiyye, Beşinci İmam Muhammed Bakır'a kadar ayrı bir fırka olarak sahnede görünmemektedir. Muhammed Bakır'ın temkinli davranışına karşılık, kardeşi Zeyd silahlı ayaklanma konusunda ısrarlı bulunuyordu. Daha sonra Muhammed Bakır vefat etmiş ve Şiiler İmam Zeyd'in çevresinde toplanarak ayaklanmaya hazırlanmışlardır. Fakat İmam Zeyd'in bir kısım sahabiyi lanetleme fikrini tasvip etmemesi üzerine Şiilerin bir bölümü onu terk ederek Muhammed Bakır'ın oğlu Cafer Sadık'ı imam kabul etmişler, onun etrafında toplanmışlardır. Rafizi ismi verilen bu grubun ortaya çıkışı ile İmamiyye fırkasının ilk oluşumu başlar (739).

İmam Cafer Sadık, ilim ve takvası ile şöhrat yapmış bir zat olup, kendisine uyanlara Caferiler denmiştir.

Cafer Sadık'tan sonra gelen İmamiyye imamları da ihtilalci anlayışlardan uzak, temkinli ve ilimli insanlardır. Bu nedenle, mevcut yönetimleim şiddetli takip ve baskısına maruz kalmamışlar, hatta Sekizinci İmam Ali Ruza, halife Memun tarafından veliahd ilan edilmiştir. İmamlar ise takiiye esasına uygun olarak halifeyi kabul eder görünmüşler, aktif bir politik muhalefet ortaya koymamışlardır. ancak, Abbasi halifelerinin onlara karşı kuşukları da tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu yüzden Onuncu İmam Ali Naki

tadan kaldırmak için yapılacak en önemli iş, İslamın sınırları dışına çıkan aşırı fırkaları Şiiliğin de dışında tutmaktır. Çünkü, İslam çizgisinin dışına çıkan zümrelerin Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisinden bahsetmesi hem samimiyetsizlik, hem de tutarsızlık olur. Bu tür fırkaların temsilcileri, devşirme (syncretic) akidelardan teşekkül etmiş batıl dinlerin mensuplarıdır. Bağlı oldukları bu inanç kayımlarını İslami bir renge boyayarak gerçek kimliklerini gizlemişler, ihtilaleci ve bozguncu yeraltı faaliyetleri ile İslam toplumunun kültürel ve siyasi dokusunu parçalamaya, yani İslami çökertmeye çalışmışlar, genellikle de yeterli İslami bilgiye sahip olmayan, ve sahip oldukları eski inançları, hurafe ve batıl itikadları henüz bilinçlerinden söküp atamamış, İslam inancı bilinçlerinin derinliklerine inmemiş bazı cahil halk gruplarını arkalarından sürüklemişlerdir. Bunları İslam dışı fırkalar veya aşırılar ismi altında toplamak en doğru yol olacaktır. Bu nedenle biz, Şiilik ismi altında yalnızca müslüman fırkaları ele alacağız.

2.2. Şiiliğin Tarihi Gelişimi:

Şiiliğin İslam toplumu içinde farklılaşmış ve akidesi teşekkül etmiş bir mezhep olarak ortaya çıkması uzun bir evrim sonucu meydana gelmişse de mezhebi doğuran şartların ve ortamın hazırlanması İslam tarihinin erken dönemlerinde olmuştur. Halife Hz. Osman zamanında ortaya çıkan Ali taraftarı eğilimler, Hz. Ali'nin hülafete daha layık, daha efdal bir kişi olduğu doğrultusundaki duygu ve düşüncelerden ibaretti. Hz. Osman'ın son dönemlerinde bu duygu ve düşünceler kızgınlık ve gerilime dönüşmeye başladı. Hz. Osman'ın, halife olduktan sonra Emevilerin yardımına başvurulması, memurlarından çoğunun ve sırlarını emanet ettiği katibinin hep bu aileden olması, Hz. Ali ve taraftarlarının usancılarını artırdı. Sır katibi Mervan b. Hakem ve taraftarları, kabile taassubunu ve ırkçılık duygusunu diriltmek suretiyle daha önce İslamın bina ettiği ve Hz. Ebubekir ile Hz. Ömer'in ayakta tuttuğu esasları yıktılar. Bunların bu hareketleri kalblerde saklı olan cahilliye çağından kalma Haşimi-Emevi düşmanlığını canlandırdı(17).

Hız. Osman'ın katli ile gerginlikler silahlı çatışmaya dönüştü. Abdullah ibn Sebe'nin, mevcut kaynakların tamamı tarafından doğrulanmayan karanlık kişiliği bir gerçek ise, bu nazik ortamdan yararlanarak İslam toplumunu tahrip etmek isteyen aşırılar da işin içine girmişlerdir.

Hız. Osman'ın yumuşak tabiatından faydalanan onu işiştirmek eden ve feci sonunu hazırlayan Emevi ailesi ile Hz. Ali ve taraftarları arasında çıkan silahlı çatışmalar halife Osman'a karşı başlatılan ihtilale bir iç savaşa dönüştürdü. Hız. Osman'ın korkunç bir şekilde katledilmesine duygusal bir tepki gösteren ve olayın önlenememesi ile katillerin cezalandırılmaması konusunda Hz. Ali'nin sorumluluğu olduğuna inanan bazı gruplar da Hz. Ali'nin karşısına geçince savaşın boyutları genişledi. Ancak, cin fikirli bir politika adamı olan Muaviye'nin daha sonraki Makyavelvari davranışları ve dört halife döneminin örnek İslam devletini bir aile monarşisi haline getirme gayretleri takva sahibi müslümanları Muaviye'ye karşı soğuttu.

Bu dönemde daha belirgin hale gelen Ali taraftarları bir fırka özelliği taşımamakta, sadece Hz. Ali'nin Muaviye karşısında daha efdal bir kişiliğe sahip olduğu noktasında birleşmektedir. Mufaddila da denen bu kitlenin, daha son-

ra Sünni ismi alacak olan ana kitlenin akidesinden farklı bir akideye sahip olmadığını görüyoruz.

679 yılında Muaviye'nin ölümünden sonra, sağlığında veliaht rayın ettiği oğlu Yezid halife oldu. Yezid, takva sahibi müslümanların benimseyemeyeceği bir kişiliğe sahipti, içki içip eğlenmeyi seviyordu. Bununla birlikte müslüman çoğunluk sessiz ve hareketsiz kalmayı yeğledi.

Muaviye hayatta iken çekilip, başkaldırmayan Ali taraftarları ise Hz. Hüseyin Kufe'ye davet ederek onun liderliği etrafında toplanmak istediklerini bildirdiler. Bu davayı kabul eden Hz. Hüseyin, "Allah'ın Kitabı ile amel eden, adaleti ayakta tutan ve Hak dinin yolunda giden bir önderliği kurmak" üzere Kufe'ye hareket etti (20). Ancak, Emevi yönetiminden korkan Iraklılar, Hz. Hüseyin Irak'a geldiğinde onu yalnız bıraktılar, ailesi ve yakınları ile birlikte Emevi yönetimi tarafından katledilmesine seyirci kaldılar. 680 yılında Hz. Hüseyin'in şehadeti ile sonuçlanan Kerbela olayı, Şiiliğin gelişiminde bir dönüm noktası olmuş, bu olay, Şii hareketlerin temel motivasyon kaynağı olarak hafızalarda daima canlılığını korumuştur.

Hız. Hüseyin'in şehadetinden dört yıl sonra, onu yalnız bırakan Iraklılar pişmanlığa düşerek tövbe etmek ve Hüseyin'in kanını istemek üzere ayaklandılar, fakat Emevi kuvvetlerine yenilerek öldürüldüler. Tevabin hareketi olarak tarihe geçen bu olay, ilk Şii eğilimli ayaklanmadır.

685 yılında, Muhtar es-Sakafi Hz. Hüseyin'in kanını istemek için harekete geçti ve Hz. Ali'nin oğlu Muhammed Hanefiyye'ye, Kercüsünü desteklemesi için haber gönderdi. Muhammed Hanefiyye açık bir destek vermediyse de, Muhtar'a karşı olmadığını belirtmek suretiyle onu zımnen desteklemiş oldu. Bundan sonra Muhtar, Muhammed Hanefiyyeyi İmam ve Mehdi ilan ederek ayaklanmayı başlatmıştır (21).

Şiilerin çoğunluğunu çevresinde toplayan Muhtar, Emevilerin Irak'taki kuvvetlerini bozguna uğratarak, başta Irak valisi Ubeydullah bin Ziyad olmak üzere Hz. Hüseyin'in öldürülmesine katılanların çoğunu katletti. Ancak, bir süre sonra Iraklıların kendisinden desteklerini çekmesi ve çevresindeki insanlardan bir kısmının onu terk etmesi üzerine 688 yılında Emevi ordularına yenilerek öldürüldü.

Muhtar hareketi, Şiiliğin gelişiminde önemli bir merhale olmuş, yavaş yavaş şii akidesinin ana kavramları teşekkül etmeye başlamıştır. İlk olarak Muhammed Hanefiyye için İmam ve Mehdi unvanları birlikte kullanılmıştır. Muhtar'ın ortaya attığı kavramlardan biri de "beda" kavramıdır (22).

Muhtar'ın çevresinde toplanan Şiiler tam bir akide birliğine sahip değildi, aşırılar da aralarına karışmış bulunuyordu (23). Aşırı unsurların Muhtar'ın akidesini bozduğu ve sonunda onun peygamberlik iddiasına kalkıştığı yolunda rivayetler bulunmaktadır. Fakat, bazı mezhep tarihçilerinin öne sürdüğü bu iddialar, Kamil gibi güvenilir tarih kaynaklarında açık bir şekilde yer almamakta ve kesinlikten uzak bulunmaktadır.

Muhtar'ın ölümünden sonra ona bağlı olan şiieler yavaş yavaş bir fırka hüviyetine bürünmüşler ve bu fırkaya Keysaniyye veya Muhtariyye denilmiştir. Keysaniyye, Zeydiyye'nin ortaya çıkışına kadar Şiilerin çoğunluğunu bünyesinde toplamak suretiyle bir çok kola ayrılarak varlığını sürdürmüş, daha sonra Zeydiyye ve İmamîyye arasında eriyerek kaybolmuştur.

2.2.1. Zeydilik

Muhter isyanının kanlı bir şekilde bastırılmasından sonra uzunca bir süre, su yüzüne çıkan bir Şii hareketi görülüyor. Bu dönemde Şiiler bir ayaklanma hareketine girişmediler.

Nihayet 738 yılında, Hz. Hüseyin'in torunu Zeyd bin Ali ortaya çıktı. Zeyd, Emevi halifesi Hişam'ın kuşuklarını üzerinde topladığı için sürekli izleniyor, baskı altında tutuluyor ve çeşitli yerlerde mecburi ikamete tabi tutuluyordu. Sonunda Kufe'ye giderek izini kaybettirdi, orada gizlice taraftarlarının biatını almaya başladı. Zeyd, biatını aldığı kişileri, "Allah'ın kitabına, Peygamberin sünnetine, zalimlerle cihada, zayıfları müdafaya, mahrumlara yardım etmeye, zulmü ortadan kaldırarak Ehl-i Bey'te yardıma" davet ediyordu(24). Daveti sonucunda 40 bin biat aldı. Ancak çevresine toplanan Şiilerin bir bölümü onun halife Ebubekir ve Ömer hakkında iyi sözler söylemesi üzerine biatlarını bozup ayrıldılar. Kendi imamlarının Muhammed Bakır olduğunu, o öldüğü için onun yerine imametın oğlu Cafer Sadık'a geçtiğini açıkladılar. Sahabeden bazıları için kötü sözler söylemeleri ve Zeyd'den uzaklaşmaları nedeniyle Zeyd tarafından onlara Rafiziler ismi verilmiştir. Bu gruba sâbec (sövenler) de denmektedir. Zeyd bin Ali taraftarlarına ise Zeydiyye denmiştir.

Zeyd b. Ali'nin faaliyetlerini kısa zamanda haber alan Irak valisi Yusuf b. Ömer, gönderdiği askeri kuvvetlerle Zeyd'i apansız yakaladı, toparlanmaya fırsat bulamayan İmam Zeyd çevresindeki küçük bir grup taraftarı ile birlikte çarpışmada öldürüldü. Ona biat eden Kufeliler ise korkuya kapıldıklarından, Zeyd b. Ali'nin öldürülmesine seyrici kaldılar.

İsyan hazırlıkları esnasında, İmam Ebu Hanife'nin de İmam Zeyd'i gizlice desteklemesi, bu dönemde takva sahibi müslümanların tavırını yansıtmaya bakımından ilginç bir olay olarak zikre değer.

İmam Zeyd'in şehadeti ile sonuçlanan olaydan sağ olarak kurtulmayı başaran Zeyd'in oğlu Yahya, Horasan'a kaçmış, ancak, 743'te Horasan valisi Nasr'ın gönderdiği kuvvetlere karşı az sayıda taraftarı ile savaşırken öldürülmüştür.(25)

Bu yenilgilerden hiç birisi Zeydileri silahlı ayaklanmalardan vaz geçirmedi. Onlar İmamiye Şiilerinin aksine, oldukça aktif bir siyasi güç olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Sonunda biri Taberistand'a, diğeri Yemen'de olmak üzere iki Zeydi devlet kuruldu. Bu devletler, Abbasi devletin iki uzak ucunda oldukları için bulundukları bölgelerde zayıf durumda olan Abbasi yönetimine karşı koyarak yaşamayı başardılar. Taberistan Zeydi devleti 864 yılında Hasan b. Zeyd tarafından kurulmuş ve 1120 yılına kadar varlığını sürdürmüştür. Yemen Zeydi devleti ise Kasım el-Rassi'nin torunu Yahya el-Hadi tarafından 860 yılında kurulmuş ve 1969 yılına kadar yaşamıştır. Halen Yemen'in yüksek kesimlerinde yaşayan Zeydiler, toplam nüfusun % 40'ını meydana getirmektedirler.

Zeydiler, mezhep tarihçileri tarafından Carüdiyye, Süleymaniyye ve Butriyye olmak üzere üç ana kola ayrılıyor. Bunlardan en ilimlisi Butriyye olup, günümüzde Yemende yaşayan Zeydiler Butriyye koluna mensuplardır.

Zeydiyye, Sünni müslümanlara en yakın Şii fırkadır.

Zeyd b. Ali, Mutezile liderlerinden Vasil b. Ara'dan ders aldığı için Zeydilerin itikadi görüşleri büyük ölçüde Mutezile etkisi altında şekillenenmiştir. Fıkıh konusunda Hanefi ekolünü benimsemişlerdir.

Zeydiyye'nin ortak görüşleri şöyle özetlenebilir:(26)

a. Hz. Ali'nin biat ettiği halifeler meşrudur. Hz. Ali imametın en efdali olmakla birlikte, efdaliyeti daha az olan kişilerin imameti de caizdir.

b. İmamların masumiyeti yoktur, imamet veraset yoluyla intikal etmez. İmam, vasıflarıyla ilim, takva ve seccat sahibi bir zat olmalıdır. İmamın ilmi kisbidir, tevarüs yoluyla gelmez.

c. İmamet şura işidir, seçimle olur. (Hal ve akd ehli tarafından kim seçilirse imam o olur. İmamın gizli olarak belirlenmesi de caizdir. Hz. Peygamber hiç kimseyi isim ve vasıflarıyla, kendisinden sonra imam olması için vasiyet etmemiştir. Carüdiyye Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber tarafından açık hükümle değil de, vassfedilmek suretiyle tayin edildiğine inanır. Onlar, sahabenin Hz. Ali'ye biat etmedikleri için küfre düştüğünü de iddia ederler.

Zeydiyyeye göre iki ayrı ülkede bulunacak iki imama biat caizdir, ancak, aynı ülkede iki imam olamaz. Onlara göre hiç imam bulunmaması da caizdir.

d. Büyük günah işleyen kimse tövbe etmedikçe cehennemde ebediyen kalır. Bu konuda Zeydiyye, Mutezile ve Hariciler gibi düşünmektedir.

e. İmam için gerekli vasıflar bütünüyle mevcut değilse, imam, tam imam kabul edilmemez; bu durumda sadece ilmi ve cihad imamı mevcuttur.

f. Zeydi imam veya lider, seccat sahibi olmalı, hakkı olan yönetimi kılıç zoruyla ele geçirmeli, bu konuda aciz olmalıdır. Bu bakımdan Zeydiliğin tarihinde, zulüm yönetimi kabul edilen Emevi ve Abbasi yönetimlerine karşı sürekli olarak silahlı ayaklanmalar görülür.

g. Tasavvuf ve tarikatların İslamda yeri yoktur. Bu yüzden Zeydi devlette tarikatlar yasak edilmiştir.

2.2.2. İmamiyye (İsnaaşeriyye):

İmamiyye, Beşinci İmam Muhammed Bakır'a kadar aynı bir fırka olarak sahnede görünmemektedir. Muhammed Bakır'ın temkinli davranışına karşılık, kardeşi Zeyd silahlı ayaklanma konusunda ısrarlı bulunuyordu. Daha sonra Muhammed Bakır vefat etmiş ve Şiiler İmam Zeyd'in çevresinde toplanarak ayaklanmaya hazırlanmışlardır. Fakat İmam Zeyd'in bir kısım sahabiyi lanetleme fikrini tasvip etmemesi üzerine Şiilerin bir bölümü onu terk ederek Muhammed Bakır'ın oğlu Cafer Sadık'ı imam kabul etmişler, onun etrafında toplanmışlardır. Rafizi ismi verilen bu grubun ortaya çıkışı ile İmamiyye fırkasının ilk oluşumu başlar (739).

İmam Cafer Sadık, ilim ve takvası ile şöhrat yapmış bir zat olup, kendisine uyanlara Caferiler denmiştir.

Cafer Sadık'tan sonra gelen İmamiyye imamları da ihtilâci anlayışlardan uzak, temkinli ve ilimlı insanlardır. Bu nedenle, mevcut yönetimlerin şiddetli takip ve baskısına maruz kalmamışlar, hatta Sekizinci imam Ali Rıza, halife Memun tarafından veliahd ilan edilmiştir. İmamlar ise takıyye esasına uygun olarak halifeyi kabul eder görünmüşler, aktif bir politik muhalefet ortaya koymamışlardır. Ancak, Abbasi halifelerinin onlara karşı kuşkuyla da tamamen ortadan kalkmamıştır. Bu yüzden Onuncu İmam Ali Naki

ve Onbirinci İmam Hasan el-Askeri hapsedilmiştir. Onikinci İmam Muhammed ise 874 yılında kaybolmuştur(27).

İmamîyye imamlarının sağlığında, onların çevresinde toplanan Şiilerin akide itibarıyla da birlik içinde olmayan karışık bir topluluk olduğu anlaşılmaktadır. Altıncı İmam Cafer Sadık'tan sonra meydana gelen büyük bölünme sonucu; gulattan olan İsmailîlerin ortaya çıkışı bunun bir delilidir. Şiilerin çeşitli zamanlarda bölünmesi sonucunda İsmailîlerin dışında bir çok grup türemiştir. Bunlardan bazıları aşın görüşler taşıırken, bazıları da Mutezile, Müşebbihe veya Selefiye akidesine sahip olmuşturlar. Daha sonra ortaya çıkan İmamîyye İnaşaferiyye akidesi Mutezile görüşlerine paralel olmuştur.(28)

Onikinci İmam Muhammed'in kayboluşuna kadar İmamîyye İnaşaferi akidesinin teşekkülü mümkün olamazdı. Onun için, gerçek anlamda İmamîyye mezhebi ve akidesi, 874 yılından sonra, 12 imamı benimseyen mutedil görüşlü Rafizi fraksiyonların tek akide etrafında birleşmeye başlaması ve X. yüzyılın ilk yarısında bu birleşme ve kaynaşmanın tamamlanması ile teşekkül etmiş bulunmaktadır.(29)

945 yılında Şii Büveyhîlerin Bağdat'a girmesi ile Şiilik yeni bir siyasi güç kazandı. Emir el-Ümera uovamı taşıyan Büveyhî komutanlar, Abbasi halifelerinin bütün yetkilerini alarak hilafet makamını hiç bir yetkisi olmayan olmayan sembolik bir makam durumuna düşürdüler. Gayri meşru kabul ettikleri bu makamı tamamen ortadan kaldırmamaları, kendi üzerlerinde güçlü bir Şii imam olması yerine, böyle sembolik bir halife bulunmasını yeğlemelerindendir.

Selçukluların 1055 yılında Bağdat'a girişine kadar Büveyhî hakimiyeti devam etti. Büveyhîler dönemine kadar esasta belirsiz ve hissi kalan Şii akidesinin bu dönemde belirgin ve rasyonel kaidelere oturtulması gerçekleşti ve mezhebin ana kitapları yazılarak Şiiliğin yayılması ve yerleşmesi sağlandı. Geleneksel Şii bayramları da bu dönemde kutlanmaya başlamıştır(30).

Selçukluların Bağdat'a girmesi ile ortadan kalkan Büveyhî hakimiyetinden sonra Şiiler siyasi etkinliklerini kaybettiler. Takiyye esasına uygun olarak faaliyetlerini gizlediler. Fakat Moğol istilasından sonra Sünni yönetimlerin dağılması Şiilere yeni bir gelişme ve güçlenme ortamı sağladı, üzerlerindeki baskılar kalktı. Belki de çarpıştıkları Sünni yönetimlerin yerinden toparlanmasından çekinen Moğollar Şiilerin güçlenmesini yardımcı olmuşlardır.

Bu dönemde Şii akidesi ve fıkıhına ait yeni eserler telif edilerek mezhebin savunulması ve yayılması yolundaki çalışmalar önemli gelişmeler gösterdi. Şii alimler, Moğol hükümdarları tarafından himaye gördü. Şiilik, özellikle Gazan Han ve Olcaytu zamanında dikkate değer ilerlemeler kaydetti; ana kitapları yazılarak ayrıntılı bir şekilde sistemi kuruldu. İlhanlılar zamanında Şiilik zaman zaman devlet yönetimince tatbikara da kondu. Bu dönemin etkili Şii alimlerinden İbn Muteahhar, görüşlerini Sultan Olcaytu'ya başarıyla kabul ettirdi. Ancak, bu dönem Şiiliğinin zaferi kısa sürmüştür. Olcaytu'dan sonra gelen Ebu Said zamanında tekrar Sünniliğe dönüldü. Bununla birlikte, Çobanoğulları ve Celayirîler gibi İlhanlıların dağılmasından sonra ortaya çıkan yönetimler altında Şiilik varlığını devam ettirebileceği bir ortam bulmuştur.(31)

Sonunda gücünü kaybeden ve çözülen Şiilik, batıni hareketlerle birlikte bazı halk tarikatları içinde kendine ge-

çici bir sığınak aradı(32).

Bu yeni oluşumun odak noktasını teşkil eden hareket Erdebil tarikatıdır.

Erdebil Tarikatının kurucusu, 1252'de, doğup, 1334 de ölen Şeyh Safiyeddin'dir. Bu dönemde Safiyeddin'in bulunduğu bölge tamamen sufliliğin etkisi altındadır. Şafii mezhebine bağlı Sünni bir Türk olan Safiyeddin, gerek Moğol yönetimi ve gerekse Türkmen kabilelerinden oluşan halk tarafından büyük saygı görüyordu(33).

Tarikatın bu saygınlığı devam etti. İlhanlılardan sonra Celayirîler, Timurîler, Karakoyunlular ve Akkoyunlular tarikatı şeyhlerine saygı ve bağlılıklarını bildirdiler. İlhanlılar Sultanı Ebu Said'in ölümünden sonra ortaya çıkan politik çözüme ve Timur'un ortaya çıkmasıyla doğan siyasi istikrarsızlık tarikatın daha da güçlenmesine ve yayılmasına yardımcı oldu(34).

Erdebil Tarikatının ilk dört lideri olan Safiyeddin, Şeyh Sadr, Hoca Ali ve Şeyh İbrahim zamanında Sünni karakterini koruyan tarikat, Şeyh İbrahim'in ölümünden sonra aniden değişim geçirmeye başladı. Şeyh İbrahimden sonra tarikat lideri olan Şeyh Cüneyd'in zamanında tarikat Şii karakterini kazandı ve onun oğlu Haydar, Haydar'ın oğlu Sultan Ali Padişah ve Haydar'ın ikinci oğlu İsmail döneminde siyasi büyüyeti öne çıkarak hızlı bir militan hareket haline geldi(35).

Sonunda; İsmail İranda tahta oturarak Şiiliği ülkenin resmi mezhebi ilan etti. Böylece, çeşitli ilkel inançlar, hurafeler ve batıl itikadların bir karışımı olan barmilikle, Oniki imamcı Şiilik, bir halk tarikatının bünyesinde kaynaşarak Anadolu'da Kızılbaşlığı, İranda Ehli Hak denen hareketi doğurmuş, bu hareketin siyasi gücüne ve desteğine dayanan Şiilik yeniden güçlü bir konuma gelerek günümüze kadar ulaşmıştır(36).

Anlaşıldığı kadarıyla, Anadolu'da Şii-kızılbaş hareketin doğmasında fütüvvetin de etkisiyle Sünniliğin içten içe değişime uğrayıp Şii-alevi bir karakter kazanması söz konusudur.

Fütüvvet hareketi, Abbasi halifesi Nasır zamanında, 13. yüzyılda Anadolu'da kurulup himaye edilmiştir. Halifenin amacı, devrinin çeşitli güçleri karşısında, İslamın farklı dini gruplarını hilafetin etrafında birleştirmektir. Fütüvvet, tamamen Şii karakterde olmamakla birlikte Hz. Ali'yi ilk pir tanıması nedeniyle Şii nüfuzuna elverişli bir ortam hazırladı, bir kısmı Sünni kitleler böylece Şiileşti(37).

İran'daki Şii İmamîyyeye bağlılığını devam ettiren Anadolu alevileri Osmanlı Devleti içindeki isyanlarda da önemli bir odak noktası olmuşlar, Safevi devleti tarafından yönlendirilmişlerdir(38).

Erdebililiğin Anadolu'daki batıni olmanın temsilcisi Hacı Bayram-ı Veli olmuştur. Bu yüzden II. Murad zamanında tutuklanıp tekrar bırakıldı. Hacı Bayram'ın ölümünden sonra Bayramilik ikiye ayrıldı. Halifelerinden Akşemseddin, Bayramiliği ehli sünnet esaslarına göre ve Muhiddin Arabinin neşe ve meşrebine uygun olarak yürüttü. Hacı Bayram'ın diğer halifesi Emir Sikkini'den yürüyen mela-met mensuplarıysa Ehli Beyt sevgisini esas tuttular, Fütüvvet ehliyle kaynaştılar ve adeta gizli bir örgüt kurdular. Osmanlıların son zamanlarına kadar zaman zaman bir çöğü idam edilerek 1908 yılına kadar varlıklarını sürdürdüler(39).

Bu kola, 1562'de idam edilen Hamza Bah'dan sonra

Hamzavilik denmiştir. Hamzaviler vahdet-i vücud görüşünü benimsedikleri için tam Şii sayılmamaktadırlar. Oniki İmamı tasdik ederler, fakat batını değildirlir, esas itibariyle Ehli sünnet akidesine sahiptirler. Daha çok mufaddila denilen ilk Şiilere benzemektedirler(40).

Günümüzde Şiilerin büyük çoğunluğunu meydana getiren İmamîyye İsnâaşeriyye, başta İran olmak üzere Irak, Suriye, Lübnan, Pakistan ve müslümanların yaşadığı diğer ülkelerde bulunmaktadır. 1979 yılında İranlı Şiiler, tarihin en parlak devrimlerinden birini gerçekleştirerek İslamı fiilen siyasi bir diriliş sürecine sokmuşlardır. İmam Humeyni'nin liderliğinde gerçekleştirilen bu büyük devrim, mezhep boyutlarını aşarak tüm İslam dünyasına malolmuştur. İmam Humeyni İmamîyye mezhebinde de devrim yapmış, Oniki İmam Şiliğinin ılımlı ve muhafazakar çizgisini değiştirerek, Zeydi İmamlara benzer bir şecere ortaya koymuştur.

İmamîyye'nin Temel Görüşleri:

Diğer siyasi mezheplerde olduğu gibi İmamîyyenin de ilk teşekkülü, siyasi görüşleri ile belirmiş, daha sonra bir İmamîyye akaidi teşekkül etmiştir. Böylece İmamîyye aynı zamanda bir itikadi mezhep haline gelmiştir.

İmamîyye Şiliğinin fikirleri, evrim süreci içinde çeşitli değişimler geçirmiş, düşünceleri içine katılan batıl ve aşırı görüşler büyük Şii alimler tarafından elenip ayıklanarak mezhebin İslami sınırlar içinde tutulması sağlanmıştır. Bu yüzden şiaya ait metinlere bir bütün olarak incelemeyen kimseler yanlış ve olumsuz kanaatlere ulaşarak Şiliği tekfir kadar görmişlerdir(41). Bununla birlikte, alimlerin İslami sınırlar içindeki görüşlerine karşılık, cahil Şii halk arasında halen hurafe ve batıl itikadlara rastlanmaktadır.

Şia'ya göre dinin esasları (usul'd din) beştir;

- a. Tevhid,
- b. Nübüvvet,
- c. Mead,
- d. Adalet,
- e. İmamet.

Diğer önemli akaid esasları ise Rec'a, Bed'a ve Takiyye'dir.

Şii alimlerin bir kısmına göre imamet ve adalet dinin esaslarından değil, mezhebin esaslarındandır; bunlara inanmayan dinden çıkmaz, sadece mezhepten çıkar. Bunları dinin esaslarından sayan alimler ise, bu prensiplere inananları dinden çıkmış kabul ederler.

İmamîyye, Tevhid konusunda Mutezile gibi düşünür; onlara göre Tevhidin gereği olarak Allah'ın sıfatları Zat'ının ayrıdır. Nübüvvet ve Mead (ölümden sonra diriliş) konusunda ise Sünni mezheplerden farklı düşünmez.

Adalet, Allah'ın kötü ve abes iş işlemekten ve zulümden münezzeh olduğuna inanmaktadır. Allah'ın kötü şeyleri hükmetmesi imkansızdır. Akıl bağımsız olarak iyi, kötü ve çirkin bilebilir(41a).

İmamîyye bu konuda da Mutezile gibi düşünmektedir.

İmamîyyeyi diğer mezheplerden ayıran en önemli esas İmamet doktrini'dir. Onlara göre imamet ancak ve yalnız Allah'ın açık nass'ı ve peygamberin tayini ile veya o imandan önceki imanın, onun imametini beyanıyla tahakkuk eder. Peygamberler göndermek nasıl bir lutfusa, peygamberden sonra, onun yerine imam nasbetmek de bir lutfur ve Allahü Teâlâ'ya vaciptir.

İmamet, insanların seçmesiyle veya istemesiyle olmaz, insanlar imamı azletmek yetkisine de sahip değildirlir(42). Mekke'de inen inzâr ayeti (Şuara, 214) ile Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in vasi ve halifesi olduğu işaret edilmiştir, Gadir Hum hadisi olarak bilinen; "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır" hadisi, ile de Hz. Ali, Hz. Peygamber tarafından halife tayin edilmiştir. Hz. Ali, Peygamberden sonra bütün müslümanların en efelidir(43).

İmamlar Oniki tane'dir. Onikinci İmam Mehdi çağdır ve son zamanda zuhur edecektir. İmam Mehdi'nin iki gaybeti (gizleniş dönemi) vardır; birincisi, doğduğu gündən başlar, 940 yıla kadar devam eder: 73 yıl süren bu döneme gaybeti "sugra" denir. Gaybeti Sugra'da Şiilerden dört kişi arka arkaya Onikinci İmamla görüşerek elçilik almışlardır. Bunlara Dört Sefir denir. Gaybeti Sugradan sonra, Gaybeti Kübra başlamıştır. Bu dönemde Onikinci İmam arada elçiler olmadan Şiilere zaman zaman buyruklar göndermiştir(44).

İmamlar, masumdurlar, ömürleri boyunca büyük, küçük hiç bir günah işlememişlerdir. İmam, soy-boy şerefi bakımından en yüce ve temiz kişi olup, türlü kötülükten, suçtan, yanlışlardan, yanlış iş görmeden, unuttundan ve her türlü aşağılık işten korunmuştur(45).

Allah tarafından, önce Hz. Adem, sonra nebiler ve daha sonra İmamlar yaratılmıştır(46).

İmamın ilahî hükümlere, ilahî maarife, bütün bilgilere sahip olması, peygamber yahut kendisinden önceki imam vasıtasıyla'dır. Yeni bir şey hakkında da İmam ilham yoluyla gereği gibi hükmeder, o şeyi künhüyle anlar, bilir. Yanılmaz, şüpheye düşmez, bu husustaki akli delillere, yahut öğretenlerin öğretmesine ihtiyacı yoktur(47).

Peygamberimiz, İmamlara şeriatın sırlarını emanet etmişlerdir. Böylece Hz. Peygamber, açıklanması gerekenleri bizzat açıklamış, kendisinden sonra açıklanması gerekenleri de onlara emanet etmiştir. İmamların söyledikleri şeyler mutlaka şeri-islami'dir, kanundur. Çünkü bu, risalet görevini tamamlamak demektir. Bu sebeptendir ki, onların din hakkındaki sözleri şeriatıdır ve aynı zamanda onlara, bizzat peygamberimizin bıraktığı bir emanet olduğu için de, onun sözleri derecesinde kıymet taşır. Şu da var ki, imamlar, umumi nassları hususileştirdikleri gibi, mutlak nassları da mukayyed yapabilirler(48).

İmamet, miras yoluyla büyük evlada geçmez, fîli (defacto) bir otorite değil, hukuki (dejure) bir otoritedir, laik iktidara bağımlı olmaz, hükümdar veya halife değildir. Nassla tayin edildiğinden müminlerin onu tanıması gerektir. İmamet yer ve zamanla da sınırlı değildir, İslamiyet onun velayeti altındadır(49).

İmamîyye Şiasına göre ilahî vahiylerin bir zahiri, bir de batını vardır. Batını anlam, mantık ve kıyas ile ulaşılan bir anlam değildir, ancak manevi bir miras yoluyla aktarılabilir. Bu manevi miras, imamları, Peygamberin mirasçıları olarak açıkladıkları öğretilerini veren rivayetler ile temsil edilmektedir. Sünnet terümi, İmamların bu öğretileri bütünü de kapsamaktadır. İmamlar her devirde Kayyumu'l Kur'an olarak vahyin batını anlamını öğrencilerine öğretmişler, açıklamışlardır. İmamın Peygamber'e halef oluşu batının zahire, hakikatın şeriate halef oluşudur(50).

Velayet, Nübüvveti ve Risalet içiçe geçmiş üç daire ile temsil olunur; Velayet Nübüvvetin batını demek olduğundan en içteki daireyi oluşturur, Nübüvvet bundan sonra

ve Onbirinci İmam Hâsan el-Askerî hapsedilmiştir. Onikinci İmam Muhammed ise 874 yılında kaybolmuştur (27).

İmamîyye imamlarının sağlığında, onların çevresinde toplanan Şiilerin akide itibarıyla da birlik içinde olmayan katışık bir topluluk olduğu anlaşılmaktadır. Altıncı İmam Cafer Sadık'tan sonra meydana gelen büyük bölünme sonucu; gullardan olan İsmaililerin ortaya çıkışı bunun bir delilidir. Şiilerin çeşitli zamanlarda bölünmesi sonucunda İsmaililerin dışında bir çok grup türemiştir. Bunlardan bazıları aşkın görüşler taşıyan, bazıları da Mutezile, Müşebbihe veya Selefiye akidesine sahip ilahîlardır. Daha sonra ortaya çıkan İmamîyye İsnâaşeriyye akidesi Mutezile görüşlerine paralel olmuştur. (28)

Onikinci İmam Muhammed'in kayboluşuna kadar İmamîyye İsnâaşeri akidesinin teşekkülü mümkün olamazdı. Onun için, gerçek anlamda İmamîyye mezhebi ve akidesi, 874 yılından sonra, 12 imamı benimseyen mutedil görüşlü Rafizi fraksiyonların tek akide etrafında birleşmeye başlaması ve X. yüzyılın ilk yarısında bu birleşme ve kaynaşmanın tamamlanması ile teşekkül etmiş bulunuyor. (29)

945 yılında Şii Büveyhilerin Bağdada girmesi ile Şiilik yeni bir siyasi güç kazandı. Emir el-Ümera unvanı taşıyan Büveyhi komutanlar, Abbasi halifelerinin bütün yetkilerini alarak hilafet makamını hiç bir yerlisi olmayan olmayan sembolik bir makam durumuna düşürdüler. Gayri meşru kabul ettikleri bu makamı tamamen ortadan kaldırmamaları, kendi üzerlerinde güçlü bir Şii imam olması yerine, böyle sembolik bir halife bulunmasını yeğlemelerindendir.

Selçukluların 1055 yılında Rağdat'a girişine kadar Büveyhi hakimiyeti devam etti. Büveyhiler dönemine kadar esasta belirsiz ve hissi kalan Şii akidesinin bu dönemde belirgin ve rasyonel kaidelere oturtulması gerçekleşti ve mezhebin ana kitapları yazılarak Şiiliğin yayılması ve yerleşmesi sağlandı. Geleneksel Şii bayramları da bu dönemde kutlanmaya başlamıştır (30).

Selçukluların Bağdat'a girmesi ile ortadan kalkan Büveyhi hakimiyetinden sonra Şiiler siyasi etkinliklerini kaybettiler. Takıyye esasına uygun olarak faaliyetlerini gizlediler. Fakat Moğol istilasından sonra Sünni yönetimlerin dağılması Şiilere yeni bir gelişme ve güçlenme ortamı sağladı, üzerlerindeki baskılar kalktı. Belki de çarpıştıkları Sünni yönetimlerin yeniden toparlanmasından çekinen Moğollar Şiilerin güçlenmesine yardımcı olmuşlardır.

Bu dönemde Şii akidesi ve fikrüne ait yeni eserler telif edilerek mezhebin savunulması ve yayılması yolundaki çalışmalar önemli gelişmeler gösterdi. Şii alimler, Moğol hükümdarları tarafından himaye gördü. Şiilik, özellikle Gazan Han ve Olcaytu zamanında dikkate değer ilerlemeler kaydetti; ana kitapları yazılarak ayrıntılı bir şekilde sistemî kuruldu. İlhanlılar zamanında Şiilik zaman zaman devlet yönetimince tadbikata da kondu. Bu dönemin etkili Şii alimlerinden İbn Mutaahhar, görüşlerini Sultan Olcaytu'ya başarıyla kabul ettirdi. Ancak, bu dönem Şiiliğinin zaferi kısa sürmüştür. Olcaytu'dan sonra gelen Ebu Said zamanında tekrar Sünniliğe dönüldü. Bununla birlikte, Çobanoğulları ve Celayirîler gibi İlhanlıların dağılmasından sonra ortaya çıkan yönetimler altında Şiilik varlığını devam ettirebileceği bir ortam bulmuştur. (31)

Sonunda gücünü kaybeden ve çözülen Şiilik, batını hareketlerle birlikte bazı halk tarikatları içinde kendine ge-

çici bir sığınak aradı (32).

Bu yeni oluşumun odak noktasını teşkil eden hareket Erdebil tarikatıdır.

Erdebil Tarikatının kurucusu, 1252'de, doğup, 1334'de ölen Şeyh Safiyeddin'dir. Bu dönemde Safiyeddin'in bulunduğu bölge tamamen sufliliğin etkisi altındadır. Şafii mezhebine bağlı Sünnî bir Türk olan Safiyeddin, gerek Moğol yönetimi ve gerekse Türkmen kabilelerinden oluşan halk tarafından büyük saygı görüyordu (33).

Tarikatın bu saygınlığı devam etti. İlhanlılardan sonra Celayirîler, Timurîlular, Karakoyunlular ve Akkoyunlular tarikat şeyhlerine saygı ve bağlılıklarını bildirdiler. İlhanlılar Sultanı Ebu Said'in ölümünden sonra ortaya çıkan politik çözüme ve Timur'un ortaya çıkmasıyla doğan siyasi istikrarsızlık tarikatın daha da güçlenmesine ve yayılmasına yardımcı oldu (34).

Erdebil Tarikatının ilk dört lideri olan Safiyeddin, Şeyh Sadr, Hoca Ali ve Şeyh İbrahim zamanında Sünnî karakterini koruyan tarikat, Şeyh İbrahim'in ölümünden sonra aniden değişim geçirmeye başladı. Şeyh İbrahimden sonra tarikat lideri olan Şeyh Cüneyd'in zamanında tarikat Şii-batını bir karakter kazandı ve onun oğlu Haydar, Haydar'ın oğlu Sultan Ali Padişah ve Haydar'ın ikinci oğlu İsmail döneminde siyasi hüviyeti öne çıkarak hızlı bir militan hareket haline geldi (35).

Sonunda, İsmail İran'da tahta oturarak Şiiliği ülkenin resmi mezhebi ilan etti. Böylece, çeşitli ilkel inançlar, hurafeler ve batıl itikatların bir karışımı olan batınilikle, Oniki imamet Şiilik, bir halk tarikatının bünyesinde kaynaşarak Anadolu'da Kızılbaşlığı, İran'da Ehli Hak denen hareketi doğurmuş; bu hareketin siyasi gücüne ve desteğine dayanan Şiilik yeniden güçlü bir konuma gelerek günümüze kadar ulaşmıştır (36).

Anlaşıldığı kadanyla, Anadolu'da Şii-kızılbaş hareketin doğuşunda fütüvvetin de etkisiyle Sünniliğin içten içe değişime uğrayıp Şii-alevi bir karakter kazanması söz konusudur.

Fütüvvet hareketi, Abbasi halifesi Nasır zamanında, 13. yüzyılda Anadolu'da kurulup himaye edilmiştir. Halifenin amacı, devrinin çeşitli güçleri karşısında, İslamın farklı dinî gruplarını hilafetin etrafında birleştirmektir. Fütüvvet, tamamen Şii karakterde olmamakla birlikte Hz. Ali'yi ilk pir tanıması nedeniyle Şii nüfuzuna elverişli bir ortam hazırladı, bir kısım Sünnî kitleler böylece Şiileşti (37).

İran'daki Şii İmamîyyeye bağlılığını devam ettiren Anadolu alevileri Osmanlı Devleti içindeki isyanlarda da önemli bir odak noktası olmuşlar, Safevî devleti tarafından yönlendirilmişlerdir (38).

Erdebililiğin Anadolu'daki batını olmsyan temsilcisi Hacı Bayram-ı Veli olmuştur. Bu yüzden II. Murad zamanında tutuklanıp tekrar bırakıldı. Hacı Bayram'ın ölümünden sonra Bayramilik ikiye ayrıldı. Halifelerinden Akşemseddin, Bayramiliği ehli sünnet esaslarına göre ve Muhiddin Arabinin neşe ve mezhebine uygun olarak yürüttü. Hacı Bayram'ın diğer halifesi Emir Sikkini'den yürüten melamet mensuplarıysa Ehli Beyr sevgisini esas tuttular, Fütüvvet ehtiyale kaynaştılar ve adeta gizli bir örgüt-kurdular. Osmanlıların son zamanlarına kadar zaman zaman bir çöğü idam edilerek 1908 yılına kadar varlıklarını sürdürdüler (39).

Bu kola, 1562'de idam edilen Hamza Balı'dan sonra

Hamzavillik denmiştir. Hamzaviler vahdet-i vücud görüşünü benimzedikleri için tam Şii sayılmamaktadırlar. Oniki İmamı tasdik ederler, fakat batını değildiler, esas itibariyle Ehli sünnet akidesine sahiptirler. Daha çok mufaddıla denilen ilk Şiilere benzemektedirler(40).

Günümüzde Şiilerin büyük çoğunluğunu meydana getiren İmamîyye İsnâaşeriyye, başta İran olmak üzere Irak, Suriye, Lübnan, Pakistan ve müslümanların yaşadığı diğer ülkelerde bulunmaktadır. 1979 yılında İranlı Şiiler, tarihin en parlak devrimlerinden birini gerçekleştirerek İslami fiilen siyasi bir dinliş sürecine sokmuşlardır. İmam Humeyni'nin liderliğinde gerçekleştirilen bu büyük devrim, mezhep boyutlarını aşarak tüm İslam dünyasına malolmuştur. İmam Humeyni İmamîyye mezhebinde de devrim yapmış, Oniki İmam Şiliğinin ilimli ve muhafazakar çizgisini değiştirerek, Zeydi İmamlara benzer bir şecaat ortaya koymuştur.

İmamîyye'nin Temel Görüşleri:

Diğer siyasi mezheplerde olduğu gibi İmamîyyenin de ilk teşekkülü, siyasi görüşleri ile belirmiştir, daha sonra bir İmamîyye akaidi teşekkül etmiştir. Böylece İmamîyye aynı zamanda bir itikadi mezhep haline gelmiştir.

İmamîyye Şiliğinin fikirleri, evrim süreci içinde çeşitli değişimler geçirmiş, düşünceleri içine katılan batıl ve aşırı görüşler büyük Şii alimler tarafından elenip ayıklanarak mezhebin İslami sınırlar içinde tutulması sağlanmıştır. Bu yüzden şiaya ait metinleri bir bütün olarak incelemeyen kimseler yanlış ve olumsuz kanaatlere vararak Şiliği tekfir kadar gitmişlerdir(41). Bununla birlikte, alimlerin İslami sınırlar içindeki görüşlerine karşılık, cahil Şii halk arasında halen hurafe ve batıl itikadlara rastlanmaktadır.

Şia'ya göre dinin esasları (usuli'din) beştir;

- a. Tevhid,
- b. Nübüvvet,
- c. Mead,
- d. Adalet,
- e. İmamet.

Diğer önemli akaid esasları ise Rec'a, Bed'a ve Takiyye'dir.

Şii alimlerin bir kısmına göre imamet ve adalet dinin esaslarından değil, mezhebin esaslarındandır; bunlara inanmayan dinden çıkmaz, sadece mezhepten çıkar. Bunları dinin esaslarından sayan alimler ise, bu prensiplere inananıyanları dinden çıkmış kabul ederler.

İmamîyye, Tevhid konusunda Mutezile gibi düşünür; onlara göre Tevhidin gereği olarak Allah'ın sıfatları Zat'ının ayrıdır. Nübüvvet ve Mead (ölümden sonra diriliş) konusunda ise Sünni mezheplerden farklı düşünmez.

Adalet, Allah'ın kötü ve ahes iş işlemekten ve zulümden müneczeh olduğuna inanmaktadır. Allah'ın kötü şeyleri hükmetmesi imkansızdır. Akıl bağımsız olarak iyi, kötü ve çirkini bilebilir(41a).

İmamîyye bu konuda da Mutezile gibi düşünmektedir.

İmamîyyeyi diğer mezheplerden ayıran en önemli esas İmamet doktrindir. Onlara göre imamet ancak ve yalnız Allah'ın açık nass'ı ve peygamberin tayini ile veya o imandan önceki imamın, onun imametini beyanıyla tahakkuk eder. Peygamberler göndermek nasıl bir lutfusa, peygamberden sonra, onun yerine imam nasbetmek de bir lutfur ve Allahü Teâlâ'ya vaciptir.

İmamet, insanların seçmesiyle veya istemesiyle olmaz, insanlar imamu azletmek yetkisine de sahip değildiler(42). Mekke'de inen inzai ayeti (Şuara, 214) ile Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'in vasi ve halifesi olduğu işaret edilmiştir. Gadir Hum hadis'i olarak bilinen; "Ben kimin mevlası isem Ali de onun mevlasıdır" hadisi, ile de Hz. Ali, Hz. Peygamber tarafından halife tayin edilmiştir. Hz. Ali, Peygamberden sonra bütün müslümanların en efdalidir(43).

İmamlar Oniki tanedir. Onikinci İmam Mehdi çağdır ve son zamanda zuhur edecektir. İmam Mehdi'nin iki gaybeti (gizleniş dönemi) vardır; birincisi, doğduğu günden başlar, 940 yılına kadar devam eder: 73 yıl süren bu döneme gaybeti "sugra" denir. Gaybeti Sugra'da Şiilerden dört kişi arka arkaya Onikinci İmamla görüşerek elçilik almışlardır. Bunlara Dört Sefir denir. Gaybeti Sugradan sonra, Gaybeti Kübra başlamıştır. Bu dönemde Onikinci İmam arada elçiler olmadan Şiilere zaman zaman buyruklar göndermiştir(44).

İmamlar, masumdurlar, ömürleri boyunca büyük, küçük hiç bir günah işlememişlerdir. İmam, soy-boy şerefi bakımından en yüce ve temiz kişi olup, türlü kötülükten, suçtan, yanılmadan, yanlış iş görmeden, unutmadan ve her türlü aşşılık işten korunmuştur(45).

Allah tarafından, önce Hz. Adem, sonra nebiler ve daha sonra İmamlar yaratılmıştır(46).

İmamın ilahi hükümlere, ilahi maarife, bütün bilgilere sahip olması, peygamber yahut kendisinden önceki imam vasıtasıdır. Yeni bir şey hakkında da İmam ilham yoluyla gereği gibi hükmeder, o şeyi künhüyle anlar, bilir. Yanılmaz, süpheye düşmez, bu husustaki akli delillere, yahut öğretilerin öğretilmesine ihtiyacı yoktur(47).

Peygamberimiz, İmamlara şeriatın surlarını emanet etmişlerdir. Böylece Hz. Peygamber, açıklanması gerekenleri bizzat açıklamış, kendisinden sonra açıklanması gerekenleri de onlara emanet etmiştir. İmamların söyledikleri şeyler mutlak şeri-islamidir, kanundur. Çünkü bu, risalet görevini tanımlamak demektir. Bu sebeptendir ki, onların din hakkındaki sözleri şeriatı ve aynı zamanda onlara, bizzat peygamberimizin bıraktığı bir emanet olduğu için de, onun sözleri derecesinde kıymet taşır. Şu da var ki, imamlar, umumi nassları hususileşirdikleri gibi, mutlak nassları da mukayyed yapabilirler(48).

İmamet, miras yoluyla büyük evlada geçmez, fîli (de-facto) bir otorite değil, hukukî (de-jure) bir otoritedir, laik iktidara bağımlı olmaz, hükümdar veya halife değildir. Nassla tayin edildiğinden müminlerin onu tanıması gerekir. İmamet yer ve zamanla da sınırlı değildir, İslamiyet onun velayeti altındadır(49).

İmamîyye Şiasına göre ilahi vahiylerin bir zahiri, bir de batını vardır. Batını anlam, mantık ve kıyas ile ulaşılan bir anlam değildir, ancak manevi bir miras yoluyla aktarılabilir. Bu manevi miras, imamları, Peygamberin mirasçıları olarak açıkladıkları öğretilerini veren rivayetler ile temsil edilmektedir. Sünnet tezmini, İmamların bu öğretileri bütünü de kapsamaktadır. İmamlar her devirde Kayyumu'l Kur'an olarak vahyin batını anlamını öğrencilerine öğretmişler, açıklamışlardır. İmamın Peygamber'e halef oluşu batın zahire, hakikatın şeriate halef oluşudur(50).

Velayet, Nübüvveti ve Risalet içiçe geçmiş üç daire ile temsil olunur; Velayet Nübüvvetin batını demek olduğundan en içteki daireyi oluşturur, Nübüvvet bundan sonra

gelen ortadaki dairesidir ve Risalelerin batını demek olur, en dıştaki daire ve Risaleleri temsil eder. Her Resul aynı zamanda Nebi ve Velidir. Velayet kalb ve batın demek olduğundan diğerlerine oranla daha üstün bir mertebededir. Bununla birlikte Hz. Peygamber, bu üç özelliği birden taşıdığından, sadece velilik özelliğini taşıyan kimseden üstündür(51).

Veli imamlar, manevi bir işleme ile meleği iştirler, peygamberler ise onu görürler. Veliler katında ilham yoluyla ilgili edinilmesiyle, gayret sarfederek, iktisab yoluyla bilgi edinilmesi arasında bir fark yoktur(52).

Vahiy yoluyla bilgi elde etme kapısı kapanmıştır, ilham ve keşf yolu ile bilme ise açıktır. Velayet demek batını nübüvvet kıyamete kadar devam edecektir. Veliyyül Asr, onikinci imam Mehdi'dir(53).

İmamiyye Şiasında görülen zahir-batın dengesi İsmailiye'de bozulmuş, sonunda keyfi ve kuralızsız yorumlarla her şey batına indirgenerek şeriat ortadan kaldırılmıştır(54).

İmamiyyenin ikinci derecedeki diğer akaid esasları Rec'a, Bed'a ve Takiyyedir. Rec'a inancına göre, Allah ölenlerden bir bölümünü tekrar dünyaya döndürecek. Dünyaya döndürülecek kişiler, imanda en üstün olanlarla, fesadda en aşağı derecede olanlardır. Bunlar tekrar ölecekler, kıyamet kopuktan sonra sevaba nail olacaklar veya azaba uğrayacaklardır. İmamiyyenin çoğu bu inanca sahiptir, Sünniler ise bunu kabul etmezler(55).

Bed'a insana göre, yapmak istediği bir işte yanıldığını anıyarak, o işi yapmaktan vazgeçmesidir. Bu anlamda bed'a Allah için düşünülemez(56).

Takiyye, insanın can ve malını korumak için inançını ve düşüncesini gizlemesidir. Takiyye, gerekli yerlerde vaciptir(57).

Sonuç olarak, Oniki İmamcı Şiiler ile diğer müslümanlar arasındaki en önemli görüş farkı imamer doktrindir. Oniki İmamcı Şiilerin imameri akaid konuları içine almalarına karşılık, diğer müslümanlar bu konuyu şura konusu olarak görürler ve akaid esaslarının dışında tutarlar.

DİPNOTLAR

- (1) Muhammed Ebu Zehra, İslamda Siyasi ve İtikadi Mezhepler, İstanbul, 1970, s. 84; İsmail Hakkı İzmirli, Yeni İlm-i Kelam, İstanbul, 1339-1341, I: 118.
- (2) Ahmed Emin, Fecrül İslam, Ankara, 1976, s. 376-378; Ebu Zehra, a.g.e., s. 84.
- (3) Ebu Zehra, a.g.e., s. 85 ve 88-89; W. Montgomery Watt, İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri, Ankara, 1981, s. 13-14.
- (4) J. Wellhausen, Arap Devleti ve Sukutu, Ankara, 1963, s. 29; Yaşar Kutluay, İslamiyette İtikadi Mezheplerin Doğuşu, Ankara, 1959, s. 49.
- (5) Ahmed Emin, a.g.e., s. 371.
- (6) İbnu'l Esir, Kamil fi't-Tarih (Türkçe tercüme), İstanbul, 1986, 3: 321-341; Yaşar Kutluay, İslam ve Yahudi Mezhepleri, Ankara, 1965, s. 49-50.
- (7) İbnu'l Esir, a.g.e., s. 3: 349 vd.
- (8) Bağdadi, Mezhepler Arasındaki Farklar, İstanbul, 1979, s. 71-72.
- (9) İbnu'l Esir, a.g.e., 4: 155-157.
- (10) İbnu'l Esir, a.g.e., 4: 157; Yaşar Kutluay, İslam ve Yahudi Mezhepleri, s. 56-57; Bağdadi, a.g.e., s. 73-76; Neşet Çağatay-I. Agah Çubukçu, İslam Mezhepleri Tarihi, Ankara, 1976, s. 46-47.
- (11) Kutluay, İslam ve Yahudi Mezhepleri, s. 58-59; Bağdadi, a.g.e., s. 76-79; Çağatay Çubukçu, a.g.e., s. 48.
- (12) Kutluay, İslam ve Yahudi Mezhepleri, s. 69-70; Bağdadi, a.g.e., s. 79-81; Çağatay Çubukçu, a.g.e., s. 49.
- (13) Bağdadi, a.g.e., s. 90-91; Ethem Ruhi Fığlalı, İbadiyyenin Siyasi ve İtikadi Görüşleri, İlahiyat Fakültesi Dergisi,

- 21; Ankara, 1976; Kutluay, a.g.e., s. 70-71; Çağatay Çubukçu, a.g.e., s. 50-51.
- (14) Şehristani, el-Milel ve'n-Nihal (Geylani neşri), Kahire, 1977, I: 116; Ebu Zehra, a.g.e., s. 90-91; Ahmed Emin, a.g.e., s. 373; İzmirli, a.g.e., I: 118-119.
- (15) Kutluay, a.g.e., s. 80.
- (16) Watt, İslami Tetkikler, Ankara, 1968, s. 32-33.
- (17) Ahmed Emin, a.g.e., s. 366.
- (18) İzmirli, Muhassalul Kelam ve'l-Hikme, İstanbul, 1336, s. 103; ayn. yazr., Yeni İlm-i Kelam, I: 120.
- (19) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:122.
- (20) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:25.
- (21) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:197-198.
- (22) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:247; Bağdadi, a.g.e., s. 39; İzmirli, Yeni İlm-i Kelam, I: 120-122.
- (23) Bağdadi, a.g.e., s. 46; İbnu'l Esir, a.g.e., 4:236-237.
- (24) İbnu'l Esir, a.g.e., 5:190-196.
- (25) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:226-227.
- (26) Bağdadi, a.g.e., s. 32-39; İrfan Abdülhamid, İslam İtikadi Mezhepler ve Akaid Esasları, İstanbul, 1981, s. 43-44; Ebu Zehra, a.g.e., s. 65-67; İzmirli, a.g.e., I:123; Şehristani, a.g.e., I:154-157; Kutluay, a.g.e., s. 101-104; Fığlalı, Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri, İstanbul, 1980, s. 93-96; R. Strothmann, İslam Ansiklopedisi, Zeydiye maddesi; A.S. Tritton, İslam Belief and Practices, Hutchinson's Univ. Library, 1951, s. 76.
- (27) Watt, İslami Tetkikler, s. 32-33 ve 55-56.
- (28) Şehristani, a.g.e., I: 165; Bağdadi, a.g.e., s. 51-65.
- (29) Watt, İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri, s. 46-47 ve 339-344; ayn. yazr., İslami Tetkikler, s. 57-58.
- (30) İbnu'l Esir, a.g.e., 8:384-387; C.E. Bosworth, İslam Devletleri Tarihi, İstanbul, 1980, s. 119-120; Fığlalı, İmamiyye Şiası, İstanbul, 1984, s. 179-181.
- (31) Michel M. Mazzaoui, The Origins of the Safavids, Wiesbaden, 1972, s. 64-65.
- (32) Mazzaoui, a.g.e., s. 49.
- (33) Mazzaoui, a.g.e., s. 53-54.
- (34) Mazzaoui, a.g.e., s. 71-72.
- (35) Abdülhakî Gölpinarlı, İslam Ansiklopedisi, Kızıbaş maddesi.
- (36) Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Şiilik, İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, no. 5, Ankara, 1982.
- (37) Gölpinarlı, Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik, İstanbul, 1978, s. 180-181.
- (38) Gölpinarlı, a.g.e., s. 175.
- (39) Gölpinarlı, Melamîlik ve Melamîler, İstanbul, 1931, s. 199.
- (40) İrfan Abdülhamid, a.g.e., s. 26.
- (41) Muhammed Ruza el-Muzaffer, Şia İnancıları, İstanbul, 1978, s. 50-51; A.S. Hamedani, İmam Cafer Sadık Buyrukları, Ankara, 1983, s. 80.
- (42) Hamedani, a.g.e., s. 76 ve 85; A. Şerefüddin el-Musavi, el-Müracaat, Beyrut, 1983, s. 123-124.
- (43) Gölpinarlı, Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar, İstanbul, 1969, s. 50-51; ayn. yazr., Şiilik, s. 528-535.
- (44) Şeyh Saduk, Risaletu'l İtikadî'l İmamiyye, Ankara, 1978, s. 110; el-Muzaffer, a.g.e., s. 51; Hamedani, a.g.e., s. 80.
- (45) Kaşifül Gita, Caferi Mezhebi ve Esasları, İstanbul, 1979, s. 56; el-Muzaffer, a.g.e., s. 31.
- (46) Tritton, a.g.e., s. 74.
- (47) el-Muzaffer, a.g.e., s. 52.
- (48) Ebu Zehra, a.g.e., s. 72-73; el-Muzaffer, a.g.e., s. 61.
- (49) Abul-Fazl Ezzati, The Revolutionary Islam and the Islamic Revolution, Tehran, 1981, s. 113-115.
- (50) Henry Corbin, İslam Felsefesi Tarihi, İstanbul, 1986, s. 41-42.
- (51) Corbin, a.g.e., s. 58-59.
- (52) Corbin, a.g.e., s. 68-69.
- (53) Corbin, a.g.e., s. 77 ve 80.
- (54) Corbin, a.g.e., s. 105-106.
- (55) el-Muzaffer, a.g.e., s. 64.
- (56) el-Muzaffer, a.g.e., s. 35.
- (57) el-Muzaffer, a.g.e., s. 67.

VIVA LA MUERTE ya da AYDINIMIZIN DRAMI

SHP, CIA, TÜSIAD, Köy Enstitüleri, (Kurumlar) A. Smith, Abdülhamit, Konfüçyüs, Şeriatı, R. Luxemburg, E. Said, Hitler, Baba, Ecevit, (kişiler) Sosyalizm, Milliyetçilik, Bilgi felsefesi, Aşk-Tevhid, Şamanizm püritenler, Tek ve çok tanrılı dinler (ideolojiler) Lazlar, Çerkezler, Kürdler, Kızılderililer, (Milletler) seçmeler, raptiyeler, çekler, fişler, koçanlar, çamurlar, sular, sevimler, hizmetler, maydanöz bahçesi, yeşil elma, tarşın ve kekik kokusu (ıvır zıvır) bir araya gelirse ne olur demeyin. Gidin VIVA LA MUERTE'yi okuyun.

Bazılarımızın hastası olduğu, bazılarımızın da "Roman İşte" deyip geçtiğimiz romanların okunmasını angarya kabul etmeyenler için yeni bir fırsat. YAŞASIN ÖLÜM bu türün son örneklerinden. Roman genelde, günlük hayattan daha çok, yazarın idealinde olanları yazıya aktarma biçimidir. Yaşasın Ölümü okumaya başladığınızda kendinizi bir gazete haberi okuyor sanabilirsiniz. Öyleki bir cenazedeki yazarlar, gerçek hayatta her gün okuduğumuz duyduğumuz yazarlardır. Bu gerçek kişilerin arasına roman kahramanı adeta sokulmuşlardır. Gerçek kişiler yazar olduğu gibi Günay Rodoplu da bir yazardır.

RODOPLU, aydın bir kadındır. Kadın kimliğinin toplumda bir dezavantaj olarak kabulü, romanın bir çok yerinde öne çıkarılmıştır. Rodoplu diğer günümüz yazarları gibi okur-yazar. Kitap günlerine, konferanslara gider. Aralarında yazar, ama onlardan değildir. Çünkü onların haberi olmayan çok şeyden haberdardır. Türkiye aydınları arasında, sol düşünceli paylaşımlarla beraberdir. Fakat tam olarak benimsemediği söylenemez. Legal ve illegal sol, parti ve devrimcilerle ilişki içindedir. Hayatı, böyle iniza günleri, konferanslar, ilerlemiş yapı, kadınlığı, yalnız oturduğu evi ve maydanöz bahçesi ile geçirirken; kekik kokulu Anadolu erkeği, deli dolu, biraz zeki, biraz çıkarıcı, biraz sadist, biraz Laz ve epeyce Türk, gariban, ezilmiş ve samimi halk çocuğu Şafak Özden'le tanışır.

Rodoplu, dostsuzluk, çaresizlik içinde iken; bizim aşkı ve pratik için daha çok vatan, millet, proletarya (evet bu roman bir vatan millet proletarya romanıdır) için Şafak Özden'i Belediye başkanı olmaya ikna eder. Bu amaçla verebileceği herşeyi verir, yapabileceği ne varsa yapar.

Roman bu noktadan sonra Şafak'ın belediye başkanı olma sürecini ve kar-

şılaşılan problemleri anlatıyor. Tabii Rodoplu bu çalışmalarla yetinmeyip çarşına, entellektüel vaazlarına devam ediyor. Romanın sonunda, Şafak Özden belediye başkanı oluyor. Fakat Rodoplunun beklemeyeceği bir çok hadisede meydana geliyor.

Eser teknik olarak ele alındığında bir kaç şey söylenebilir. Eskilerin çerçesi heybesi, yenilerin işporta tezgahı gibi. Romanı okumaya başlıyorsanız, sanki günlük gazete okuyorsunuz. Ne tasvir, ne psikolojik tahlil, ne romantizm var. Ama hepsinde biraz bulastırılmış. Ne kadar ciddi konu varsa, o kadar günlük olaylar arasına sıkıştırılmış. Ki konunun ciddiyetine neredeyse gölge düşürüyor. O kadar gündel ki, yazar temelde tüketime ve gündelik hayata karşı olmasına rağmen, kitap on yıl, bilemediniz yirmi yıl sonra önemini hayli kaybetmiş olacak. Ele aldığı konular bakımından değil tabii.

Romanda ön planda görünen aydın tipinin ilginç özelliklerine dikkat etmeliyiz. Böyle özellikler olan bir aydın tasavvur edilebilir mi? Türkiye de herkes biliyor ki -bu kanaat yavaş yavaş değişmeye başlasa da- aydınlar farklı düşüncelerden habersiz yaşamaktadırlar. İSMET ÖZEL'in dediği ile "Hangi dünyaya kulak kesilmişlerse ötekine sağır."

Yani hem sol düşünceli, hem İslam düşünceli, hem milliyetçiliği bil ve sol düşünceli savun, bunu yaparken de hem milliyetçiliğin hem de İslam'ın donelerini kullan.

Romanda; Rodoplu tipi aydının ikinci bir çıkmazı da göze karşılıyor. "Kendi kaynaklarımız"dan ne kastediliyor? Burada aydınlarımız, resmi ideolojinin Türk İslam'ına biraz hüriyet, biraz demokrasi, biraz anti-faşizm, Fromm, Şeriatı, Cemil Meriç, Buda, Şamanizm ve bilimselcilik biraz da anarşizm katılmış halini benimsiyor. Rodoplu tipi aydın da hangi dünya görüşünün ne kadar bizi oluşturduğu ve oranların ne olacağı belirlenmemiş.

Sonunda yazar; romanın vasatın üzerine çıkan bölümlerinden olan epilogda [Diğer bölümler; roman taslağının bazı bölümleri, konferans, Şafak'ın daleverelerini öğrenen Rodoplu'nun ruh halini tasvir] ahlak kavramı üzerinde durmanın gerekliliğine işaret ediyor. Bu bölüm; bütün Türk aydınlarının ahlakı yeniden ele alması gerektiğini gündeme getiriyor. Romanda bahsedilen akla dayalı, ızaflı ve çıkarıcı ahlakla, vahye dayalı ahlak-

ORUDA
KİMSE
VAR MI?
KİTAP 1

VIVA LA MUERTE!

Alev Alatlı

dan hangisinin, niçin, tercih edileceği sorusu bu açıdan oldukça önemlidir.

Evet, herşeye rağmen konusu vatan, millet, proletarya olan; romandan çok entellektüel bir vaza benzeyen bu kitabı, Weber, Fromm, Buda, Proudhon, C. Meriç, Hesse, K. Tahir, A. Şeriatı vb. okuyup ta hala ÖZÜNE DONE-MEMİŞLERE tavsiye ediyoruz.

(*) VIVA LA MUERTE/Yaşasın Ölüm!

ALEV ALATLI

Ruyut Yayınevi, İstanbul, 1992

M. Belenkurcu

YENİ

* J.J. G. Jansen

Kur'an'a (Bilimsel-Filolojik-Pratik) Yaklaşımlar, Fecr Yayınları, 222 sh.

* Jean Marie CHARON

Medya Dünyası, İletişim Yay. 338 sh.

* Halil AÇIKGÖZ

Cemil Meriç ile Sohbetler, Seyran Yay. 367 sh.

* Vincent MONTEIL

Afrika'da İslam, Pınar Yay. 175 sh.

* Seyyid Ebul Hasan Ali Nadvi

Dört Rükün (Namaz, Zekat, Oruç, Hac) Nehir Yay. 389 sh.

* Dr. M. Ahmet HALEFULLAH

Hiz. Muhammed ve Karşıt Güçler.

Birleşik Yay.

* Dr. Ali SERİATİ

Dinler Tarihi, Lüks II Cilt, Yedi Gere Yay.

* Mustafa İSLAMOĞLU

Heyelan, Şiir, Denge Yay.

gelen ortadaki dairedir ve Risaletin batını demek olur, en dıştaki daire ve Risaleti temsil eder. Her Resul aynı zamanda Nebi ve Velidir. Velayet kalb ve batın demek olduğundan diğerlerine oranla daha üstün bir mertebededir. Bununla birlikte Hz. Peygamber, bu üç özelliği birden taşıdığından, sadece velilik özelliğini taşıyan kimseden üstündür(51).

Veli imamlar, manevi bir iletme ile meleği iletirler, peygamberler ise onu görürler. Veliler katında ilham yoluyla ilgili edinilmesiyle, gayret sarfederek, ıktisab yoluyla bilgi edinilmesi arasında bir fark yoktur(52).

Vahiy yoluyla bilgi elde etme kapısı kapanmıştır, ilham ve keşf yolu ile bilme ise açıktır. Velayet demek batını nübüvvet kıyamete kadar devam edecektir. Veliyyül Asr, onikinci imam Mehdi'dir(53).

İmamîyye Şiasında görülen zahir-batın dengesi İsmailîlikte bozulmuş, sonunda keyfi ve kuralısız yorumlarla her şey batına indirgenerek şeriat ortadan kaldırılmıştır(54).

İmamîyyenin ikinci derecedeki diğer akaid esasları Rec'a, Bed'a ve Takiyyedir. Rec'a inancına göre, Allah ölenlerden bir bölümünü tekrar dünyaya döndürecekler. Dünyaya döndürülecek kişiler, imanda en üstün olanlarla, fesadta en aşağı derecede olanlardır. Bunlar tekrar ölecekler, kıyamet kopuktan sonra sevaba nail olacaklar veya azaba uğrayacaklardır. İmamîyyenin çoğu bu inanca sahiptir, Sünnîler ise bunu kabul etmezler(55).

Bed'a insana göre, yapmak istediği bir işte yanıldığını anlıyarak, o işi yapmaktan vazgeçmesidir. Bu anlamda bed'a Allah için düşünülmez(56).

Takiyye, insanın can ve malını korumak için inancını ve düşüncesini gizlemesidir. Takiyye, gerekli yerlerde vaciptir(57).

Sonuç olarak, Oniki İmamcı Şiiler ile diğer müslümanlar arasındaki en önemli görüş farkı imamet doktrininidir. Oniki İmamcı Şiilerin imametini akaid konuları içine almalarına karşılık, diğer müslümanlar bu konuyu şura konusu olarak görürler ve akaid esaslarının dışında tutarlar.

DİPNOTLAR

- (1) Muhammed Ebu Zehra, *İslamda Siyasi ve İtikadi Mezhepler*, İstanbul, 1970, s. 84; İsmail Hakkı İzmirli, *Yeni İlm-i Kelam*, İstanbul, 1339-1341, I: 118.
- (2) Ahmed Emin, *Pecrül İslam*, Ankara, 1976, s. 376-378; Ebu Zehra, a.g.e., s. 84.
- (3) Ebu Zehra, a.g.e., s. 85 ve 88-89; W. Montgomery Watt, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, Ankara, 1981, s. 13-14.
- (4) J. Wellhausen, *Arap Devleti ve Suku*, Ankara, 1963, s. 29; Yaşar Kutluay, *İslamiyette İtikadi Mezheplerin Doğuşu*, Ankara, 1959, s. 49.
- (5) Ahmed Emin, a.g.e., s. 371.
- (6) İbnu'l Esir, *Kamil fi't-Tarih* (Türkçe tercüme), İstanbul, 1986, 3: 321-341; Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, Ankara, 1965, s. 49-50.
- (7) İbnu'l Esir, a.g.e., s. 3: 349 vd.
- (8) Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, İstanbul, 1979, s. 71-72.
- (9) İbnu'l Esir, a.g.e., 4: 155-157.
- (10) İbnu'l Esir, a.g.e., 4: 157; Yaşar Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, s. 56-57; Bağdadi, a.g.e., s. 73-76; Nöçet Çağatay-İ. Ağaç Çubukçu, *İslam Mezhepleri Tarihi*, Ankara, 1976, s. 46-47.
- (11) Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, s. 58-59; Bağdadi, a.g.e., s. 76-79; Çağatay-Çubukçu, a.g.e., s. 48.
- (12) Kutluay, *İslam ve Yahudi Mezhepleri*, s. 69-70; Bağdadi, a.g.e., s. 79-81; Çağatay-Çubukçu, a.g.e., s. 49.
- (13) Bağdadi, a.g.e., s. 90-91; Ethem Ruhi Fığlalı, *İbadiyyenin Siyasi ve İtikadi Görüşleri*, İlahiyat Fakültesi Dergisi,

- 21; Ankara, 1976; Kutluay, a.g.e., s. 70-71; Çağatay-Çubukçu, a.g.e., s. 50-51.
- (14) Şehristani, *el-Mijel ve'n-Nihal* (Geylani neşri), Kahire, 1977, I: 116; Ebu Zehra, a.g.e., s. 90-91; Ahmed Emin, a.g.e., s. 373; İzmirli, a.g.e., I: 118-119.
- (15) Kutluay, a.g.e., s. 80.
- (16) Watt, *İslami Terimler*, Ankara, 1968, s. 32-33.
- (17) Ahmed Emin, a.g.e., s. 366.
- (18) İzmirli, *Muhassalü'l Kelam ve'l-Hikme*, İstanbul, 1336, s. 103; ayn. yazr., *Yeni İlm-i Kelam*, I: 120.
- (19) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:122.
- (20) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:25.
- (21) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:197-198.
- (22) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:247; Bağdadi, a.g.e., s. 39; İzmirli, *Yeni İlm-i Kelam*, I: 120-122.
- (23) Bağdadi, a.g.e., s. 46; İbnu'l Esir, a.g.e., 4:236-237.
- (24) İbnu'l Esir, a.g.e., 5:190-196.
- (25) İbnu'l Esir, a.g.e., 4:226-227.
- (26) Bağdadi, a.g.e., s. 32-39; İrfan Abdülhamid, *İslam İtikadi Mezhepleri ve Akaid Esasları*, İstanbul, 1981, s. 43-44; Ebu Zehra, a.g.e., s. 65-67; İzmirli, a.g.e., I:123; Şehristani, a.g.e., I:154-157; Kutluay, a.g.e., s. 101-104; Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, İstanbul, 1980, s. 93-96; R. Strothmann, *İslam Ansiklopedisi*, Zeydiye maddesi; A.S. Tritton, *İslam Belief and Practices*, Hutchinson's Univ. Library, 1951, s. 76.
- (27) Watt, *İslami Terimler*, s. 32-33 ve 55-56.
- (28) Şehristani, a.g.e., I: 165; Bağdadi, a.g.e., s. 51-55.
- (29) Watt, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, s. 46-47 ve 339-344; ayn. yazr., *İslami Terimler*, s. 57-58.
- (30) İbnu'l Esir, a.g.e., 8:384-387; C.E. Bosworth, *İslam Devletleri Tarihi*, İstanbul, 1980, s. 119-120; Fığlalı, *İmamîyye Şiası*, İstanbul, 1984, s. 179-181.
- (31) Michel M. Mazzaoui, *The Origins of the Safavids*, Wiesbaden, 1972, s. 64-65.
- (32) Mazzaoui, a.g.e., s. 49.
- (33) Mazzaoui, a.g.e., s. 53-54.
- (34) Mazzaoui, a.g.e., s. 71-72.
- (35) Abdülbaki Gölpınarlı, *İslam Ansiklopedisi*, Kızılbaş maddesi.
- (36) Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Şiilik*, *İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi*, no. 5, Ankara, 1982.
- (37) Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, İstanbul, 1978, s. 180-181.
- (38) Gölpınarlı, a.g.e., s. 175.
- (39) Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, İstanbul, 1931, s. 199.
- (40) İrfan Abdülhamid, a.g.e., s. 26.
- (41) Muhammed Rıza el-Muzaffer, *Şia İnancları*, İstanbul, 1978, s. 50-51; A.S. Hamedani, *İmam Cafer Sadık Buyrukları*, Ankara, 1983, s. 80.
- (42) Hamedani, a.g.e., s. 76 ve 85; A. Şerefüddin el-Musavi, *el-Müracaat*, Beyrut, 1983, s. 123-124.
- (43) Gölpınarlı, *Türkiyede Mezhepler ve Tarikatlar*, İstanbul, 1969, s. 50-51; ayn. yazr., *Şiilik*, s. 528-535.
- (44) Şeyh Saduk, *Risale'tu'l İtikadatu'l İmamîyye*, Ankara, 1978, s. 110; el-Muzaffer, a.g.e., s. 51; Hamedani, a.g.e., s. 80.
- (45a) Kaşif-ül Gita, *Cafer Mezhebi ve Esasları*, İstanbul, 1979, s. 56; el-Muzaffer, a.g.e., s. 31.
- (46) Tritton, a.g.e., s. 74.
- (47) el-Muzaffer, a.g.e., s. 52.
- (48) Ebu Zehra, a.g.e., s. 72-73; el-Muzaffer, a.g.e., s. 61.
- (49) Abul-Fazl Ezzati, *The Revolutionary İslam and the Islamic Revolution*, Tehran, 1981, s. 113-115.
- (50) Henry Corbin, *İslam Felsefesi Tarihi*, İstanbul, 1986, s. 41-42.
- (51) Corbin, a.g.e., s. 58-59.
- (52) Corbin, a.g.e., s. 68-69.
- (53) Corbin, a.g.e., s. 77 ve 80.
- (54) Corbin, a.g.e., s. 105-106.
- (55) el-Muzaffer, a.g.e., s. 64.
- (56) el-Muzaffer, a.g.e., s. 35.
- (57) el-Muzaffer, a.g.e., s. 67.

VIVA LA MUERTE *ya da* AYDINIMIZIN DRAMI

SHP, CIA, TÜSIAD, Köy Enstitüleri, (Kurumlar) A. Smith, Abdülhamit, Konfüçyüs, Şeriatı, R. Luxemburg, F. Said, Hitler, Baba, Ecevit, (kişiler) Sosyalizm, Milliyetçilik, Bilgi felsefesi, Aşk-Tevhid, Şamanizm püritenler, Tek ve çok tanrılı dinler (ideolojiler) Lazlar, Çerkezler, Kürtler, Kızılderililer, (Milletler) seçmeler, raptiyeler, çekler, fişler, koçanlar, çamurlar, sular, sevişmeler, hizmetler, maydanöz bahçesi, yeşil elma, tarçın ve kekik kokusu (ıvır zıvır) bir araya gelirse ne olur demeyin. Gidin VIVA LA MUERTE'yi okuyun.

Bazılarımızın hasrası olduğu, bazılarımızın da "Roman İste" diye geçtiğimiz romanların okunmasını angarya kabul etmeyenler için yeni bir fırsat. YAŞASIN ÖLÜM bu türün son örneklerinden. Roman genelde, günlük hayattan daha çok, yazarın idealinde olanları yazıya aktarma biçimidir. Yaşasın Ölümü okumaya başladığınızda kendinizi bir gazete haberi okuyor sanabilirsiniz. Öyleki bir cenazedeki yazarlar, gerçek hayatta her gün okuduğumuz duyduğumuz yazarlardır. Bu gerçek kişilerin arasına roman kahramanı adeta sokulmuşlardır. Gerçek kişiler yazar olduğu gibi Günay Rodoplu da bir yazardır.

RODOPLU, aydın bir kadındır. Kadın kimliğinin toplumda bir dezavantaj olarak kabulü, romanın bir çok yerinde öne çıkarılmıştır. Rodoplu diğer günümüz yazarları gibi okur-yazar. Kitap günlerine, konferanslara gider. Aralarında yazar, ama onlardan değildir. Çünkü onların haberi olmayan çok şeyden haberdardır. Türkiye aydınları arasında, sol düşünceli paylaşımlarla beraberdir. Fakat tam olarak benimsediği söylenemez. Legal ve illegal sol, parti ve devrimcilerle ilişki içindedir. Hayatı, böyle imza günleri, konferanslar, ilercilemiş ya, kadınlığı, yalnız oturduğu evi ve maydanöz bahçesi ile geçirirken; kekik kokulu Anadolu erkeği, deli dolu, biraz zeki, biraz çıkarıcı, biraz sadist, biraz Laz ve epeyce Türk, gariban, ezilmiş ve samimi halk çocuğu Şafak Özdan'la tanışır.

Rodoplu, dostsuzluk, çaresizlik içinde iken; hizmet aşkı ve pratik için daha çok varan, millet, proleterya (evet bu roman bir vatan millet proleterya romanıdır) için Şafak Özdan'ı Belediye başkanı olmaya ikna eder. Bu amaçla verebileceği herşeyi verir, yapabileceği ne varsa yapar.

Roman bu noktadan sonra Şafak'ın belediye başkanı olma sürecini ve kar-

şılaşılan problemleri anlatıyor. Tabii Rodoplu bu çalışmalarla yetinmeyip etrafına, entelektüel vaazlarına devam ediyor. Romanın sonunda, Şafak Özdan belediye başkanı oluyor. Fakat Rodoplu'nun beklemediği bir çok hadisede meydana geliyor.

Eser teknik olarak ele alındığında bir kaç şey söylenebilir. Eskişilerin çerçici hevesi, yenilerin işporta tezgahı gibi. Romanı okumaya başlıyorsanız, sanki günlük gazete okuyorsunuz. Ne tasvir, ne psikolojik tahlil, ne romantizm var. Ama beşbinden biraz buluşturulmuş. Ne kadar ciddi konu varsa, o kadar günlük olaylar arasına sıkıştırılmış. Ki konunun ciddiyetine neredeyse gölge düşürüyor. O kadar güncel ki, yazar temelde tüketim ve gündelik hayata karşı olmasına rağmen, kitap on yıl, bilemediniz yirmi yıl sonra önemini hayli kaybetmiş olacak. Ele aldığı konular bakımından değil tabii.

Romanda ön planda görünen aydın tipinin ilginç özelliklerine dikkat etmeliyiz. Böyle özellikleri olan bir aydın tasavvur edilebilir mi? Türkiye de herkes biliyor ki -bu kanaat yavaş yavaş değişmeye başlasa da- aydınlar farklı düşüncelerde habersiz yaşamaktadırlar. İSMET ÖZEL'in deyişi ile "Hangi dünyaya kulak kesilmişlerse ötekine sağır."

Yani hem sol düşünceli, hem İslam düşüncesini, hem milliyetçiliği bil ve sol düşünceli savun, bunu yaparken de, hem milliyetçiliğin hem de İslam'ın donelerini kullan.

Romanda; Rodoplu tipi aydının ikinci bir çıkmazı da göze çarpmıyor. "Kendi kaynaklarımız"dan ne kastediliyor? Burada aydınımız, resmi ideolojinin Türk İslam'ına biraz hürriyet, biraz demokrasi, biraz anti-faşizm, Fromm, Şeriat, Cemil Meriç, Buda, Şamanizm ve bilimselelik biraz da anarşizm katılmış halini benimsiyor. Rodoplu tipi aydın da hangi dünya görüşünün ne kadar bizi oluşturduğu ve oranların ne olacağı belirtilmemiş.

Sonunda yazar; romanın vasatın üzerine çıkan bölümlerinden olan epilogda [Diğer bölümler; roman taslağının bazı bölümleri, konferans, Şafak'ın daleverelerini öğrenen Rodoplu'nun ruh halinin tasviri] ahlak kavramı üzerinde durmamızın gerekliliğine işaret ediyor. Bu bölüm; bütün Türk aydınlarının ahlakı yarıdan ele alması gerektiğini gündeme getiriyor. Romanda bahsedilen ahlak dayalı, izafi ve çıkarıcı ahlakla, vahye dayalı ahlak-

OR'DA
KİMSE
VAR MI?
KİTAP 1

VIVA LA MUERTE!

Alev Alatl

dan hangisinin, niçin, tercih edileceği sorusu bu açıdan oldukça önemlidir.

Evet, herşeye rağmen konusu vatan, millet, proleterya olan; romandan çok entelektüel bir vaaza benzeyen bu kitabı, Weber, Fromm, Buda, Proudhon, C. Meriç, Hesse, K. Tahir, A. Şeriat vb. okuyup ta hala ÖZÜNE DONE-MEMİŞLERE tavsiye ediyoruz.

(*) VIVA LA MUERTE/Yaşasın Ölümü/

ALEV ALATLI

Boyut Yayınevi, İstanbul, 1992

M. Belenkuys

YENİ

J. G. Jansen

Kur'an'a (Bilimsel-Filolojik-Pratik) Yaklaşımlar, Fecr Yayınları, 222 sh.

Jean-Marie CHARON

Medya Dünyası, İletişim Yay. 338 sh.

Holiz AÇIKGÖZ

Cemil Meriç ile Sohbetler, Seyran Yay. 367 sh.

Vincent MONTEIL

Afrika'da İslam, Pinar Yay. 175 sh.

Seyyid Ebul Hasan Ali Nadvi

Dört Rükün (Namaz, Zekat, Duca, Hac) Nehir Yay. 389 sh.

Dr. M. Ahmet HALEFULLAH

Hiz. Muhammed ve Karşıt Güçler, Birleşik Yay.

Dr. Ali ŞERİATİ

Dinler Tarihi, Lüks II Cilt, Yedi Gece Yay.

Mustafa İSLAMOĞLU

Heyelan, Şiir, Denge Yay.

KUR'AN'DA İNSAN

Beheştî ve Mutehharî
Objektif Yay. 225 sh.

Büsbütün bir âlem şu insan. Emana-
neti yükleniyor. Pek cahil, çok zalim,
epeyce 'de bencil ve aceleci. Dahası
hep hayrına düşkün ve huysuz. Kimi
zaman hayvan, kimi zaman da elinde
makine veya kul. Müstekbir olur, mus-
tazaif edindir. Tuğyan eder arslan kesilir.
Biri doğal, diğeri toplum ve içgüdü
engellerine mahkum bir kusurlu em-
anet adına yüklenir. Sanki zayıf değildir
de. Yaratılışına rağmen hasım kesilir.
Nitekim delalet satın alır, hüdâyet kar-
şılığında; karanlık çağırır aydınlık du-
rurken. Ve elde eder sevinir, kaybeder
sızlanır bir tiyneyi; Rabb'e küskün ve
oldukça nankör bir tavırla, benliğine
niyet, gün olur kahrolası bir hesap. Yıl
olur kınanması bir ömür sahibi olarak
karşılır.

Bu eser bir yandan bu yönleriyle in-
sarı tanıtan, diğer yandan fırtına adına
kazanımlarını korumasını amaçlayan
bir disiplini gündeme getiriyor. Öyle
ki dünya görüşüne konu olan şeyle
hem kendini hem de çevresini anıya-
bilsin. Hatta yaşantısını külli boyutla-
rıyla sorgulama imkanı elde etsin de
dinliş ve kuyama özensin. Nihayet se-
lam yurduna varacak bir süreçte insan
olarak iman etmelerin farklılığıyla yük-
lensin.

KİTAPLAR

- Macid HADDURİ
İslamda Adalet Kavramı, Yöneliş Yay.
- Hüseyin Kozım KADRİ
20. Asırda İslamiyet, Pınar Yay. 231 sh.
- Beheştî & Mutehharî
Kur'an'da İnsan, Objektif Yay. 225 sh.
- Kemal TAHRİR
Nollar/12 Çöküntü, Bağlam Yay. 304 sh.
- Toner AKÇAM
Siyasi Kültürümüzde Zulüm ve İs-
kence, İletişim Yay. 446 sh.
- Bozkurt Zokir AVŞAR
Bir Muhallifin Portresi: Dr. Rıza
Kır, Belgesel Kütüphane, 240 sh.
- H. Hüseyin HATEMİ
Türk Aydını, İsmet Yay. 159 sh.
- J.M. RIFFKIN
Entropi, Ağaç Yay. 306 sh.

Roger Garaudy Entegrizm Kültürel İntihar

PINAR
YAYINLARI

ENTEGRİZM

Roger Garaudy
Çev. Kamâl Bilgin Çilepüp
144 sh. Pınar Yay.

"Entegrizm" olgusunun ana nite-
liklerini; taassup, kapanma, dogmatik-
lik, sertleşme, hareketsizlik, gelenekçi-
lik, muhafazakarlık olarak belirleyen
Roger Garaudy;

Batı'da Rönesans'la başlayan "Poziti-
vist Entegrizm"i; bilimin bütün
problemleri çözebileceği kazyasını te-
mel alan totaliter bir anlayışa dayandı-
rıyor açıklar.

Batı entegrizminin, kendi gelişme
modelini zorla kabul ettirme çabasının
Üçüncü Dünya Entegrizmlerini besle-
diğini söyleyen Garaudy bu bağlamda
Cezayir, İran, İsrail, Suudi entegrizm-
lerini inceliyor ve;

"Bu kitap, medyaların şartlandırma-
ları neticesinde entegrizm ile İslam'ı
özdeşleştirmeye alışmış bütün okuyu-
cuları çarpacaktır" diyor.

Düşünce ufuklarınıza yeni boyutlar
kazandıracak bu eseri mutlaka okumalı
ve tartışmalısınız.

AFRİKADA İSLAM

Vincent Monteil, Çev. İzzet Tan-
ju, Pınar Yay. 172 sh.

Afrika'da müslümanların tarihi, İs-
lamın tarihi kadar eski. Fetihlerle baş-
layan İslamlaşma eylemi, günümüze
kadar devam etmiş. Ne var ki İslam'ın
etkin ve kuşatıcı tesirini durdurabil-
mek için Avrupalılar sömürgeci yayıl-
ma politikalarıyla buralara Hristiyan-
lığı taşımışlar. Bunda başarılı olabil-
mişler mi? Hayır.

Çünkü yüzyıllar süren hristiyanlaş-

tırma gayretlerine rağmen siyah Afri-
ka'nın müslümanlaşmasına mani ola-
mamışlar.

Monteil, İslam'ın Hristiyanlığa bir
geçiş dini olduğunu söyleyen Batılı ya-
zarlara şöyle cevap veriyor: "Hayır, İs-
lam tam tersine, Ahd-i Atik ve Ahd-i
Cedid dönemini kapamıştır; aşama ol-
mak şöyle dursun bir hâtimedir, dö-
nölmezi noktalar."

Kitaptaki bilgiler bize şunu haykır-
yor: Siyah Afrikalı'nın beyaz kaderi
İslam'ın elindedir.

MEDYA DÜNYASI

Derleyen: Jean-Marie Charon,
İLETİŞİM Yayıncıları
340 sh.

Bireylerin hayatında özellikle
1970'lerin sonundan itibaren önemli
yer tutan ve kültürel değişimlerin odak
noktasında yer alan televizyon, basın,
radyo, veri bankaları gibi medyaların
baş döndürücü gelişmesi, bugün artık
bir "iletişim idolojisi"ni tartışmayı
gerekti kılıyor.

Bu sektöre yapılan devasa yatırımla-
rıyla yeni teknolojilerin ard arda devre-
ye girişi geleneksel iletişim araçlarını
gözden düşürürken, sürekli bir geniş-
leme ve yenilenme halindeki bu sektö-
rün bütününe kavramak, mantığını,
eğilimlerini, dinamiklerini çözmekte
giderek zorlaşıyor. Bu kitap bu boşlu-
ğu doldurmayı hedefliyor. Medyanın
hem bir iktidar aracı, hem kültürel bir
olgusu hem de felsefi, estetik, ide-
olojik boyutlara sahip bulunduğunu konu-
ya değişik uzmanlık alanlarının bilgi-
siyle bakmayı zorunlu kılıyor.

Bu nedenle elinizdeki kitabın yazar-
ları sosyoloji ve başka sosyal bilimler,
ekonomi, hukuk, enformasyon, İleti-
şim, telekomünikasyon, bilgi-işlem gibi
değişik alanlardan insanlar. Kitapra
100'ü aşkın uzmanın yazıları yer ali-
yor. Haberler, eğlence programları,
filmler, değişik medyaların kullandığı
araç ve gereçler, teknikler, izleyiciler,
okuyucular ve bizzat medyaya ilişkin
tahliller okuyacak, iletişim meslekleri
ve eğitimi konusunda bilgi edinecek-
siniz.

Medya dünyası'nda ayrıca, bu
"dünya"ya ilişkin şimdiye kadar gelişt-
tirilmiş kuramlar ve iletişim araçları
üzerine yapılmış araştırmalara yönve-
ren akımlar inceleniyor. Kitap, medya
dünyasıyla şu ya da bu nedenle ilgil-
nen herkes içindir. Özellikle bir işlevi
onu çok önemli kılıyor: Medya "tüke-
tisine" hayatını saran bu büyük güç
karşısında korunabilmesi için medyayı
ve iletişim faaliyetlerini anlama araçları
sunması.

GERÇEĞİ İNCİTEN PAPAGAN

Sadık Yalsızuçanlar, *Karakalem*, 228 sh.

"Yeşil Gözlü Adam, canımı dişine takarak Papagan'ın sayıklamalarını dinledi."

"Bu gereksiz bilgi yığınından zihnini siyirmalı" diye düşündü.

Kaldı ki, bir sedef çok inciyi saklayabilirdi. Küçük, latif bir çark vardı onun dimağında, sürekli işliyordu, Papagan ayırımında değildi. Mecazla teşbih en uzun ömrünü Yeşil Gözlü Adamın zihninde sünmüştü. Her çiçekten düş hazinelerine giden bir menfez açardı. Gözleriyle hissediyordu. O evrensel uykusundan uyandırmıcasına "aklım, 'Çığışımı iyi dinle' dedi."

Genç hikâyeci Sadık Yalsızuçanlar, Şehirleri Süsleyen Yolcu adlı ilk hikâye kitabının 1985'te yayınlanmasından sonra uzun yıllar süren suskunluğunu, iki yeni kitapla sona erdirdi. Ya-kaza adlı romanı ile, Gerçeği İnciten Papagan, 1992 yılı sonunda, ardi sıra yayınlandı. Her iki kitapta, daha önceki çizgisini geliştirerek sürdüren yazar, sembolik bir anlatımı, ve şüresel bir üslubu öne çıkarıyor. Yaşadığımız günlerin, yaşadığımız çağın ve dünyanın sorunlarına, hikâye dilinde, ve bir müslüman duyarlılığıyla yaklaşıyor.

Zengin, kapsamlı bir tefekkür yolculuğunu, şüresel bir üslubun eşliğinde yaşamak isteyenler için, her iki kitap biçilmiş kaftan olsa gerektir.

[Her iki kitap, Karakalem Yayınları'ndan temin edilebilir.

Abdullahî Paşa sk. 4/5 Aksaray/İST. (Tel: 530 72 25)]

OKUYUCU MEKTUPLARI

Sevgili Okuyucu,
Geçen sayı ile birlikte sizlere postaladığımız anket sorularını cevaplayıp bize ulaştırdığınız için teşekkür ederiz. Anket sonucuna göre okuyucularımız genellikle "Bütün" ismini beğenmediler. Pek çok isim teklifini alarak bunların içinden "UMRAN"ı seçtik. Oldukça kuyatıcı, köklü ve özgün bir kavram. Mucidi İbn Haldun. Bize tanıtan ise Cemil Merip. Ayrıca önerilerinizi imkanlarımız ölçüsünde yerine getirmeye gayret ettik.

Bundan böyle bu köşede okuyucu mektuplarına yer vereceğiz. Bu sayıda anket değerlendirmeleri ve mektuplardan bir kısmını yayınlıyoruz.

İlginizin devamını bekleriz...

"Kalite korunarak entelektüel konuların yanı sıra daha güncel, daha pratik konular işlenebilir. Okuyucu köşesi açılabilir..."

Master Öğrencisi/İSTANBUL

"Karikatür ve okuyucu istekleri bölümü alınmalı, diğer vakıfların ve AKY'nin aylık konferans programlarının verilmesi. Seviye olarak, akademik bilgilerden uzak kesime de hitap eden yazıların eksikliği söz konusu..."

Üniversite Öğrencisi/Üsküdar.

"Dergideki yazıların uzunluğunun fazla olması gözü yorduğu gibi dikkati de dağıtıyor. Konular, çeşitli resim ve fotoğraflarla daha çarpıcı bir hale getirilebilir... Dergi içinde okuyucuyla diyalog kurarak faaliyetlere eğilmelisiniz."

Üniversite Öğrencisi/Üsküdar

"...Yazılar sanki okunmak için değil de, yazılmış, yayınlanmış olsun diye konulmamalı. Sanki bazen böyle bir his duyuyorum. Belki de yanlış yorumdur? Kimbilir?"

C. Gülseren / MALATYA

"... Araştırma ve Kültür Vakfı Bülteni'nin 7. sayısını bir arkadaşın bürosunda tanıdım. Tamamen Kur'an'la ilgili bu sayı ve bu sayıdaki değerli makaleler çok hoşuma gitti..."

A. Yıldız/VAN

"...Dergi biraz içerik olarak geliştirilmeli. Güncel olaylara fazla eğilinmiyor. Yine dergide güncel konularda raporajlara yer verilmiyor. Türkiye içi olaylara fazla değinilmiyor. Mesela sistemin başarısızlığı vs..."

C. Turhan/NİĞDE

"Gündem konuları daha iyi bir şekilde verilebilir. Konular uzun bir şekilde ele alınıyor. Biraz kısaltılma yapılabilir. Çünkü zaman zaman ilgi dağılıyor..."

"Denemeler en beğendiğim kısım oluşturun. Devam ederse çok iyi olur. Allah muvaffakiyetler

nasip etsin."

Üni. Öğrencisi/Üsküdar

"Alınmadığınız veya konuşmamı yayınladığınız bazı şahıslar hakkında kısaca da olsa bilgi verilebilirse iyi olur..."

İslam'ın günümüze pratize edilebilmesi ve özellikle Bağınin İslamlaşması konusunda ilgili olmaları yapılabilmesi, ilgili düşüncelerin iletilmesi çok iyi olur..."

N. Önk/Kadıköy

"... Mizarıpaş baskı ve kapıyla ömek bir dergi niteliğinde. Aylık ve hatta 15 günlük alabilse diye düşünüyorum. Özellikle güncel konulara devam edilecekse, biraz da saldırgan çevrelere cevap verebilmek için..."

Kur'an-ı Kavramlar Üzerinde durmaya "Deneme" olarak bakılmamalı. İnsanı canlı tutacak kavramlara deneme olarak bakmak yanlışlıkları ve zaafırları oluşturmaya ve hatta idamesine vesile olabilir endişesi var bende. Diğer şahıslardaki denemelerin vebali daha az olabilir. Ancak Kur'an Ahlakını okutarak ve müminler için hayatiyet arz eden kavramlar konusu deneme olarak ele alınmamalı ve sayfalar bu anlayışa göre açılmamalı. Zira Kavramların manâ alanını belirleme Rabbinin işidir. Ve kitabıyla bunu bizlere bildirmiştir. Muhtaç olduğumuz her yönüyle... Bizlere düşen ise Kur'an'dan bakacağımız her konuyu iyi kavrayıp özümledikten sonra tebliğe sunmak olmalı, yazılı, şifahi veya tavısal olarak.

Yaşadığımız çağrışımdaki insanlardan Allah'a savaş açmış olan ve ahlaksızlıklarını her fırsatta sunanlara karşı cevaplar verme imkânı oluşturulursa sorunun aare vesile olacaktır.

Deneme veya Kavramlara ilişkin konularda hazırladığımız ilgisinde yazılarımızdan göndermeyi de düşünmüyoruz.

Kur'an ve Resulullah'la ilgili olmak üzere dış dünyamızdan (müstesrikler de dahil) tercüme yapılmış sanırım ihtiyac duyulan konulardandır.

Selam ve sevgi ile..."

Nizamettin Kurulay/ANKARA

KUR'AN'DA İNSAN

Beheşt ve Muteahhari
Objektif Yay. 225 sh.

Büsbütün bir âlem şu insan. Emaneti yükleniyor. Pek cahil, çok zalim, ceyce de bencil ve aceleci. Dahası hep hayrına düşün ve huysuz. Kimi zaman hayvan, kimi zaman da elinde makine veya kul. Müstekbir olur, mustazaf edindir. Tuğyan eder arslan kesilir. Biri doğal, diğeri toplum ve içgüdü engellerine mahkum bir kısırlığı emanet adına yüklenir. Sanki zayıf değildir. Yaratılışına rağmen hasım kesilir. Nitekim delalet satın alır, hidayet karşılığında; karanlık çağırır aydınlık dururken. Ve elde eder sevinir, kaybeder sızlanır bir tiyetti; Rabb'e küskün ve oldukça nankör bir tavırla, benliğine niyet, gün olur kahrolası bir hesap. Yıl olur kıranası bir ömür sahibi olarak karşılır.

"Bu eser bir yandan bu yönleriyle insanı tanıtan, diğer yandan fitrat adına kazanımlarını korumasını amaçlayan bir disiplini gündeme getiriyor. Öyle ki dünya görüşüne konu olan şekliyle hem kendini hem de çevresini anlayabilsin. Hatta yaşantısını külli boyutlarıyla sorgulama imkanı elde etsin de diriliş ve kuyama özensin. Nihayet selam yurduna varacak bir süreçte insan olarak iman emrinin farklılığıyla yük lensin.

KİTAPLAR

- * Mucid HADDURİ
İslamda Adalet Kavramı, Yöneliş Yay.
- * Hüseyin Kozım KADRI
20. Asırda İslamiyet, Pınar Yay. 231 sh.
- * Beheşt ve Muteahhari
Kur'an'da İnsan, Objektif Yay. 225 sh.
- * Kemal TAHİR
Notlar/12 Çöküntü, Bağlam Yay. 304 sh.
- * Tamer AKÇAM
Siyasi Kültürümüzde Zulüm ve İşkence, İletişim Yay. 446 sh.
- * Bozkurt Zokir AVŞAR
Bir Muhafifin Portresi: Dr. Rıza Nur, Belgesel Kitaplar, 240 sh.
- * H. Hüseyin HATEMİ
Türk Aydın, İşaret Yay. 159 sh.
- * J.M. RIFFKIN
Entropi, Ağaç Yay. 306 sh.

Roger Garaudy Entegrizm Kültürel İntihar

PINAR
YAYINCILIK

ENTEGRİZM

Roger Garaudy
Çev: Kamil Bilgin Çilepöş
144 sh. Pınar Yay.

"Entegrizm" olgusunun ana niteliklerini; taassup, kapanma, dogmacılık, sertleşme, hareketsizlik, gelenekçilik, muhafazakarlık olarak belirleyen Roger Garaudy;

Batı'da Rönesans'la başlayan "Pozitivist Entegrizm"i; bilimin bütün problemleri çözebileceği kavgasını temel alan totaliter bir anlayışa dayandığını açıklar.

Batı entegrizminin, kendi gelişme modelini zorla kabul ettirme çabasının; Üçüncü Dünya Entegrizmlerini beslediğini söyleyen Garaudy bu bağlamda Cezayir, İran, İsrail, Suudi entegrizmlerini inceliyor ve;

"Bu kitap, medyaların şartlandırma-ları neticesinde entegrizm ile İslam'ı özdeşleştirmeye alışmış bütün okuyucuları çarpacaktır" diyor.

Düşünce ufuklarınıza yeni boyutlar kazandıracak bu eseri mutlaka okumalı ve tartışmalısınız.

AFRİKADA İSLAM

Vincent Monteil, Çev. İzzet Tan-jın, Pınar Yay, 172 sh.

Afrika'da müslümanların tarihi, İslamın tarihi kadar eski. Fethiyle başlayan İslamlaşma eylemi, günümüze kadar devam etmiş. Ne var ki İslam'ın etkin ve kuşatıcı tesirini durdurabil-mek için Avrupalılar sömürgeci yayıl-ma politikalarıyla buralara Hristiyan-lığı taşımışlar. Bunda başarılı olabil-mişler mi? Hayır.

Çünkü yüzyıllar süren hristiyanlaş-

tırma gayretlerine rağmen siyah Afri-ka'nın müslümanlaşmasına mani ola-mamışlar.

Monteil, İslam'ın Hristiyanlığa bir geçiş dini olduğunu söyleyen Batılı ya-zarlara şöyle cevap veriyor: "Hayır, İslam tam tersine, Ahd-i Atık ve Ahd-i Cedid dönemini kapamıştır; aşama ol-mak şöyle dursun bir hâtimedir, dö-nülmezi noktalar."

Kitaptaki bilgiler bize şunu haykır-ıyor: Siyah Afrikalı'nın beyaz kaderi İslam'ın elindedir.

MEDYA DÜNYASI

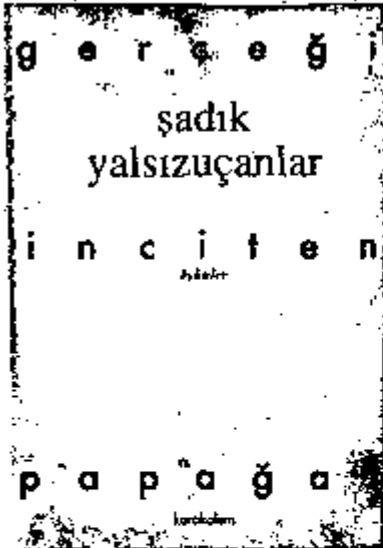
Derleyen: Jean-Marie Charon,
İLETİŞİM Yayınları
340 sh.

Bireylerin hayatında özellikle 1970'lerin sonundan itibaren önemli yer tutan ve kültürel değişimlerin odak noktasında yer alan televizyon, basın, radyo, veri bankaları gibi medyaların baş döndürücü gelişmesi, bugün artık bir "iletişim ideolojisi"ni tartışmayı gerekli kılıyor.

Bu sektöre yapılan devasa yatırımlarla yeni teknolojilerin ard arda devreye girişi geleneksel iletişim araçlarını gözden düşürürken, sürekli bir genişleme ve yenilenme halindeki bu sektörün bütününü kavramak, mantığını, eğilimlerini, dinamiklerini çözmekte giderek zorlaşıyor. Bu kitap bu boşluğu doldurmayı hedefliyor. Medyanın hem bir iktidar aracı, hem kültürel bir olgu oluşu hem de felsefi, estetik, ideolojik boyutlara sahip bulunduğunu konuya değişik uzmanlık alanlarının bilgi-siyle bakmayı zorunlu kılıyor.

Bu nedenle elinizdeki kitabın yazar-ları sosyoloji ve başka sosyal bilimler, ekonomi, hukuk, enformasyon, ileti-şim, telekomünikasyon, bilgi-işlem gibi değişik alanlardan insanlar. Kitapta 100'ü aşkın uzmanın yazıları yer alı-yor. Haberler, eğlence programları, filmler, değişik medyaların kullandığı araç ve gereçler, teknikler, izleyiciler, okuyucular ve bizzat medyaya ilişkin tahliller okuyacak, iletişim meslekleri ve eğitimi konusunda bilgi edineceksi-niz.

Medya dünyası'nda ayrıca, bu "dünya"ya ilişkin şimdiye kadar gelişt-irilmiş kuramlar ve iletişim araçları üzerine yapılmış araştırmalara yönve-ren akımlar inceleniyor. Kitap, medya dünyasıyla şu ya da bu nedenle ilgile-nen herkes içindir. Özellikle bir işlevi onu çok önemli kılıyor: Medya "tüke-ticisine" hayatını saran bu büyük güç karşısında korunabilmesi için medyayı ve iletişim faaliyetlerini anlama araçları sunması.

GERÇEĞİ İNCİTEN PAPAGAN

Sadık Yalsızuçanlar, karakalem, 228 sh.

"Yeşil Gözlü Adam, canını dişine takarak Papağan'ın sayıklamalarını dinledi.

"Bu gereksiz bilgi yığından zihnini sıyırmalı" diye düşündü.

Kaldı ki, bir sedec çok inciyi sakdayabilirdi. Küçük, lacif bir çark vardı onun dıştağında, sürekli işliyordu, Papağan ayırımında değildi. Mecazla teşbih çn uzun ömrünü Yeşil Gözlü Adamın zihninde sünmüştü. Her çiçekten düş hazinelerine giden bir menfez açardı. Gözleriyle hissediyordu: O evrensel uykusundan uyandırıcasına aklını, 'Çığlığını iyi dinle' dedi."

Genç hikâyeci Sadık Yalsızuçanlar, Şehirleri Süsleyen Yolcu adlı ilk hikâye kitabının 1985'te yayınlanmasından sonra uzun yıllar süren suskunluğunu, iki yeni kitapla sona erdirdi. Yakaza adlı romanı ile, Gerçeği İnciten Papağan, 1992 yılı sonunda, ardı sıra yayınlandı. Her iki kitapta, daha önceki çizgisini geliştirerek sürdüren yazar, sembolik bir anlatımı, ve şiirsel bir üslubu öne çıkartıyor. Yaşadığımız günlerin, yaşadığımız çağın ve dünyanın sorunlarına, hikâye dilinde, ve bir müslüman duyarlılığıyla yaklaşıyor.

Zengin, kapsamlı bir tefekkür yolculuğunu, şiirsel bir üslubun eşliğinde yaşamak isteyenler için, her iki kitap biçilmiş kaftan olsa gerektir.

[Her iki kitap, Karakalem Yayınları'ndan temin edilebilir.

Abdüllatif Paşa sk. 4/5 Aksaray/İST. (Tel: 530 72 25)]

OKUYUCU MEKTUPLARI

Sevgili Okuyucu,
Gegen sayı ile birlikte sizlere postalandığımız anket sorularının cevaplayıp bize ulaştırdığınız için teşekkür ederiz. Anket sonucuna göre okuyucularımız genellikle "Bülten" ismini beğenmediler. Pek çok isim teklifini aldık. Bunların içinden "UMRAN"ı seçtik. Oldukça hoşnutu, köklü ve özgün bir kavram. Mucidi İbn Haldun. Bize tanıtın ise Cemil Meriç. Ayrıca önerilerinizi imkanlarımız ölçüsünde yerine getirmeye gayret ettik.

Bundan böyle bu köşede okuyucu mektuplarına yer vereceğiz. Bu sayıda anket değerlendirmeleri ve mektuplardan bir kısmını yayınlıyoruz. İlginizin devamını bekleriz...

"Kalite korumak entelektüel konuların yanı sıra daha güncel, daha pratik konular işlenebilir. Okuyucu köşesi açılabilir."

Master Öğrencisi/İSTANBUL

"Karikatür ve okuyucu istekleri bölümü olmalı, diğer vakıfların ve AKV'nin aylık konferans programlarının verilmesi. Saviye olarak, akademik bilgidan uzak kesime de hitap eden yazıların eksikliği söz konusu..."

Üniversite Öğrencisi/Üsküdar.

"Dergideki yazıların uzunluğunun fazla olması gözü yorduğu gibi dikkati de dağıtıyor. Konular, çeşitli resim ve fotoğraflarla daha çarpıcı bir hale getirilebilir... Dergi içinde okuyucuya diyalog kurarak faaliyetlere eğilmelisiniz."

Üniversite Öğrencisi/Üsküdar

"...Yazılar sanki okunmak için değil de, yazılmış, yayınlanmış olsun diye konulmamalı. Sanki bazen böyle bir his duyuyorum. Belki de yanlış yorumdur? Kimbilir?"

C. Gülseren / MALATYA

"... Araştırma ve Kültür Vakfı Bülteni'nin 7. sayısını bir arkadaşın bürosunda tanıdım. Tamamen Kur'an'la ilgili bu sayı ve bu sayıdaki değerli makaleler çok hoşuma gitti..."

A. Yıldız/VAN

"...Dergi biraz içerik olarak değiştirilmeli. Güncel olaylara fazla eğilinmiyor. Yine dergide güncel konularda röportajlara yer verilmiyor. Türkiye içi olaylara fazla değinilmiyor. Mesela sistemin başarısızlığı vs..."

Ç. Turhan/NİĞDE

"Gündem konuları daha iyi bir şekilde verilebilir. Konular uzun bir şekilde ele alınıyor. Biraz kısaltma yapılabilir. Çünkü zaman zaman ilgi dağılıyor..."

Denemeler en beğendiğim kısmı oluşturuyor. Devam ederse çok iyi olur. Allah muvaffakiyetler

nasip etsin."

Ünl. Öğrencisi/Üsküdar

"Alınmadığınız veya konusunuza yayınlanmadığınız bazı şahıslar hakkında kuşaca da olsa bilgi verilebilirse iyi olur..."

İslam'ın günümüze pratize edilebilmesi ve özellikle Bâğimin İslamlaştırılması konularıyla ilgili alıntılar yapılabilmesi, ilgili düşüncelerin iletililebilmesi çok iyi olur..."

N. Önk/KODKÖY

"... Mazonpoj baskı ve kapakla ömek bir dergi niteliğinde. Aylık ve hatta 15 günlük olabilir diye düşünüyorum. Özellikle güncel konulara devam edilecekse, biraz da soldakıran çevrelere cevap verebilmek için..."

Kur'an-ı Kavramlar üzerinde durmaya "Deneme" olarak bakılmamalı. İnsanı canlı tutarak kavramlara deneme olarak bakmak yanlışlıkları ve zorlukları aştırmaya ve hatta idamesine vesile olabilir endişesi var bende. Diğer sahalarındaki denemelerin vebalı daha az olabilir. Ancak Kur'an Ahlakını oluşturan ve müminler için hayatıyet arzeden kavramlar konusu deneme olarak ele alınmamalı ve sayılar bu anlayışa göre açılmamalı. Zira Kavramların mübâ'ı olanı belirlenme Rabbimiz'in işidir. Ve kitabıyla bunu bizlere bildirmiştir. Muhtaç olduğumuz her yönüyle... Bizlere düşen ise Kur'an'dan bakacağımız her konuyu iyi kavrayıp özümledikten sonra tebliğ sunmak olmalı, yazılı, sözlü veya tavırsal olarak.

Yaşadığımız çağrıyla ilgili insanlardan Allah'a savaş açmış olan ve ahlaksızlıklarını her fırsatta sunanlara karşı cevaplar verme imkânı oluşturulabilirse sanırım agra vesile olacaktır.

Deneme veya Kavramlara ilişkin konularda hazırladığımız ölçüsünde yazılarımızdan göndermeyi de düşünürüz.

Kur'an ve Resulullah'la ilgili olmak üzere dış dünyamızdan (müstesrikler de dahil) tercüme yapılmış sanırım ihtiyaç duyulan konulardandır.

Selam ve sevgi ile...

Nizamettin Kurultay/ANKARA